Economic Outlook

12/2017

2018 anul reformelor sau al stagnării?

Centrul de Politici Economice al IDIS „Viitorul“

Economic Outlook

2018 anul reformelor sau al stagnării?

12/2017

La elaborarea produsului au participat

Igor MUNTEANU

Viorel CHIVRIGA

Diana ENACHI

Veaceslav IONIȚĂ

Ion TĂBÂRȚĂ

Ion TORNEA

Iuri GOTIŞAN

Viorica ANTONOV

Pentru orice informaţie legată de acest raport, contactaţi Centrul Politici Economice al Institutului pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale „Viitorul", Coordonatorul produsului, Viorel Chivriga.

Adresa: MD-2005, Republica Moldova, Chişinău, str. Iacob Hancu, 10/1, IDIS „Viitorul", pentru CPE;

Telefon: 37322-22-18-44, Fax: 37322-24-57-14

e-mail: viorel.chivriga@viitorul.org

© IDIS Viitorul, 2016

Institutul pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale (IDIS) „Viitorul" este succesorul de drept al Fundaţiei Viitorul, şi păstrează în linii mari tradiţiile, obiectivele şi principiile de acţiune ale fundaţiei, printre care se numără: formarea de instituţii democratice şi dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcţionari publici şi cetăţenii ţării noastre, consolidarea societăţii civile şi spiritului critic, promovarea libertăţilor şi valorilor unei societăţi deschise, modernizate şi pro-europene.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conţină referinţă la IDIS „Viitorul".

Pentru mai multe informaţii asupra acestei publicaţii ori asupra abonamentului de recepţionare a publicaţiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactaţi IDIS „Viitorul".

Adresa de contact:
Chişinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova
Telefon: (373-22) 21 09 32
Fax: (373-22) 24 57 14
www.viitorul.org

Această publicaţie este realizată de IDIS "Viitorul" cu suportul Fundaţiei Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei. Opiniile exprimate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene sau a Guvernului Suediei.

Cuprins

Lista abrevierilor 4

Rezumat economic outlook 5

Estimările CPE pentru anul 2018 7

Evoluțiile politice 8

Piața financiară 16

Agricultura și dezvoltarea rurală 22

Industria, serviciile și dezvoltarea imm 27

Comerțul extern 33

Finanțe publice 39

Achiziții publice 43

Piața forței de muncă 47

Economia regiunii transnistrene în anul 2017 58

Lista abrevierilor

AA	–	Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană;
BNM	–	Banca Națională a Moldovei;
BNS	–	Biroul Național de Statistică;
B2B	–	Business to Business (către alţi clienţi corporativi);
Cca	–	circa;
CPE	–	Centrul de Politici Economice, IDIS ”Viitorul”;
CSI	–	Comunitatea Statelor Independente;
EUR	–	Euro;
FMI	–	Fondul Monetar Internațional;
IPC	–	Indicele Prețurilor de Consum;
ISD	–	Investițiile Străine Directe;
MAIA	–	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare;
MDL	–	Leu moldovenesc;
ME	–	Monitorul Economic: analize și prognoze;
p.p.	–	puncte procentuale;
PIB	–	Produsul Intern Brut;
RM	–	Republica Moldova;
SCI	–	Standardele de Comerț Internațional;
T1, T2	–	trimestrul 1, trimestrul 2, etc.;
T1:15	–	trimestrul 1 din 2015;
UAT	–	Unitate administrativ-teritorială;
UE	–	Uniunea Europeană;
USD	–	Dolar american;
ZEL	–	Zonă Economică Liberă;
ZLSAC	–	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.

REZUMAT ECONOMIC OUTLOOK

Piaţa financiară

Dacă am compara ritmul de creştere a depozitelor atrase de la persoanele fizice, nivelul de creditare a economiei şi modificarea portofoliului de credite neperformante, putem concluziona că cele trei bănci supravegheate (MAIB, Moldindconbank și Victoriabank) se confruntă de regulă cu probleme de management şi bună guvernare şi mai puţin cu probleme de imagine şi neîncredere din partea cetăţenilor. Chiar şi în condiţiile unui fundal informaţional negativ, gradul de încredere al cetăţenilor măsurat prin volumul depozitelor persoanelor fizice nu s-a înrăutăţit. În schimb, băncile depăşesc cu greu problema creditelor neperformante şi este evidentă reducerea cererii de credite pentru activităţi economice.

Agricultura şi dezvoltarea rurală

Anul curent pentru agricultură și dezvoltarea rurală este marcat prin rezultate pozitive obținute de agricultori în sectorul vegetal, regresul minor înregistrat în sectorul animalier, creșterea exporturilor de produse agricole și agroalimentare în UE și CSI. Pe lângă rezultatele relativ bune înregistrate la finanțarea agriculturii sunt semnale clare, că unele măsuri nu dau rezultatele așteptate. Numai 120 de producători agricoli și-au asigurat culturile agricole și animalele. Ca suprafață asigurată s-au înregistrat circa 5800 ha (diverse culturi) din cele peste 1,6 milioane ha de teren arabil și circa 2000 capete de animale. La fel, nu a fost nici un dosar la măsura legată de promovarea producției pe piețele de desfacere (M 1.9), și doar 2 cereri la măsura privind stimularea consolidării terenurilor agricole.

Industria, investiţiile şi serviciile

Ponderea IMM în numărul total de întreprinderi din RM a rămas constant peste 97% în ultimii ani. Cu toate acestea, contribuția acestora la ocuparea forței de muncă și cifra de afaceri totală a scăzut: 55% în 2015 față de 59% în 2010 la ocuparea forței de muncă, şi 31% în 2015 comparativ cu 37% în 2010 la cifra de afaceri. Faptul că ponderea IMM în totalul ocupării și cifrei de afaceri este în scădere, pe când numărul lor a rămas relativ constant sau a crescut chiar, este un indicator al deteriorării mediului operațional pentru IMM. Mai exact, companiile mici nu cresc în companii mijlocii. Creșterea firmelor pare să se oprească la nivelul celor mici. După cum arată datele oficiale ale statisticii, numărul micro-companiilor a crescut în medie cu cca. 5% pe an în perioada 2006-2015, cu 2,7% a crescut numărul angajaților lor și cu 10,5% - cifra de afacere.

Comerţul exterior

Comerțul extern al Republicii Moldova a intrat pe linia de creștere. În domeniul exporturilor se atestă o diferențiere pe diferite piețe cu concentrarea pe piața comunitară ca urmare a implementării DCFTA. Majorarea comerțului este stimulată și de activitatea Serviciul Vamal ca urmare a optimizării serviciilor acestuia.

Moldova ar putea înregistra urmare a implementării DCFTA o creştere economică de peste 5% pe termen lung. Astfel, prognozăm că importurile vor creşte cu 20% în 2017 și cu 18% în 2018, iar exporturile cu 18% în 2017 și cu 15% în 2018. Actualmente, peste 60% din exporturile moldoveneşti sunt orientate spre piaţa europeană. Astfel, reiese că avem întreprinderi competitive. Bineînțeles, unii producători vor simţi inconvenienţe odată cu eliminarea barierelor tarifare la import. Deocamdată aceasta îi protejează, însă trebuie să înţelegem că aceste tarife protejează ramuri necompetitive ale economiei, care volens-nolens trebuie reformate și modernizate. Actualmente, peste 60% din exporturile moldoveneşti sunt orientate spre piaţa europeană. Astfel, reiese că avem întreprinderi competitive.

Finanţe publice

După 2 ani de criză, economia națională î-și revine și veniturile bugetului public național în acest an va înregistra cea mai mare creștere din ultimii 10 ani. Însă Guvernul nu a reușit să restabilească relațiile cu partenerii de dezvoltare, fapt care a dus la ratări de peste 4,8 miliarde lei din granturi, care au fost planificate în bugetul public național. În 2017 insuccesul în restabilirea relațiilor normale cu partenerii externi și deficitul de finanțare va fi compensat parțial prin supra veniturile de cel puțin 2,6 miliarde lei obținute suplimentar din impozite și taxe față de planificat. Totuși aceste supra venituri nu compensează integral

necesitățile de finanțare, drept consecință, guvernul pentru al treilea an consecutiv va fi nevoit să reducă la maxim toate cheltuielile sale investiționale.

Achiziţii publice

Sistemul achizițiilor publice a fost marcat de aprobarea primei Strategii de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2016-2020, și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia pentru anii 2016-2018, care conține 44 de acțiuni. Scopurile strategiei se referă la creșterea transparenței pe toată durata ciclului de achiziție, asigurarea condițiilor de concurență loială pentru ofertanți și reducerea fraudelor și corupției din sistem. Crearea unui nou sistem de soluționare a contestațiilor în achizițiile publice a fost tergiversată mai bine de un an, iar vidul de competență creat a generat un șir de riscuri, inclusiv de corupție, pentru sistemul achizițiilor publice.

Piaţa muncii

Nivelul ridicat de locuri de muncă informale, în special în agricultură, indică faptul că este necesară deblocarea potențialului anumitor segmente de ocupare care să permită locuri de muncă flexibile și reduse cu jumătate de normă în special în mediile rurale, inclusiv create cu suportul programelor investiționale sau a granturilor pentru dezvoltare. Pe fundalul necesității creării locurilor de muncă flexibile, crește numărul tinerilor și adolescenților în vârstă de 15-29 ani, care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază sau învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la nici-un curs de instruire sau formare. Este în creştere, de asemenea, ponderea vârstnicilor activi din punct de vedere economic. Necesarul de forță de muncă în 2017 se axează spre industria prelucrătoare, agricultură, comerțul cu ridicata și cu amănuntul și inclusiv în învățământ.

Evoluţiile politice

În 2017, dialogul RM cu UE a fost unul discontinuu și lipsit de progrese, iar contradicțiile majore pe subiecte de politică internă a cauzat reacții nepotrivite pentru scopul recâștigării credibilității externe după colapsul alianțelor pro-EU și criza bancară din 2015/2016. RM nu va putea debloca asistența financiară a UE fără a da răspunsuri satisfăcătoare pe reformele stagnate: sistemul bancar, anticorupție și justiție, sectorul energetic, stat de drept. Summitul UE din noiembrie 24, 2017 nu și-a propus să anunțe perspective de aderare, ci instrumente de consolidare a stabilității și rezilienței la hotarele comunității europene. Totuși, UE nu poate elimina asemenea opțiuni în viitor (art.49), astfel încât noi actori politici, rezultate credibile și ancorarea Agendei de Asociere de politicile guvernamentale pot reprezenta singurul vehicul prin care UE poate măsura angajamentul și ambiția reală a RM de a se desprinde de ”spațiul ex-sovietic.

Regiunea din stânga Nistrului

În ultimii ani, regiunea transnistreană s-a confruntat cu o criză economică fără precedent. În semestrul II al anului 2017 se observă o ușoară ameliorare a economiei regiunii transnistrene. Se atestă o dinamică pozitivă a industriei regiunii și a rulajului comerțului exterior. În lunile ianuarie-octombrie ale anului 2017, valoarea totală a exporturilor și importurilor transnistrene depășesc suma în mil. USD pentru perioada similară a anului 2016. Cu toate acestea, vulnerabilitatea economiei regiune la șocurile externe este extrem de ridicată. Exporturile regiunii sunt dominate de câteva categorii de mărfuri și sunt limitate geografic. Economia transnistreană este concentrată în câteva ramuri industriale, ceea ce expune regiunea la un risc foarte mare.

Estimările CPE pentru anul 2018

	2017	2018
PIB	3,5%	3,5%
Evoluția prețurilor	7,5%	6,5%
Cursul valutar, media anuală, leu/USD	18,5 lei	18,9 lei
Cursul valutar, media anuală, leu/EURO	20,8 lei	21,5 lei
Volumul producției agricole	4%	5%
Volumul producției industriale	3%	3,5%
Volumul Comerțului cu amănuntul	-3,5%	-0,5%
Volumul exporturilor	18%	15%
Volumul importurilor	20%	18%
Volumul transportului de mărfuri	24%	14%
Cifra de faceri pentru serviciile prestate populației	-0,5%	1%
Indicele volumului fizic al serviciilor de informații și comunicații	3,2%	2,5%
Volumul fizic al lucrărilor de construcții	5%	3,5%

EVOLUȚIILE POLITICE

Politica de caviar, un instrument dubios de a face politică în RM

Cele mai importante evenimente ale ultimelor luni din 2017 sunt legate de: modificarea sistemului electoral, preluarea conducerii Primăriei Chișinău prin metode netradiționale și deteriorarea dialogului cu partenerii externi.

Quo vadis, dialogul RM cu UE?

Pe parcursul anului 2017 dialogul politic între RM și UE a fost unul discontinuu și lipsit de progrese. Deși a aprobat la 23 septembrie 2017 decizia unei asistențe macro-financiare în susținerea reformelor prevăzute de Acordul de Asociere RM-UE, triumviratul european (CE, CE și Parlamentul) a eludat data concretă a debursării banilor, condiționând primele tranșe de evaluarea repetată a stării instituțiilor democratice în RM, corespunderea modificărilor în sistemul electoral de recomandările instituțiilor europene (Comisia de la Veneția-Consiliul Europei-OSCE/ODIHR). Din acest motiv, Guvernul RM a trebuit să se apeleze la credite, neavând acces la granturi nerambursabile. Guvernul își contrazice astfel propria concepție cu privire la mecanismul de coordonare a asistenței externe din 2015 în care se angaja să dea preferință asistenței tehnice și financiare nerambursabile[1]. În 2016, RM a raportat o pondere a creditelor externe de 78% reprezentând în temei proiectele acordate de instituțiile bancare pentru infrastructura drumurilor, transporturi, agricultură, energie, apă și canalizare, ratând finanțări vitale din partea UE, care a înghețat transmiterea de resurse bănești RM pe fundalul unei stagnări a reformelor din sistemul reformei justiției, anti-corupției, investigării fraudelor din sistemul bancar, business și energie.

Datele arată că până în iulie, RM reușise să atragă doar 17,8% (1,52 mlrd lei din cele 8,56 mlrd planificate în 2017); doar 60 mln lei au fost atrase în luna august 2017 sub formă de credite. Între timp, Guvernul RM s-a văzut obligată să înceapă a achita plăți din creditele contractate anterior. La mijlocul anului 2017, Guvernul a achitat 357 mln lei pentru obligații de credite externe dintre care 297 mln lei au fost re-orientați din bugetul public alocat anterior pentru alte scopuri, acum servind scadențele datoriei externe[2]. Și pentru UE, relația cu RM devine tot mai problematică. Statul cel mai promițător din ”Parteneriatul Estic”, numit cu gingășie doar cu câțiva ani în urmă ”poveste de succes” (poster-child) al politicilor de vecinătate estică a UE a generat schimbări în abordarea generală a Comisiei Europene în raport cu Parteneriatul Estic și a influențat, sine die, atmosfera generală a Summitului UE pentru Parteneriatului Estic din 24 Noiembrie 2017. Guvernul P.Filip a sperat să obțină relansarea sprijinului financiar al UE, oprit în iulie 2015 pe fundalul fraudelor bancare din RM și a instabilității guvernamentale, și nu doar din motive financiare, ci mai ales cu valoare politică. Declarația finală a summitului nu a dat satisfacție așteptărilor exagerate. UE a făcut referință la politici restante, la angajament neschimbat, dar și la obiective realiste și mai ”mundane” (20 livrabile), prezentate de ÎR al SEE, F.Mogherni. UE atrage atenție asupra unor rezultate tangibile pentru cetățenii acestor state, întărind relația UE cu beneficiarii direcți ai asocierii și parteneriatului european, sporind planurile de contingență și de ownership asupra Agendei comune de asociere. Un rol important va continua să joace crearea de alianțe și parteneriate credibile cu societatea civilă, businessul, alte grupuri și clustere dispuse să contribuie efectiv la internalizarea Agendei de asociere în fiecare dintre statele semnatare ale Parteneriatului Estic.

La 12 aprilie 2017, Consiliul European adresa propunerea oferirii unei asistențe macro-financiare RM în valoare de 100 mln euro[3], cu scopul stabilizării economice și sprijinirii reformelor structurale. Se părea

1 http://viitorul.org/ro/content/%C3%AEn-august-guvernul-%C3%AEntors-mai-mul%C8%9Bi-bani-fa%C8%9B%C4%83-de-c%C3%A2t-primit

2 HG, nr.561 din 19 august 2015 Cu privire la reglementarea cadrului instituțional și a mecanismului de coordonare a asistenței externe acordate RM

3 http://viitorul.org/ro/content/%C3%AEn-august-guvernul-%C3%AEntors-mai-mul%C8%9Bi-bani-fa%C8%9B%C4%83-de-c%C3%A2t-primit

că finanțarea directă va fi reluată, liderii PD așteptându-se că lobbiștii PD (privați și politici) vor reuși să convingă UE de riscurile minimale ale noului sistem, folosindu-se de logica faptului împlinit în contextul unei regiuni afectate de instabilitate și riscuri. Calculul făcut de democrați nu s-a adeverit pe deplin. Majoritatea instituțiilor UE (PE, Comisia, SEAE, Consiliul) au cerut condiții mai stricte de monitorizare a aplicării regulilor statului de drept în Republica Moldova, condiționând sprijinul UE de criterii politice de evaluare. Totodată, nu există nici o instituție europeană care să fi salutat modificarea sistemului electoral în RM, susținând în demersul lor Opinia lipsită de echivoc al Comisie de la Veneția, și stăruind asupra faptului că asistența financiară va fi transmisă numai dacă vor fi respectate pre-condițiile anterioare[4]. În septembrie 2017, Comisarul Stylianides[5] nota îngrijorarea SEAE (Serviciul European de Acțiune Externă) ce constată ”provocări în adresa democrației, a drepturilor omului, a combaterii corupției, care obligă UE să nu ignore declinul statului de drept în RM”.

Aceiași poziție a fost reiterată și cu ocazia Summitului PaE din 24 noiembrie, 2017, de la Brussels[6]. Și de această dată, Delegația RM s-a aflat la Brussels cu așteptări nerealiste. UE a cerut statelor PaE să depună mai mult efort individual, dar nu a anunțat nimic din ce-ar fi putut însemna ”o perspectivă clară de aderare”. PM P. Filip a semnat un Memorandum de înțelegere RM-UE, format din 28 acțiuni legate de politicile așteptate din partea RM. Un comunicat al Guvernului RM transmitea că J. Hahn ar fi susținut în timpul întrevederii sale cu PM P. Filip că ”sprijinul financiar al UE va fi alocat RM până la finele anului 2017”[7]. La scurtă distanță, Delegația UE în RM a emis un comunicat[8] precizând că ”J. Hahn nu a anunțat deblocarea asistenței macrofinanciare și nici debursarea cu certitudine nici a unei tranșe din acest sprijin”, și că aceasta va depinde de evaluarea progreselor pe domeniul guvernanței sectorului public, guvernanței sectorului financiar, lupta contra corupției și spălării banilor, reformarea sectorului energetic, a mediului de afaceri și implementarea DCFTA. La 25 noiembrie, pe site-ul oficial al Guvernului RM se aducea precizarea că, de fapt, UE va oferi suport bugetar până la finele anului pentru 4 programe prevăzute în bugetul anului 2017[9], iar asistența macrofinanciară (100 mln) va ajunge în RM abia după îndeplinirea condițiilor, blamând media pentru interpretarea eronată a comunicatului anterior. Un comunicat mai cuprinzător este publicat de Ministerul Finanțelor[10], care oferă date și cu privire la tipul de programe pentru sprijinul bugetar al UE (vize, reforma finanțelor publice, liberalizarea comerțului și reforma poliției) și suma de 21,5 mln euro, așteptată de Guvernul RM. Pentru a nu exista nici un fel de ambiguități asupra poziției Comisie Europene, Comisarul European pentru Politică Externă (EEAS), F.Mogherni și Comisarul pentru Politica de Vecinătate și Extindere, J. Hahn, au ținut să emită chiar un comunicat oficial, calificând modificarea sistemului electoral ”în contradicție flagrantă cu recomandările Comisiei de la Veneția și a Oficiului OSCE/ODIHR”, susținând că ”modificările ridică îngrijorări serioase cu privire la democrația efectivă în actualul context politic”[11]. Se pare că UE nu va mai tolera situații în care banii săi sunt folosiți de către grupuri oligarhice în scopuri anti-europene. Strategia Globală de Securitate (EUGSS) din iulie 2016 face apel la crearea unor mecanisme de reziliență și stabilitate în raport cu vecinii săi. Comisia Europeană a trecut rapid la acțiuni de răspuns, activând mecanismul de condiționări financiare. Comisia s-a solidarizat cu opinia Comisiei de la Veneția și OSCE/ODIHR, constatând că schimbările electorale din RM ridică preocupări serioase și polarizează societatea[12].

Deși alegerea legislației electorale este dreptul suveran al oricărui stat, sistemul adoptat de coaliția dominată de PD nu rezolva riscul manipulării alegerilor viitoare prin campanii excesiv de scumpe și frontiere trasate la discreția puterii, nici riscul ne-reprezentării femeilor și minorităților, etc. Summitul UE din 23 noiembrie 2017 a trasat scopuri și a formulat măsuri (20 livrabile), care vor da tonul relațiilor speciale cu vecinii și statele politic-asociate până în 2020. Deși mulți recunosc existența unui decalaj între așteptările și oferta UE (perspectiva de aderare), interesul căruia este mult mai nuanțat, mai tehnic față de vecinii

4 http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/12-moldova-financial-assistance/

5 Council endorses agreement on financial assistance. 15.07.2017. http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/15-moldova-agreement-financial-assistance/

6 Speech by Commissioner Stylianides delivered on behalf of High Representative/Vice-President Federica Mogherini at the European Parliament Plenary debate on the situation in the Republic of Moldova, Strasbourg, 03/10/2017

7 http://consilium.europa.eu/media/31758/final-statement-st14821en17.pdf

8 http://gov.md/ro/content/comisarul-hahn-la-intrevederea-cu-premierul-filip-suportul-bugetar-va-fi-alocat-pana-la

9 http://agora.md/stiri/39336/delegatia-ue-in-moldova-precizeaza-semnarea-memorandumului-nu-inseamna-debursarea-cu-certitudine-a-primei-transe-a-imprumutului

10 http://gov.md/ro/content/precizare-privind-acordarea-asistentei-macrofinanciare-si-suportului-bugetar-din-partea

11 http://mf.gov.md/ro/content/preciz%C4%83rile-ministerului-finan%C8%9Belor-privind-acordarea-asisten%C8%9Bei-macrofinanciare-%C8%99i

12 Statement by the HR/VP Mogherini and Commissioner Hahn on the amendments to the electoral legislation in the Republic of Moldova Bruxelles, 21/07/2017, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/30221/statement-hrvp-mogherini-and-commissioner-hahn-amendments-electoral-legislation-republic_en

săi (spre deosebire de summiturile UE de la Vilnius (2013) și Riga (2015), și această schimbare se datorează acumulării unor grave probleme de guvernabilitate, făcând transformările mult mai lente. Deși UE va rămâne interesată de PaE, doar statele care au cerut crearea sa (Suedia, Polonia, Balticii), dezvoltând-o în cadrul PEV, prin contrabalansarea zonei MEDA, vor putea să apere continuarea acesteia, asigurându-i vizibilitate, resurse și flexibilitatea strategică.

”Tit for tat” (Retalierea obligatorie)

Principalul actor dominant al guvernării (PD) continuă să aplice **tactici ”tit for tat” (monopol și retaliere)**[13], adaptându-se situației în care toate criticile, dar și rentele sistemului, se leagă de liderii săi. Contextul e favorabil PD, care se află într-o poziție astrală a puterii sale politice, dar și riscante pentru că această putere este personalizată, nu sistemică. Retalierea face parte din logica actorilor dominanți, iar PD aplică tehnici de impunere la cooperare prin asimilare ori - prin sporirea de costuri în cazul rezistenței. Tactica a dat roade sigure în timp, dar a strălucit mai ales în relațiile schimbătoare ale anului 2017 dintre PD cu PL. Nedorința liberalilor de a coopera în scopul modificării sistemului electoral a atras retalierea (PD) și s-a soldat cu pierderi serioase pentru PL. Mai mulți exponenți liberali au fost reținuți sau arestați, iar apoi demiși, culminând cu suspendarea dubioasă a Primarului Municipiului Chișinău, D. Chirtoacă, la 25 mai, care a neutralizat ”port-drapelul” Partidului Liberal. Retalierea PD l-a făcut pe M. Ghimpu să anunțe ieșirea de la guvernare a PL, acuzând PD că ar sta în spatele unor dosare fabricate, și că ar fi capturat astfel instituția procuraturii anti-corupție. Inițierea unei investigații penal în 2015, repusă pe rol în 207, ca și plasarea în arest a Primarului spre deosebire de alți primari investigați pe materii infracționale mult mai grave, dar în stare de libertate, a atras acuzații de aplicarea selectivă a justiției.

Un raport al CPLRE[14] susține că suspendarea Primarului și demiterea lui în lipsa unei decizii definitive vorbește despre lipsa de progrese pe sectorul justiției și deteriorarea democrației locale. Se știe că în ultimii 5 ani cca 100 de primari, afiliați unor partide de opoziție, au fost reținuți sau anchetați pentru a li se sugera să adere la PD, susține CALM[15]. În acest mod s-a procedat cu Primarul de Taraclia, iar apoi Basarabească, astfel încât în ultimul an la Partidul Democrat au mai aderat cca 250 de primari. Reținerea Primarului de Chișinău comportă însă și alte motive. PD a renunțat la PL care încerca să blocheze orice cooperare a cu PSRM, pe teme de strategie și tactică politică. Acesta amintea de istoria unor foste coaliții (2010-2013), în care PD se bucurase de un rol strict de ”asociat” junior al acestei coaliții, în contrast vădit cu ambițiile tot mai mari ale liderului PD de a reține cât mai multă putere efectivă în stat. PD s-a convins astfel că puterea cere sacrificii și nu a ezitat să o facă pe contul PL, atrăgând în schimbul liberalilor pe PPEM pentru că orice guvernare solitară este mai costisitoare! După scorurile modeste din alegerile prezidențiale și declinul în raporturile sale cu aliații săi tradiționali europeni, PPEM pare să fie un partener ideal pentru PD, cel puțin până la viitorul scrutin din 2018, acceptând să ofere loialitate contra unor funcții decorative (Ministru al Apărării și Vicepreședinte al Parlamentului), în lipsa altor opțiuni.

Totodată, suspendarea primarului PL la Chișinău a deschis cutia unor mișcări în serpentină. Astfel, PD a stimulat socialiștii să spere că ar putea obține funcția râvnită de Primar al capitalei printr-un referendum de revocare, da – se pare – nu s-a obosit să asigure câștigarea acestuia. Liderii PD au fost interesați ca PSRM să facă campanie de demitere a liberalilor, dar nici într-un caz nu ar fi admis preluarea puterii politice în Municipiul Chișinău de către candidați PSRM, care i-ar fi întărit acestuia dramatic pozițiile politice și ar fi schimbat radical balanța de forțe. Posibil că un referendum câștigat de PSRM ar fi întărit reacția grupurilor adversare ideilor politice ale socialiștilor și, cu rol de bumerang, reacția de blamare categorică contra PD, ceea ce ar fi însemnat un curs costisitor de evoluție pentru interesele PD. În aceste condiții, actorul dominant (PD) al guvernării a dorit să oprească acele ceasului prin instalarea unei conduceri ”tehnocratice” printr-o ”politică de caviar”, recuperându-l din arest provizoriu pe Viceprimarul Grozavu, fără a provoca noi alegeri municipale, dar menținându-l pe primarul legitim al capitalei, D. Chirtoacă. Folosindu-se de art.17 al Legii privind statutul municipiului Chișinău (Nr.136 din 17 iunie, 2016), Viceprimarul Grozavu a numit prin dispoziție sa alți doi viceprimari, care au devenit din 06.11.2017 noua conducere a Primăriei Chișinău. PD a reușit să excludă astfel subiectul alegerii viceprimarilor de pe agenda Consiliului Municipal, făcând ca dispoziția unui Viceprimar să intre în vigoare fără obligația de a fi confirmat de către CMC. Rezultatul acestei situații exotice este că Primăria, care generează 60% din PIB al RM, este

13 Statement by the High Representative/Vice-President Federica Mogherini and Commissioner Johannes Hahn on the amendments to the electoral legislation in the Republic of Moldova, 21.07.2017

14 Strategia Tit for Tat face parte din conceptul de teorie a jocurilor adoptată de Anatol Rapoport și Robert Axelrod în 1980.

15 Local democracy in Moldova: clarification of the conditions surrounding the suspension of the Mayor, Gunn Marit Helgesen. https://rm.coe.int/local-democracy-in-the-republic-of-moldova-clarification-of-the-condit/168075c1de

condusă în acest moment, de o persoană, care nici măcar nu a participat la alegerile din 2015[16], semănând (tehnic vorbind) cu modelul unei ”administrații speciale” instalate de Guvernul Central în condiții de criză. Extravaganța acestui caz e subliniată și de faptul că, înlocuirea Primarului ales s-a făcut cu mâinile unui Viceprimar aflat sub aceiași investigație penală cu același primar; mai mult, anume acesta a semnat decizia licitației falsificate, în opinia acuzației. Rezultatele referendumului din 19 noiembrie arată limpede că PD nu face filantropie politică. Prezența slabă la vot (17,5%) arată limitele în care PSRM se poate manifesta , dar și efectele inverse ale unei campanii murdare și ipocrite, care ține populația demotivată să se folosească de exercițiul electoral.

Eșecul referendumului întărește declinul PSRM, care pierde astfel inițiativa de după scrutinul din 2016. Sunt afectate și planurile celor care urzeau un mariaj între stânga și dreapta ”anti-sistem”, modelate în scopuri vag formulate, dar folosite la construcția unor formule suspecte, care-au secat în ultimii doi ani vitalitatea partidelor de opoziție veritabilă. Reziliența acestora cere să prevină și să se decupleze de agenda actorului dominant, iar boicotul nu este încă o strategie. Raportorul CPLRE notează drept hilar faptul că justiția eliberează un viceprimar implicat în aceiași investigație penală ca și primarul, pe care-l ține în arest la domiciliu, oferindu-i un interimat din care numește alți viceprimari, care devin primari în exercițiul deplin al funcției. Sunt încălcate mai multe prevederi ale Cartei Europene privind autonomia locală. Practica arată că asemenea procese durează de regulă atât cât este necesar pentru a stoarce din persoanele investigate efectele politice urmărite.

Rolul Binomului şi accidentele deliberate

Adoptarea abruptă a unui sistem electoral mixt a detonat, în 2017, ca o bombă relațiile RM cu partenerii săi occidentali. Ca gravitate, această modificare poate fi comparată doar cu tolerarea fraudei din sistemul bancar care a generat dezastrul din 2015 și înghețarea dialogului politic cu UE. PD a impus adoptarea unui nou sistem electoral, anticipând o reacție anemică (sau tolerabilă) din partea UE, prevalându-se de statutul ”actorului bun” în contrast cu ”actorul rău” (PSRM) cu care însă poate coopera în mod strălucit atunci când vrea. În mai 2017, PD și PSRM au votat solidar legea modificării sistemului electoral (No.154 din 20.07.2017), care presupune crearea a 51 circumscripții și alegerea altor 50 deputați pe baza sistemului proporțional (liste de partide, într-o singură circumscripție națională)[17]. Scopul a scuzat mijloacele, în opinia autorilor săi, care au activat o amplă și costisitoare campanie pe plan național în folosul PD, dorind să convingă publicul că își vor putea rechema aleșii din Parlament, ”ca și pe oricare ales local” și că ”prin alegerea uninominală va rezulta o clasă politică esențial mai bună decât cea de acum”. Nu s-au împiedicat autorii nici de articolul constituțional ”votul imperativ este nul” și nici de reticența vizibilă a societății civile față de reforma propusă. Consultările publice au fost decorative, de fațadă, astfel că procedura de avizare a celor 2 proiecte de lege ale PD și PSRM (aproape identice ca structură și stil) a durat 30 de minute, iar ulterior, aceste proiecte au fost incluse într-unul singur, prezentat ca un ”compromis rezonabil” între PD și PSRM în favoarea sistemului mixt[18]. Ulterior, aceleași partide au votat la 20 iulie în a 2 lectură și ultima cu o majoritate covârșitoare de voturi (71) modificarea sistemului electoral mixt, fără a mai aștepta avizele cerute din partea Guvernului RM și nici Opinia solicitată anterior Comisiei de la Veneția.

Această schimbare radicală a sistemului electoral crează un cadru total diferit de organizare a scrutinului din 2018 în condițiile unui deficit puternic de legitimitate pentru principalul actor al guvernării (PD). Societatea civilă a taxat aspru decizia, iar mai multe organizații cunoscute au decis să boicoteze consultările anunțate de Parlament pentru că, în opinia lor, ”Comisia de la Veneția a cerut să fie perfecționat sistemul electoral existent, nu schimbarea sa radicală”. Schimbarea regulilor electorale a mobilizat și opoziția extra-parlamentară, care a răspuns prin marșuri și alte acțiuni de protest, calificând noul sistem drept o ”lovitură pentru statul de drept” și un ”regres”[19]. Trei dintre aceste partide (PAS, PD și PLDM) au chemat UE să ia atitudine față de deciziile PD/PSRM de a-și adjudeca victoria în alegerile din 2018 înainte de organizarea lui. Răspunzând la demersurile opoziției din RM, două dintre cele mai importante familii politice europene (PPE și ALDE) au cerut răspicat au-

16 Vocea autorităţilor locale, CALM, 23.11.2017. http://calm.md/libview.php?l=ro&idc=35&id=4039&t=%2FSERVICIUL-PRESA%2FZiarul-Vocea-Autoritatilor-Locale%2FQUO-VADIS-JUSTIIA-I-DEMOCRAIA-LOCALA-DIN-MOLDOVA-Ultimile-evolutii-regrese-i-situatia-actuala-din-APL-in-noul-numar-al-ziarului-CALM-Vocea-Autoritatilor-Locale

17 Secția 26, subpara 4, Legea administrației publice locale prevede că ”orice persoană, inclusiv consilieri, pot fi aleși în calitate de viceprimari”; secțiunea 34, subpara 1, ”dacă mandatul primarului este suspendat, primarul este înlocuit de un viceprimar.

18 Legea privind modificarea şi completarea unor acte legislative No.154, Monitorul Oficial No.253-264, No.422

19 http://www.transparency.md/2017/05/31/evaluarea-functionalitatii-si-impactului-proiectelor-de-lege-privind-schimbarea-sistemului-electoral/

torităților RM să țină seama de standardele europene în materie de reglementare electorală, chemând Comisia și Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS) să examineze cu multă atenție degradarea situației democratice din RM și, eventual, să condiționeze ajutorul financiar al UE de respectarea normelor electorale și a statului de drept,. Se pare că și opinia după care cetățenii susțin fervent schimbarea sistemului electoral este doar rezultatul unei manipulări grosiere, după cum arată și sondajele de opinie.

Cele două familii politice PPE și ALDE[20] au condamnat la 26 iulie, 2017, schimbarea sistemului electoral, susținând că pe această cale PD și PSRM doresc să-și "întărească regimul autocratic. Este posibil ca tonul și vederile PPE/ALDE să nu fie împărtășite întrutotul de Comisie, care folosește de regulă un ton mai neutru, mai inclusiv, folosindu-se de condiționalități și dialog în loc de a arde complet podurile. Nu este însă un secret că și Comisia Europeană atestă o viciere a temelor de dialog și nu exclude că, în lipsa unor progrese reale ar putea ajunge la aceleași concluzii cu Parlamentul European. De la începutul anului, presa și comentatorii politici influenți au invocat existența unei coordonări tactice între cel mai influent partid al guvernării (PD) și cel mai popular partid în sondaje (PSRM), susținând ipoteza coabitării acestora într-un "binom", de fapt, un cartel discret autorizat de liderii acestora. Deși PDM pledase inițial pentru adoptarea unui sistem uninominal, mai târziu acesta nu a avut însă obiecții nici față de proiectul PSRM de instituire a unui sistem mixt, imitând anumite condiții și dezacorduri, dar votând în final un sistem care deteriora dialogul cu UE și punea sub bătaie intențiile de a lucra sub imperativul regulilor clare. Alegerile din noiembrie 2016 nu ar fi putut fi câștigate de PSRM fără susținerea "antenelor teritoriale" ale PD. Statistica arată clar o coordonare atentă a relațiilor la nivel politic și alocarea de sprijin administrativ în campanie, în contrast cu retorica deschisă la dialog a liderului PD. Ulterior, Președintele Dodon a plătit mai multe polițe binefăcătorului său, confirmând implicit trocul existent. În curând, Moldova Gaz a fost ocupată de un bun apropiat al liderului PD, Vasile Botnari[21]; mai târziu, PD și PSRM au cooperat strâns la schimbarea sistemului electoral. Președintele Dodon a uitat de frauda bancară și lupta cu oligarhii (promisă în campanie), găsindu-și răgaz sigur pe terenul geopoliticii "pro-Kremlin", "anti-NATO", "anti-românești", lunecând încet dar sigur spre o stare de conflict permanent cu alte autorități ale statului. Apariițile sale dese în apropierea Președintelui Rusiei, V. Putin, și vizitele sale fără nici o legătură sigură cu vre-o agendă de lucru și teme de soluționat între RM și Federația Rusă, au întărit senzația unui rol decorativ pe care Dodon l-a ocupat și pe care, acesta încearcă din răsputeri să-l substanțializeze, fără rezultat. Președintele Dodon a anunțat la începutul anului 2017 inițiativa unui referendum consultativ, pentru data de 24 septembrie, avizat negativ de Curtea Constituțională pe motiv că întrebările propuse depășesc competențele șefului de stat. Referendumul ar fi trebuit să afle dacă cetățenii resping anularea "legii miliardului"[22], dacă și-ar dori conferirea unor competențe sporite Președintelui (dreptul de a dizolva Parlamentul și organizare a alegerilor anticipate), reducerea numărului de deputați (de la 101 la 71) și dacă vor să fie studiată istoria Moldovei în școli?[23] De fapt, Dodon ar fi dorit să utilizeze referendumul pentru a-și promova proiectul real – modificarea Constituției în scopul sporirii competențelor sale și trecerea la un regim politic prezidențial, numai că acest curs vine în contradicție cu interesele actorului dominant din actuala coaliție de putere (PD). Acesta nu admite apariția unui alt pol de putere în RM, atâta timp cât rolul pentru care PD l-a susținut pe liderul PSRM în alegeri este de a juca după regulile unui sistem bipartid (caracterizat de o strictă diviziune a muncii, prin stabilitate și acomodare a intereselor la vârfurile acestor partide și excluderea alternativelor minoritare), și nu contestarea acestor reguli. Acest rol nu corespunde însă nici așteptărilor PSRM, care și-ar fi dorit să se folosească de organizarea referendumului municipal pentru a-și continua campania, folosindu-se de nominalizarea unui candidat la funcția de Ministru al apărării pentru a se separa de scenariul de bază al PDM. Decizia CC din 17 octombrie oferă un răspuns satisfăcător la modelul de președinte "neutru" pe care și l-ar dori PD și care ar neutraliza scopurile liderului PSRM de a-și câștiga un rol mai cald sub soare *(HCC nr. 24, 27 iulie 2017)"*[24].

Mulți pun la îndoială veridicitatea acestui conflict, susținând că ar fi vorba de o regie politică, și că "binomul" este creat pe "idea lucrului în echipă", chiar și atunci când există teme divergente. Președintele I. Dodon s-a opus numirii unui candidat (Sturza) propus repetat de PM Filip la funcția de Ministru al Apărării, susținând că nimic nu-l va face să accepte "persoane nepregă-

20 https://anticoruptie.md/ro/stiri/doc-reprezentanti-notorii-ai-societatii-civile-schimbarea-sistemului-electoral-este-o-lovitura-pentru-statul-de-drept-si-un-regres

21 http://www.moldova.org/en/alde-epp-call-eu-re-evaluate-association-agreement-moldova-following-democratic-setback/

22 https://www.zdg.md/editia-print/investigatii/secretele-sefului-de-la-moldovagaz

23 No.235 din 3 octombrie, 2016 privind emiterea obligațiunilor de stat în vederea executării de către MinFin a obligațiunilor de plată derivate din garanțiile de stat no.807 din 17 noiembrie 2014 și no.101 din 1 aprilie 2015)

24 http://diez.md/2017/07/27/curtea-constitutionala-decis-ca-referendumul-consultativ-propus-de-igor-dodon-nu-va-avea-loc/

tite" și, propunând în schimb un candidat alternativ (Gaiciuc) dintre apropiații săi. Conflictul s-a agravat prin faptul că șeful statului nu doar a anunțat că nu-și va da acordul pentru ocuparea acestei funcții, dar a contestat și decizia CC din 24 ianuarie, 2017, care constata că potrivit Constituției RM, "Președintele nu are drept de veto față de propunerea PM, chiar dacă poate verifica corespunderea candidatului propus de PM pentru o funcție"[25]. Interpretând prevederile art. 98 alin. (6) - neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte – CC constată că Președintele ar putea crea un blocaj instituțional, prim ne-promulgarea legilor, refuzul numirii judecătorilor și miniștrilor și lipsa de respect față de Constituție. Folosindu-se de aceste fapte, CC s-a folosit de ocazie pentru a-l aminti șefului statului că, (1) votul popular pe care l-a câștigat acesta nu-l transformă într-un jucător politic, care ar fi incompatibil cu logica regimului parlamentar[26], (2) s-a reiterat detașarea șefului statului de partide politice, ca urmare a condiției constituționale aplicabile șefului statului de a juca rolul unei "puteri neutre"[27], ajungându-se însă la o soluție fără precedent a suspendării atribuțiilor șefului de stat "pe cauza confirmării candidatului propus de PM"[28]. Decizia CC creează un ciudat melanj de "suspendare temporară circumstanțială"; fără a declanșa suspendarea definitivă sau vacanța funcției (art.90-91). Acest gen de interpretare constituțională creează un precedent care ar putea fi aplicat în funcție de oportunitatea sa politică și în următorii ani, ajutând PD să-și impună voința pe orice subiect politic votat repetat.

O Comisie națională a fost înființată la sfârșitul verii, încheindu-și misiunea în octombrie prin prezentarea unei hărți finale de 51 circumscripții (48 în RM și 3 înafara țării)[29]. Noul sistem electoral prevede menținerea unei circumscripții naționale pe întregul teritoriu al RM (i.e. secțiile de vot din străinătate) și 51 de circumscripții uninominale (i.e. în localitățile din stânga Nistrului și peste hotare). Notăm însă că nici această soluție nu este mulțumitoare pentru cei care au susținut că diaspora va rămâne sub-reprezentată (136.000 voturi la ultimul scrutin prezidențial), și că organizarea alegerilor în regiune din stânga Nistrului va rămâne de ordin virtual, atâta timp cât nu va putea face campanie electorală, din cauza restricțiilor impuse de administrația secesionistă. Alții au susținut că noul sistem va menține sau chiar spori inegalități importante de reprezentare (femei, minorități etnice, persoane fără viză de reședință), sau că propunerile Comisiei doar confirmă suspiciunile că hotarele circumscripțiilor nou create vor asigura avantaje din start pentru PD. Unele dintre aceste circumscripții sunt de-a dreptul bizare și reprezintă un vehicul de hibridizare a populațiilor votante (Ialoveni, Căușeni, Taraclia, Edineți).

Presa internațională constată o alunecare rapidă a RM spre un model dominat de un grup oligarhic. Autoritățile UE au pretenții serioase față de acest model de guvernare, care atrag atenția asupra riscului de a discrimina anumite grupuri de cetățeni (cetățeni aflați în străinătate, persoane fără viză de reședință, femei) în cadrul unor alegeri organizate după modelul sistemului mixt, dar și la riscul de a recruta baroni locali suprabogați, care ar putea distruge sistemul de alegeri libere și democratice[30]. Nu au fost urmate recomandările anterioare ale Comisiei de la Veneția și OSCE/ODIHR cu privire la reglementarea finanțării politice, reținând că Opinia lor comună susține recomandarea "de a nu admite o asemenea schimbare majoră, în acest moment", recomandare repetată în Comunicatul Serviciului European Extern din 21.07.2017. Constatăm că plafoanele stabilite la donațiile persoanelor fizice și juridice rămân extrem de permisive, mai ales pentru candidații înregistrați în circumscripții uninominale, iar noul sistem va dubla sau chiar tripla costurile de campanie, contând pe efectul de "artriție" al rivalilor politici mai puțin înzestrați cu resurse de campanie. Partidele vor fi obligate să gestioneze două bugete separate: unul pentru circumscripția națională parlamentară și altul pentru cele nominale, însemnând de fapt o creștere a alocațiilor per unitate de alegători. Banii vor crea discriminări, afectând caracterul liber și voința alegătorilor, creând efecte de distorsionare a procesului electoral și avantajarea actorilor susținuți de grupuri financiare. Sistemul mixt va stimula lipsa de transparență a donațiilor electorale, blocând procedurile de verificare a provenienței lor, iar creșterea gradului său de complexitate va absolvi utilizatorii de resurse de orice răspundere în cazul abuzurilor (de ordin administrativ și financiar)[31].

25 HCC nr.2 din 24 ianuarie 2017, §46

26 HCC nr. 34 din 13 decembrie 2016

27 HCC nr. 24 din 27 iulie 2017

28 Hotărârea CC nr. 28 din 17.10.2017 (Sesizarea nr. 124b/2017) http://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=1081&t=/Media/Noutati/Curtea-a-pronuntat-hotararea-privind-interpretarea-Constitutiei-in-partea-ce-tine-de-neindeplinirea-obligatiilor-constitutionale-de-catre-Preedinte

29 http://www.gov.md/ro/content/harta-circumscriptiilor-uninominale-prezentata-spre-aprobare-guvernului

30 Amicus Cureo adresat Comisiei de la Veneția și OSCE/ODIHR, 23 mai, 2017

31 OSCE/ODIHR definesc "abuzul de resurse ale statului" ca "avantaj impropriu obținut de către anumite prtide și candidați prin folosirea pozițiilor lor oficiale sau a conexiunilor pe care le au cu diverse instituții guvernamentale pentru a influența rezultatul algerilor". OSCE/ODIHR Handbook for the Observation of Campaign Finance

Astfel, sistemul permite încălcări în lanț a Ghidului bunelor practici în materii electorale[32], cum ar fi (1) revizuirea limitelor circumscripțiilor electorale în ajunul datei alegerilor, (2) contestarea și judecarea cauzelor electorale este atribuită instanțelor locale creând conflicte de jurisdicție ca urmare a amalgamării de districte, (3) inegalitatea concurenților electoral prin excluderea oricăror obligații pentru mass media locală, sau inexistența lor în condițiile circumscripțiilor uninominale, (4) delimitarea limitelor de circumscripție după criterii vagi, contrare normelor Comisiei de la Veneția. În consecință, adoptarea unui sistem mixt a aruncat în aer podurile fragile de comunicare cu UE. Ne putem aștepta ca mandatele să fie câștigate cu mari diferențe între candidații aleși pe circumscripții uninominale – de la 3.000-4.000 până la 20.000 și 30.000 de voturi colectate în funcție de resurse, număr de oponenți, diminuând semnificativ reprezentarea locală și, respectiv, legitimitatea votului. Aceste rezultate ne-democratice ar putea fi acutizate de aplicarea restricționării de domiciliu, dezordinea listelor electorale, care ar putea dispersa alegătorii și candidații aleși. Pentru toți, fără excepție, actorii ce reprezintă UE este foarte clar că sistemul electoral mixt reflectă dorința disperată a PD de a-și garanta perpetuarea la guvernare, modificând în folosul său regulile, izolând opoziția și abuzând de oligopolurile sale mediatice și resursiere pe care le-a strâns în jurul liderului său. Deși a făcut campanie costisitoare în favoarea noului sistem, sondajele arată că peste70% din cetățeni nu-și doresc aceste schimbări. Liderii principalelor 2 partide de opoziție au protestat contra adoptării sistemului mixt, numindu-l ”furt electoral”[33] și desfășurând o muncă intensă de explicare a efectelor sale nocive, a carențelor și confuziilor sale greu de remediat. Criticii atrag atenția și asupra faptului că sistemul mixt ar putea dramatic afecta circumscripțiile câștigate de deputați ai opoziției, dar și reprezentarea minorităților naționale, a femeilor, generând critici care ar fi putut fi rezolvate în condițiile vechiului sistem electoral proporțional. Alte consecințe directe ale noului sistem electoral ar fi creșterea accelerată a costurilor de administrare a campaniei electorale, dar și înghețarea unor reforme esențiale, i.e. cea de redimensionare teritorial-administrativă.

În Opinia Comisiei de la Veneția se spune clar că o problemă esențială a procesului electoral din RM este abuzul de resurse administrative și alte resurse ilicite. Purtătorul de cuvânt al Comisiei de la Veneția a trebuit să revină, astfel, după adoptarea finală a legii în Parlamentul RM, precizând că, ”polarizarea în jurul acestei inițiative legislative arată absența unei consultări judicioase și a unui consens larg printre actorii cei mai importanți ai procesului”, iar riscurile sistemului adoptat (riscul de influențare a candidaților și delimitarea hazardată a circumscripțiilor, pragurile excesive de reprezentare parlamentară în sistemul proporțional, dar și insuficientele progrese în ceea ce privește reglementarea finanțărilor politice”, nu au fost rezolvate. Nereușind să dilueze asprimea criticilor primite din partea organismelor Consiliului Europe, a OSCE/ODIHR și a UE, agățându-se cu disperare de argumentul ”dreptului suveran al statelor de a-și determina singure sistemele electorale care li se potrivesc mai bine”, PD a schimbat obiectivul prin trecerea de la crearea percepției de ”consultare formală” a societății active la clonarea unor entități ale societății civile. Între luna martie și septembrie 2017, PD a salutat apariția a cel puțin 6 institute ”independente” rezonante cu agenda politică a PD[34], împingând la înaintare un număr de 53 asociații pro-guvernamentale[35], asociații fantomă, dar și câteva create cu doar câteva săptămâni înainte. Între timp, opinia publică nu pare nicidecum unitară în privința sistemului electoral preferat – cca 36% se declară mulțumiți de cel proporțional, 34% nu au nici o opinie, și doar 16% și-ar dori un sistem mixt.

32 http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-e

33 https://www.europalibera.org/a/28727061.html

34 https://www.publika.md/societatea-civila-sustine-compromisul-larg-privind-modificarea-sistemului-electoral_2968152.html

35 Citește mai mult: https://www.publika.md/societatea-civila-sustine-compromisul-larg-privind-modificarea-sistemului-electoral_2968152.html#ixzz4zS0tUFGo

Concluzii:

1. În 2017, dialogul RM cu UE a fost unul discontinuu și lipsit de progrese, iar contradicțiile majore pe subiecte de politică internă a cauzat reacții nepotrivite pentru scopul recâștigării credibilității externe după colapsul alianțelor pro-EU și criza bancară din 2015/2016. RM nu va putea debloca asistența financiară a UE fără a da răspunsuri satisfăcătoare pe reformele stagnate: sistemul bancar, anticorupție și justiție, sectorul energetic, stat de drept.

2. Summitul UE din noiembrie 24, 2017 nu și-a propus să anunțe perspective de aderare, ci instrumente de consolidare a stabilității și rezilienței la hotarele comunității europene. Totuși, UE nu poate elimina asemenea opțiuni în viitor (art.49), astfel încât noi actori politici, rezultate credibile și ancorarea Agendei de Asociere de politicile guvernamentale pot reprezenta singurul vehicul prin care UE poate măsura angajamentul și ambiția reală a RM de a se desprinde de ”spațiul ex-sovietic”.

3. Există amenințări clare și influențe nocive din partea unor modele semi-autoritare în spațiul Parteneriatului Estic, iar RM nu este imună la modele autoritare de guvernare. Ignorarea acestor riscuri de alunecare spre aceste ticuri standard de restaurare a unei ”mâini forte” în stat nu vorbește despre atacția acestui model, ci mai degrabă despre slăbiciunea actorilor politici. Și în UE există riscuri legate de emergența unor curente populiste și semi-autoritare. Președintele CE, D. Tusk a cerut statelor EU să fie atractive pentru vecini prin valori și unitate.

4. Adoptarea unui nou sistem electoral în RM va atrage din partea UE o politică mult mai reticentă, dar și obligația unei monitorizări dure a funcționării statului de drept în RM, în particular al alegerilor, statutului opoziției politice, nivelului descentralizării. Argumentul asumării de ”suveranitate” pe opțiuni electorale este un argument slab, iar sprijinul populației pentru sistemul mixt nu este validat de nici un sondaj credibil. Drama PD este că nu rezolvă nici una din marile dileme ale guvernării prin aplicarea acestui sistem, asumându-și în schimb toate costurile și riscurile identificate anterior în Opiniile Comisiei de la Veneția și OSCE/ODIHR.

5. Modificările electorale reduc din viteza reformelor sectoriale așteptate sau le blochează cu totul: reforma teritorial-administrativă, descentralizarea, reforma administrației centrale. Schimbările politice din conducerea Primăriei întăresc tactic pozițiile PD în capitală și le slăbesc pe ale celorlalte partide care dețineau minorități concurente în Consiliul Municipal. Interimatul poate continua indefinit, asigurând un larg spațiu de manevră.

PIAȚA FINANCIARĂ

După trei ani de declin, sectorul financiar în 2017 va înregistra o ușoară creștere a creditării economiei

Criza bancară din 2014 și înăsprirea politicilor de supraveghere bancară de către Banca Națională au dus la scăderea puternică a volumului total de credite oferite de sectorul bancar economiei naționale. Astfel în anul 2013 volumul total de credite oferite de sectorul Bancar au atins nivelul de 42,2 miliarde lei maxima istorică, iar în acest an estimăm că volumul total de credite oferite de sectorul Bancar vor constitui doar 34,2 miliarde lei, o reducere de 8 miliarde lei. Putem constata că reducerea volumului total de credite sa petrecut în perioada 2014-1017. Anul 2017 este unul de stabilizare, însă nu de creștere a volumului de credite oferite de sectorul bancar.

Pe acest fundal urmărim o creștere semnificativă a volumului de creditare a economiei din partea sectorului non-bancar, care în acest an va atinge nivelul de 6,7 miliarde lei o creștere de 3,4 miliarde lei comparativ cu același an de referință 2013.

Drept consecință în 2017 vom înregistra o ușoară creștere cu 0,6 miliarde lei a volumului total de credite oferite economiei, însă această creștere pentru prima dată se datorează nu sectorului bancar, dar celui non-bancar.

Figura 1. *Creditarea economiei de sectorul Bancar și non-Bancar, miliarde de lei*

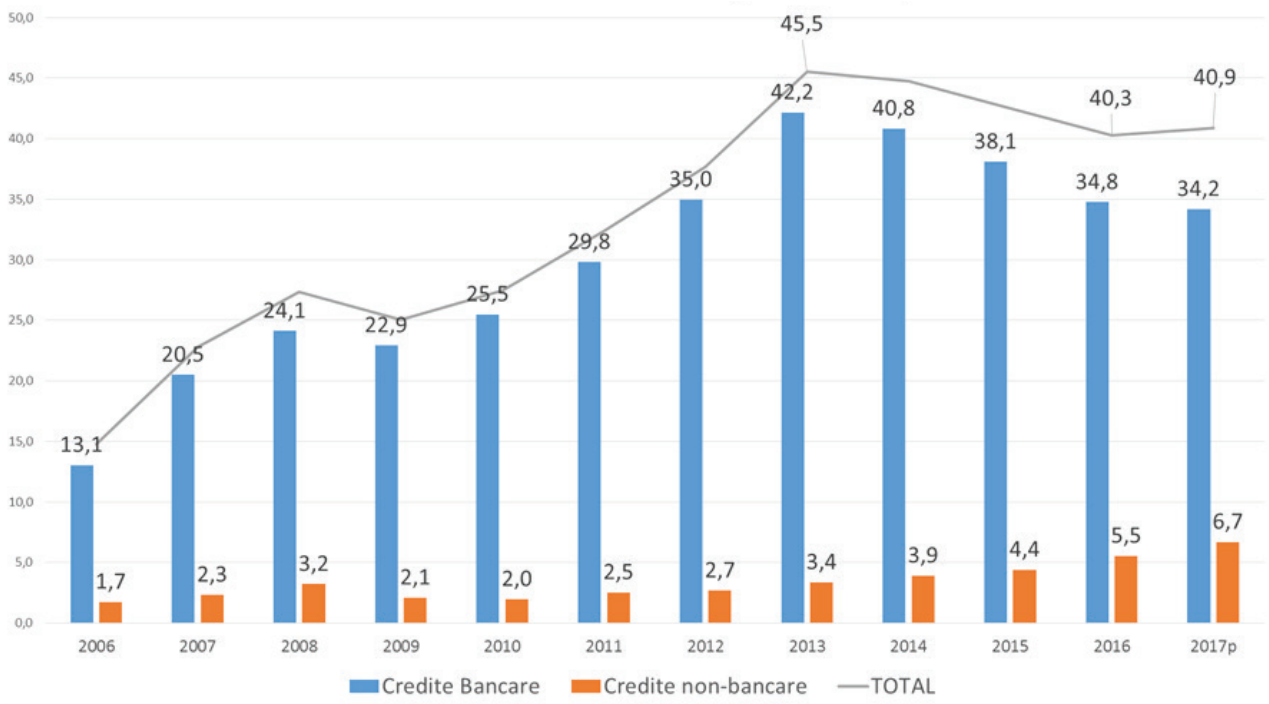

Dacă raportăm la PIB, atunci observăm că prăbușirea creditării economiei de către sectorul bancar în perioada 2013-2017 de la 42% din PIB la 23,9% din PIB a fost parțial amortizată de creșterea voluului de credite oferite de sectorul non-Bancar de la 3,3% din PIB în 2013 la 4,7% în 2017.

Figura 2. *Creditarea economiei de sectorul Bancar și non-Bancar raportat la PIB*

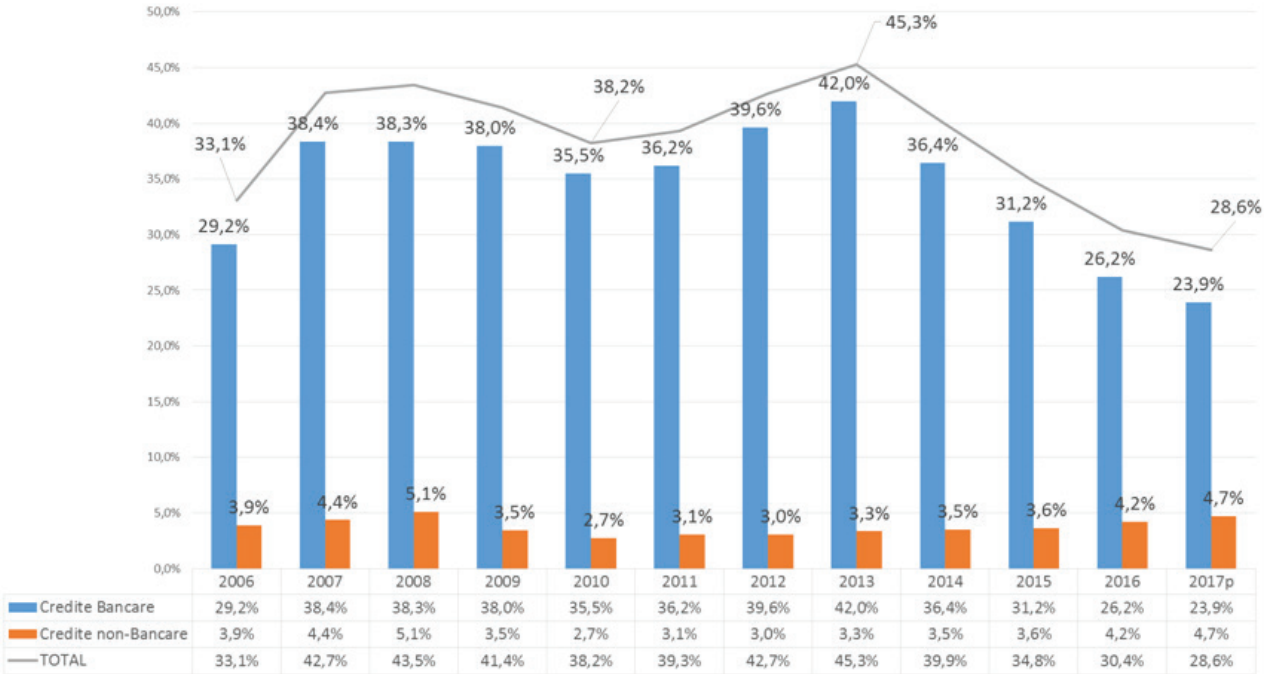

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017p
Credite Bancare	29,2%	38,4%	38,3%	38,0%	35,5%	36,2%	39,6%	42,0%	36,4%	31,2%	26,2%	23,9%
Credite non-Bancare	3,9%	4,4%	5,1%	3,5%	2,7%	3,1%	3,0%	3,3%	3,5%	3,6%	4,2%	4,7%
TOTAL	33,1%	42,7%	43,5%	41,4%	38,2%	39,3%	42,7%	45,3%	39,9%	34,8%	30,4%	28,6%

În ultimii cinci ani, sectorul non-bancar și-a majorat de 2,3 ori cota de piață

Pe fundalul crizei Bancare, sectorul non-bancar și-a majorat de 2,3 ori cota de piață de la 7,1% în 2013 la 16,4% în 2017. De 20 de se vorbește că Moldova trebuie să dezvolte servicii alternative de finanțare a economiei, însă acest lucru a devenit real doar în urma unei crize puternice de sistem.

Figura 3. *Cota de piață deținută de sectorul non-Bancar în creditarea economiei*

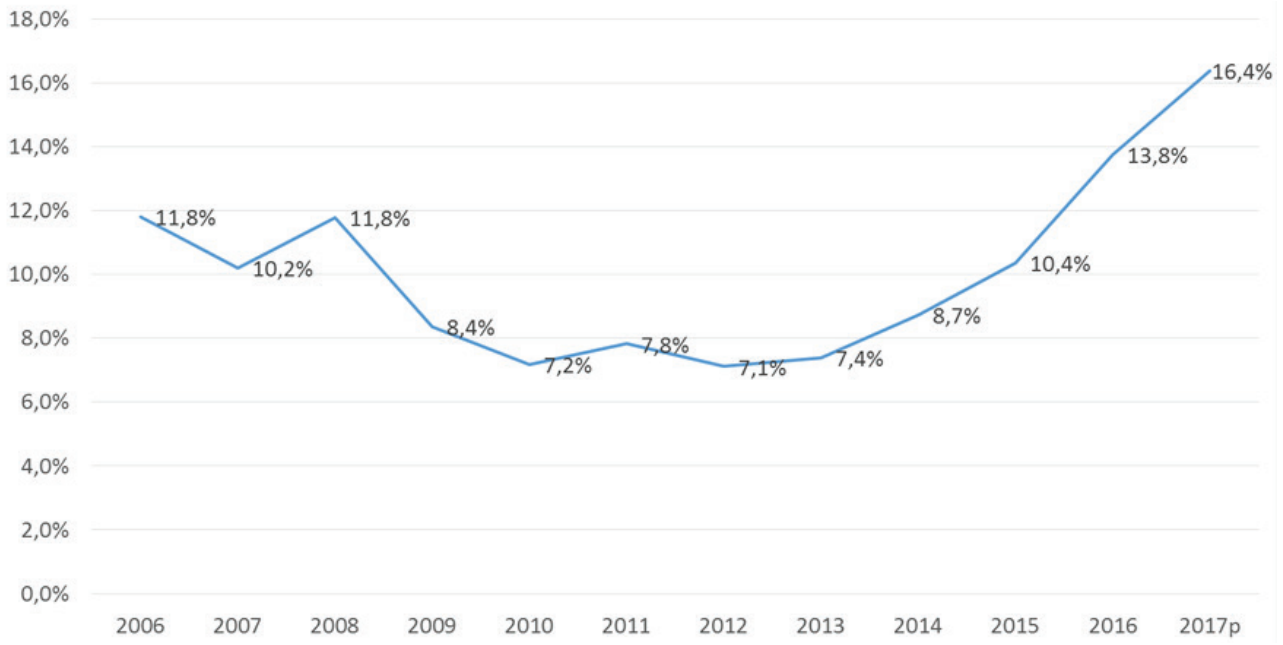

Majorarea cotei de piață a sectorului non-bancar se datorează în cea mai mare măsură creșterii accelerate a serviciilor de microfinanțare, care în acest an anticipăm că vor atinge nivelul de cel puțin 4,55 miliarde lei o crește cu minim 760 milioane lei față de anul 2016.

De fapt asistăm la o creditare a economiei de către sectorul bancar prin intermediul companiilor de microfinanțare. După ce Banca Națională a înăsprit puternic supravegherea bancară, băncile comerciale au devenit foarte prudente și evită să crediteze agenții economici în condițiile când în trecut ar fi făcut aceasta. Altfel spus băncile sunt cu mult mai prudente și nu se avântă în proiecte nesigure, lucru care se întâmpla în trecut.

În asemenea condiții companiile de Microcreditare au devenit foarte atractive pentru mici întreprinzători. Companiile de microcreditare pentru a face față cererii crescânde la rândul său se creditează de la băncile comerciale. De fapt avem o creditare a micilor întreprinzători de către băncile comerciale, prin intermediul companiilor de microcreditare.

Figura 4. *Structura finanțărilor non-Bancar, milioane lei*

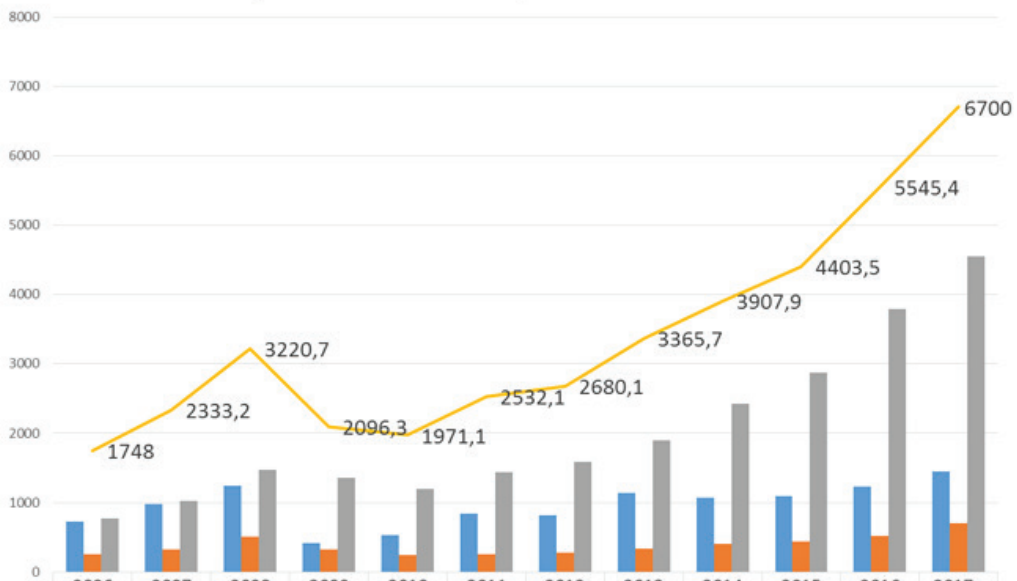

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017p
Companii leasing	725,6	982,2	1246,5	412,5	535,4	837,1	816,1	1136,8	1071,1	1089,2	1231,5	1450
Asociații Economii Împrumuturi	250,3	326,8	506,4	322,9	244,2	254,2	273,9	331,9	409,3	439,9	524,4	700
MicroFinanțare	772,1	1024,2	1467,8	1360,9	1191,5	1440,8	1590,1	1897	2427,5	2874,4	3789,5	4550
TOTAL	1748	2333,2	3220,7	2096,3	1971,1	2532,1	2680,1	3365,7	3907,9	4403,5	5545,4	6700

Aparent avem o problemă de supraveghere bancară. Deoarece Banca Națională a înăsprit condițiile de creditare față de bănci, drept consecință băncile comerciale oferă foarte dificil credite agenților economici. În schimb ele oferă aceste credite companiilor de Microfinanțare, care la rândul lor oferă împrumuturi agenților economici. Însă creditele oferite de companiile de microfinanțare nu sunt supravegheate de Banca Națională. Drept consecință o parte din banii sectorului bancar supravegheat de Banca Națională, pleacă spre sectorul non-bancar care nu este supravegheat de BNM.

Însă în opina noastră motive de îngrijorare cel puțin la etapa actuală nu sunt, deoarece calitatea creditelor în sectorul non-bancar este de circa 6 ori mai bună decât în sectorul bancar, cota creditelor neperformante în sectorul non-bancar este 2,5-3,5% comparativ 16% din sectorul bancar.

Deci, criza bancară din 2014 are un efect neașteptat: a dus la dezvoltarea accelerată a serviciilor non-bancare. Fapt care ridică din nou în agenda publică subiectul de reglementare unică a sectorului bancar și non-bancar, dar despre aceasta cu altă ocazie.

Băncile aflate sub supravegherea BNM deţin 2/3 din portofoliul creditelor neperformante din sistemul bancar

Băncile care se află sub supravegherea specială a BNM (MICB, MAIB şi Victoriabank) reprezintă la moment fundamentul sistemului bancar al Republicii Moldova, aceste bănci deţinând cca 63% din totalul activelor din sistemul bancar. După introducerea procedurilor speciale, timp de aproape un an ponderea activelor acestora s-a redus nesemnificativ de la 66,2% în iunie 2016 până la 64,7% în iulie 2017.

Figura 5. *Total active, milioane lei*

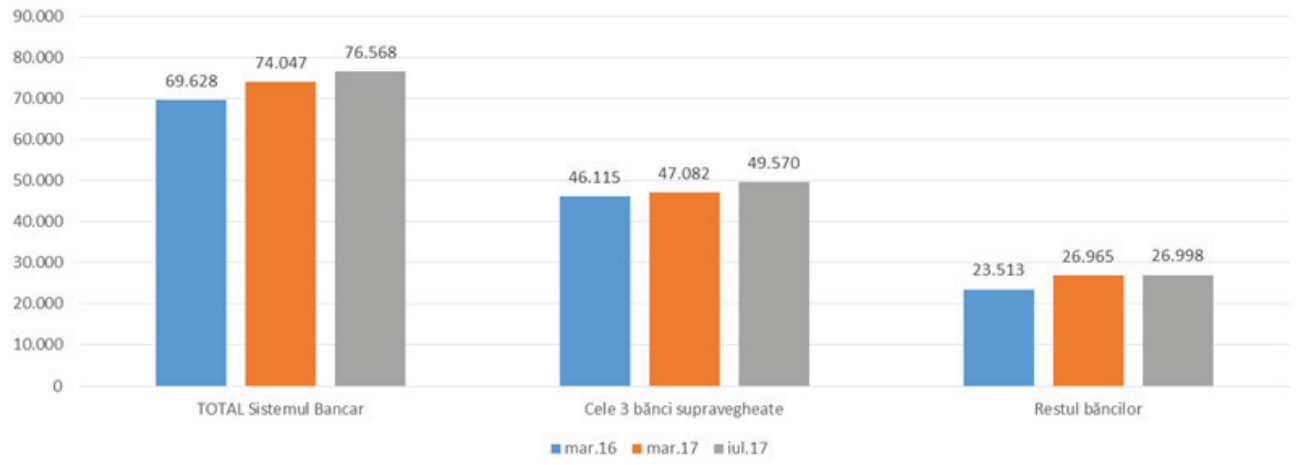

Băncile aflate sub procedură specială a BNM deţineau în iulie 2016 circa 70% din piaţa de credite din sistemul bancar.

Chiar dacă soldul creditelor oferite de aceste trei bănci s-a redus cu 3,6 miliarde lei datorită măsurilor prudenţiale impuse de către BNM, totuşi ele continuă să deţină circa 2/3 din totalul creditelor oferite de sistemul bancar.

Dacă analizăm situaţia privind creditele oferite în economie putem concluziona că anul 2016 a fost un an destul de dificil: băncile care activau liber n-au reuşit să-şi majoreze portofoliul de credite, iar volumul total de credite oferit de sistemul bancar s-a redus doar datorită celor trei bănci aflate sub supravegherea BNM. Altfel, procesul de supraveghere a jucat un rol de temperare a activităţii de creditare din sistemul bancar.

Figura 6. *Soldul datoriei la credite (suma de bază), milioane lei*

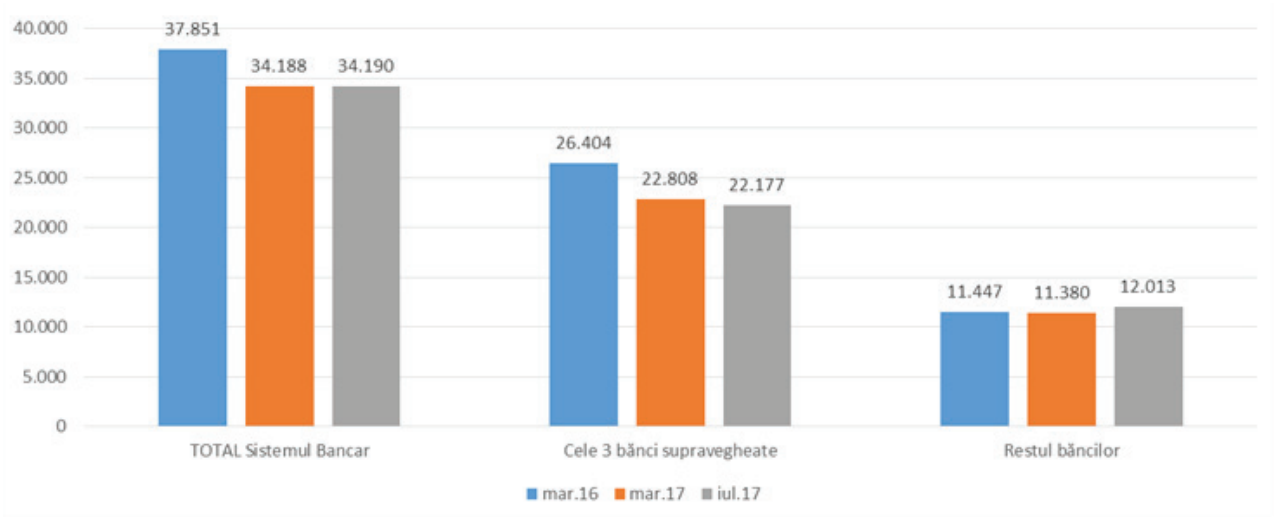

Din datele prezentate de BNM am putea conchide că ameliorarea situaţiei la unele din aceste bănci a decurs destul de anevoios, ceea ce a impus BNM să prelungească de două ori termenul de supraveghere specială. Totodată, în această perioadă, BNM a îmbunătăţit sistemul de raportare a creditelor neperformante.

Ca rezultat, pe parcursul ultimului an volumul creditelor neperformante din sistemul bancar a crescut cu 1,87 miliarde lei sau cu 44% (de la 4,2 miliarde în 2016 până la 6,07 miliarde în 2017). Această majorare este determinată de agravarea situaţiei la cele trei bănci supravegheate. Situaţia la celelalte bănci nu s-a schimbat esenţial.

Figura 7. *Soldul datoriei la credite neperformante (suma de bază), milioane lei*

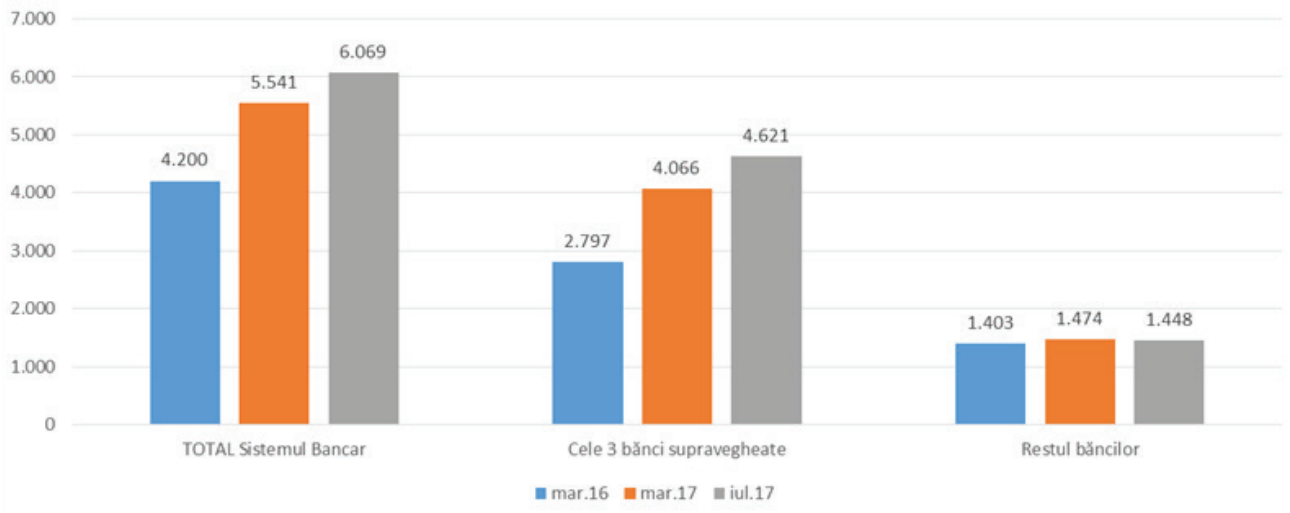

Totuşi, această evoluţie negativă a portofoliului de credite se datorează şi ajustării sistemului de evidenţă şi raportare, mult mai prudentă.

În rest, activitatea băncilor a rămas stabilă. Putem constata că gradul de încredere faţă de bănci nu s-a diminuat, fapt confirmat indirect de capacitatea de a atrage depozite de la persoanele fizice.

Cele trei bănci supravegheate de BNM deţin peste 70% din depozitele persoanelor fizice. În perioada analizată volumul depozitelor atrase a crescut cu 7,8%, ajungând la 38,6 miliarde lei în iulie 2017 faţă de 35,8 miliarde lei în iunie 2016. Putem observa că ritmul de creştere a atragerii depozitelor persoanelor fizice de către băncile supravegheate este similar celui din restul băncilor.

Figura 8. *Depozite persoane fizice, milioane lei*

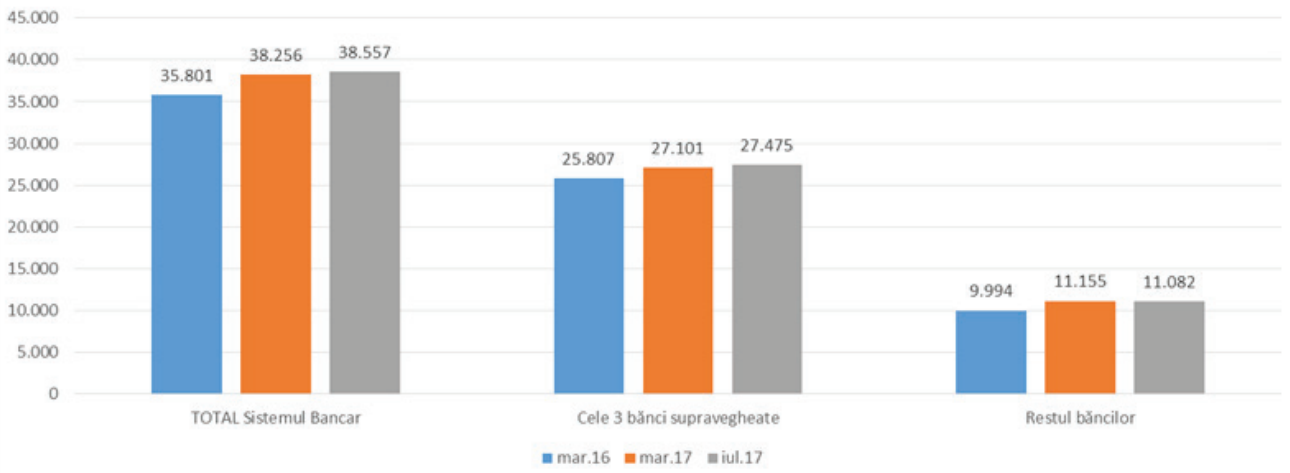

Dacă am compara ritmul de creştere a depozitelor atrase de la persoanele fizice, nivelul de creditare a economiei şi modificarea portofoliului de credite neperformante, putem concluziona că cele trei bănci supravegheate se confruntă de regulă cu probleme de management şi bună guvernare şi mai puţin cu probleme de imagine şi neîncredere din partea cetăţenilor.

Chiar şi în condiţiile unui fundal informaţional negativ, gradul de încredere al cetăţenilor măsurat prin volumul depozitelor persoanelor fizice nu s-a înrăutăţit. În schimb, băncile depăşesc cu greu problema creditelor neperformante şi este evidentă reducerea cererii de credite pentru activităţi economice.

Aplicarea prevederilor Acordului de Asociere

Transpuneri Legislative	Proiectul Legii cu privire la supravegherea suplimentară a băncilor, a asigurătorilor/ reasiguratorilor și a societăților de investiții care aparțin unui conglomerat financiar este în examinare în cadrul Comisiilor Parlamentare.
	Banca Națională a Moldovei a inițiat elaborarea proiectului de lege privind modificarea şi completarea Legii nr.114 din 18 mai 2012 cu privire la serviciile de plată şi moneda electronică, în vederea armonizării acesteia cu Directiva 2015/2366/CE
	La data de 23 iunie 2017, proiectul de Lege privind activitatea băncilor fost aprobat de către Guvern. Urmare a adoptării de către Parlament a Legii privind activitatea băncilor (nr.217 din 29.06.2017) care acoperă doar reglementarea și supravegherea prudențială a băncilor, cerințele de reglementare și supraveghere prudențială a firmelor de investiții vor fi stabilite în proiectul de modificare a Legii privind piața de capital (nr.171 din 11.07.2012) care transpune prevederile Directivei 2013/36/UE. Proiectul a fost supus consultărilor publice și urmează a fi promovat.
Dezvoltarea instrumentelor privind redresarea și rezoluția bancară	La data de 20.10.2016, în cadrul regimului de intervenție timpurie, Banca Națională a desemnat administratori temporari ai BC „Moldindconbank" S.A., ca urmare a constatării activității concertate a unui grup de persoane ce deținea o cotă substanțială în capitalul social al BC „Moldindconbank" S.A., în mărime de 63,89 la sută, fără permisiunea Băncii Naționale. Regimul de intervenție timpurie (măsură aferentă Legii nr.232 din 03.10.2016) este menținut până în prezent.
	Ca urmare a adoptării la data de 4 octombrie 2016 a Legii privind redresarea și rezoluția băncilor nr. 232 din 03.10.2016, publicată în Monitorul oficial al RM nr. 343-346 art. 707 din 04.10.2016, în conformitate cu art. 9 din Legea prenotată, BNM a solicitat băncilor elaborarea și menținerea unui plan de redresare care să prevadă măsurile ce trebuiesc luate de către aceasta pentru a-și restabili poziția financiară în cazul deteriorării semnificative a acesteia.
	La data de 15.03.2017 a fost aprobată procedura internă cu privire la examinarea tranzacțiilor și expunerilor cu persoanele sale afiliate, care a fost elaborată în baza recomandărilor experților FMI, ținând cont de faptul că identificarea și examinarea tranzacțiilor cu persoanele afiliate este o acțiune prioritară stabilită de FMI pentru anul 2017.

Recomandări pentru decidenţi

Punctul cel mai vulnerabil din sistemul nostru bancar îl constituie cele 3 bănci aflate sub supravegherea BNM. Aceste bănci dețin 2/3 din activele și portofoliul de credite din întreg sistem bancar. Fără redresarea situației la aceste bănci nu putem vorbi de o înviorare a activității de creditare. BNM trebuie să urgenteze acțiunea de soluționare a problemelor de la aceste trei bănci, care deja devine una cronică.

În soluționarea situației de la băncile supravegheate BNM trebuie să dea prioritate soluțiilor în cadrul legal existent, evitând necesitatea de adoptare de legi speciale.

Totodată BNM trebuie să identifice pe cât de posibil soluții, care nu presupun antrenarea banului public.

În această perioadă de criză bancară sectorul care a cunoscut o creștere robustă a fost sectorul non-bancar. Este necesar de evitat orice intenție de reglementare excesivă a acestui sector, care rămâne a fi încă fragil și are nevoie de susținere de cel puțin 5-10 ani.

AGRICULTURA ȘI DEZVOLTAREA RURALĂ

Anul curent pentru agricultură și dezvoltarea rurală este marcat prin rezultate pozitive obținute de agricultori în sectorul vegetal, regresul minor înregistrat în sectorul animalier, creșterea exporturilor de produse agricole și agroalimentare în UE și CSI, reforme instituționale pe partea instituțiilor cu funcții și atribuții în domeniul agricol și dezvoltării rurale, aplicarea mai multor prevederi ale Acordului de Asociere pe dimensiunea agriculturii și dezvoltării rurale.

În anul 2017, sectorul vegetal a fost cel care a generat creşterea producţiei agricole. Datele operative indică că recolta globală la majoritatea culturilor agricole este în creștere. Productivitatea grâului de toamnă a constituit 3,88 chintale/ha (În zona de nord-4,09 q/ha, zona de centru-3,46 q/ha, zona de sud-4,01 q/ha, UTA Găgăuzia-3,72 q/ha), orzului de toamnă-3.44 q/ha (În zona de nord-3,97 q/ha, zona de centru-2,95 q/ha, zona de sud-3,44 q/ha, UTA Găgăuzia-3,31 q/ha), floarea soarelui-2,08 q/ha (În zona de nord-2,14 q/ha, zona de centru-1,81 q/ha, zona de sud-2,19 q/ha, UTA Găgăuzia-2,36 q/ha), porumb-4,46 q/ha (În zona de nord-4,21 q/ha, zona de centru-4,41 q/ha, zona de sud-4,92 q/ha, UTA Găgăuzia-4,40 q/ha), sfecla de zahăr-32,69 q/ha (În zona de nord-32,59 q/ha și zona de centru-37,08 q/ha), tutun-8,39 q/ha (În zona de nord-5,05 q/ha, zona de centru-11,74 q/ha, zona de sud-1,33 q/ha, UTA Găgăuzia-7,93 q/ha)[1].

În anul 2017 recolta globală de fructe este peste 608 mii tone, aceasta fiind în creștere cu circa 3,2 % față de anul 2016, când era de 595,69 mii tone. La culturile sămânțoase, de pe o suprafață de 55,38 mii ha pe rod au fost recoltate circa 438,5 mii tone de fructe, cu o recoltă medie de 7,92 t/ha. Producția globală de fructe este în creștere cu 4,5 % față de anul 2016. Cea mai mare recoltă globală din culturile pomicole sămânțoase, îi revine mărului, care ocupă circa 70% din volumul total de fructe și constituie circa 430 mii tone, cu o creștere de 4,5 % față de anul 2016. La culturile pomicole sâmburoase, este înregistrată o recoltă medie de 4,08 t/ha, producția globală de fructe fiind în creștere cu 3 % față de media ultimilor 3 ani. Cea mai mare recoltă globală la sâmburoase, revine prunului, care ocupă circa 16,5% din volumul total de fructe și constituie circa 100 mii tone. La culturile nucifere, de pe o suprafață de 15,9 mii ha pe rod au fost recoltate circa 11 mii tone de fructe, din care 95% din volumul global de fructe nucifere revine culturii nucului. La culturile bacifere, de pe o suprafață de 3 mii ha pe rod au fost recoltate circa 10 mii tone de fructe, cu o recoltă medie de 3,45 t/ha, ce constituie o creștere cu circa 15% față de anul 2016. Exportul de fructe în anul 2017, începutul lunii noiembrie, constituie circa 197,62 mii tone, inclusiv în Federația Rusă de 157,41 mii tone, iar UE de 15,66 mii tone.

În anul 2017, recolta de legume a înregistrat circa 760 mii tone, din care producției de cartof îi revine circa 40 % din volumul total de legume (circa 310 mii tone). La fel, din recolta totală de legume, tomatele ocupă circa 11%.

La finele anului 2017, au fost înființate culturi de toamnă pentru recolta anului 2018 pe o suprafață de 381,071 mii ha, din care 134,232 mii ha în zona de Nord, 81,755 mii ha în zona de Centru, în zona de Sud - 124,195 mii ha și 40,889 mii ha în UTA Găgăuzia. Din acestea, 297,297 mii ha sunt înființări cu grâu de toamnă, 40,834 mii ha, înființări cu orz de toamnă, și 40,479 mii ha, înființări cu rapiță de toamnă. În anul curent, starea culturilor agricole înființate este destul de bună, ceea ce ne face să credem că prognozele pentru anul viitor, pentru recolta cerealelor din prima grupă vor fi destul de optimiste.

Dacă ar fi să analizăm conjunctura pe categorii de gospodării și proprietate a acestora, atunci aceasta indică că în *întreprinderile agricole* continuă să fie concentrată cea mai mare parte a suprafeţelor însămânţate, bunăoară, cu rapiţă de toamnă (cca 95% din suprafaţa totală a semănăturilor culturii date), sfeclă de zahăr (92%), tutun (85%), soia (75%), grâu (70%), floarea soarelui (70%), orz (65%). Pe de altă parte, în *gospodăriile ţărăneşti* (de fermier) sunt concentrate cca 65% din semănăturile cu culturi bostănoase și 55% de culturi pentru nutreţ, iar în gospodăriile populaţiei – peste 80% din suprafeţele cultivate cu cartofi și cca 80% din suprafeţele plantate cu legume de câmp. Respectiv, structura suprafeţelor însămânţate cu culturi agricole după deținătorii terenurilor indică, că cea mai mare pondere o au *întreprinderile agricole* cărora le revin 792 mii ha sau cca 52% din toată suprafaţa însămânţată a ţării, *gospodăriilor ţărăneşti* (de fermier) le revin 460 mii ha sau peste 30%, iar gospodăriilor populaţiei – 277 mii ha sau puțin peste 18%.

1 Datele MADRM.

Figura 9. *Indicatori agricoli după proprietatea terenurilor și culturilor însămânțate, în %, Tr.1-3, 2017*

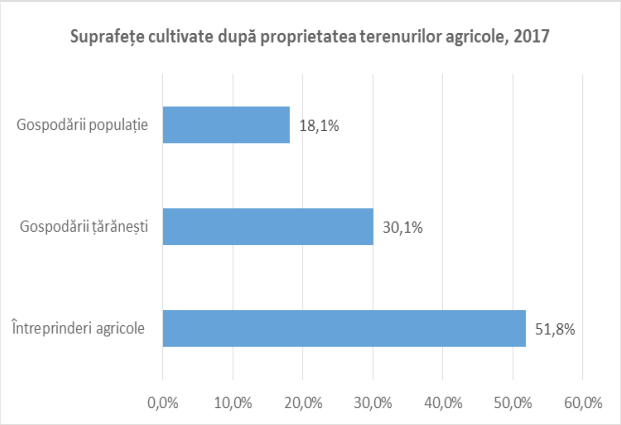

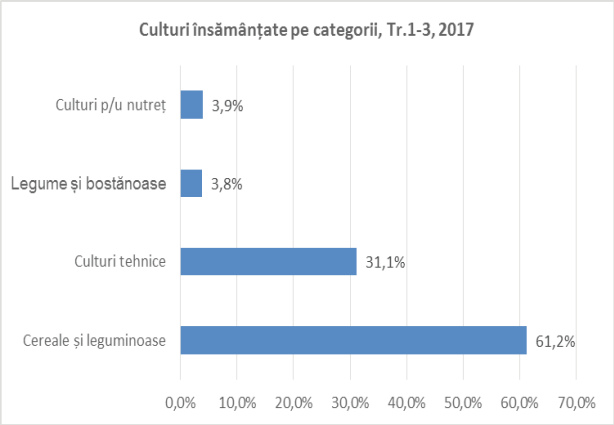

Sursa: BNS, http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5702

În plus, așa cum este și tradițional, pe dimensiunea culturilor care au fost însămânțate pe categorii au predominat *cerealele* și *leguminoasele*, care dețin o pondere de cca 60% din total, urmate de *culturile tehnice* cu puțin peste 30%, *legume* și *bostănoase* și *culturi pentru nutreț* – cu aproape 4% per total fiecare în parte. Menționăm că la categoria de *cerealele* și *leguminoase* suprafețele însămânțate sunt într-o dinamică ușoară de creștere în ultima perioadă, inclusiv comparativ cu perioada similară a lui 2016.

Sectorul zootehnic a fost marcat de o descreştere în Tr.1-3, 2017, dar relativ uşoară comparativ cu cel vegetal. Totodată, trendul de diminuare a efectivului de animale practic a revenit comparabil cu anii precedenţi, excepţie fiind anul 2016. Respectiv, în perioada de analiză, numărul de bovine a scăzut comparativ cu perioada similară a anului trecut, fiind înregistrate puţin peste 178 mii capete faţă de 201 mii capete, respectiv cu o scădere a efectivului de peste 6%.[2] *Diminuarea a survenit*, în mare parte, *din cauza condiţiilor de secetă din vara anului trecut* ceea ce a influenţat scăderea masei furajere colectate. De fapt, scăderea numărului de capete a fost înregistrată mai la toate speciile de animale, deopotrivă, şi pentru porcine, ovine şi caprine, doar la păsări fiind în creştere.

De regulă, cu scăderea numărului de capete în efectivul de animale, s-a micşorat şi producţia animalieră. Bunăoară, producţia (creşterea) vitelor şi păsărilor (în masă vie) s-a micşorat cu 2,4%, iar producţia de lapte cu cca 3,4%. Or, o atare evoluţie în perioada dată faţă de cea similară a lui 2016 a fost înregistrată în rezultatul scăderii producţiei în *gospodăriile populaţiei*, cu cca 3% şi cu puţin peste 4%, respectiv. Merită a fi menţionat faptul că în *gospodăriile populaţiei* s-a produs cea mai mare parte a producţiei animaliere, şi anume a laptelui cu peste 94% din volumul total, a producţiei (creşterii) vitelor şi păsărilor (în masă vie) – 55% şi a ouălor – 53%. Astfel, observăm din statistici că anume categoria de *gospodării ale populației* oferă și cea mai mare parte a producției animaliere față de celelalte forme de proprietate, în particular a *întreprinderilor agricole*, care au o pondere per total producție animalieră de peste 40%.

Dacă ar fi să sintetizăm situația în profil teritorial, respectiv în *întreprinderile agricole* în perioada de analiză 2017 faţă de ianuarie-septembrie 2016, producţia de masă vie a vitelor și păsărilor s-a micșorat cu 0,7%, generată ca rezultat al diminuării sporului de bovine – cu 13% şi porcine – cu 6%. Or, diminuarea producției în regiunile de dezvoltare municipiul Chişinău şi Sud, implicit a producţiei vitelor și păsărilor (în masă vie) care s-a micşorat cu 18% şi 5%, au și influențat scăderea producției sectorului animal per total. Respectiv, în regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia – cu 3%, regiunea Nord şi Centru, cu 3% şi 0,4% respectiv.

Pentru 2017, ca de-altfel şi în 2016, pentru Fondul de subvenționare a producătorilor agricoli au fost alocate 900 milioane lei, dintre care 231 milioane lei din contul Programului de suport bugetar ENPARD al CE, program pomenit anterior. Valoare financiară care de fapt constituie peste 2,5% din veniturile bugetare, or cam 0,6% din PIB pentru anul 2017. De fapt, resursele alocate acestui fond din 2012 au înregistrat o creştere constantă, însă dacă am compara valoarea procentuală a acestora destinată în profil regional, atunci Moldova înregistrează rezultate modeste (***figura 9***). În anul 2017, în cadrul campaniei de recepționare a

2 Idem.

cererilor din partea fermierilor, în cadrul AIPA au fost depuse aproximativ 7800 de cereri de finanțare, în valoare totală ce au depășit 800 mln. lei. În urma procesării cererilor depuse, la data de 18.12.2017, AIPA a examinat circa 5000 cereri, în valoare totală de 420 mln. lei. Este necesar de remarcat, că în anul curent, indicatorii asumați conform Acordului de finanțare ENPARD sunt realizați în proporție de peste 90%, ceea ce va facilita debursarea tranșei II, în cadrul acestui Program, proporțional indicatorilor atinși. Conform AIPA, cea mai bună realizarea a indicatorilor înregistrată pe Programele UE sunt pentru ENPARD.

În anul 2017, cele mai multe solicitări pentru subvenționare sunt înregistrate pentru tehnică și utilajele agricole – circa 28%, iar 22% din suma total solicitată revine înființării plantațiilor multianuale, pentru care au solicitat subvenții peste 700 de agricultori. În anul curent a fost subvenționată înființarea următoarelor plantații: prun (peste 1000 ha), culturi nucifere (780 ha), măr (370 ha), cireș (280 ha), cais (185 ha) și vișin (130 ha), circa 1000 ha plantații de viță-de-vie și 110 ha de culturi bacifere. Totodată, peste 90 mln. lei, reprezintă subvențiile solicitate de peste 500 de fermieri pentru defrișarea a 8300 ha de plantații vechi, suprafață dublă comparativ cu anul 2016.

Dar, pe lângă rezultatele relativ bune înregistrate la finanțarea agriculturii sunt semnale clare, că unele măsuri nu dau rezultatele așteptate. Numai 120 de producători agricoli și-au asigurat culturile agricole și animalele. Ca suprafață asigurată s-au înregistrat circa 5800 ha (diverse culturi) din cele peste 1,6 milioane ha de teren arabil și circa 2000 capete de animale. La fel, nu a fost nici un dosar la măsura legată de promovarea producției pe piețele de desfacere (M 1.9), și doar 2 cereri la măsura privind stimularea consolidării terenurilor agricole[3].

Figura 10. *Valoarea subvenţiilor agricole în profil regional ca pondere în PIB, % din total*

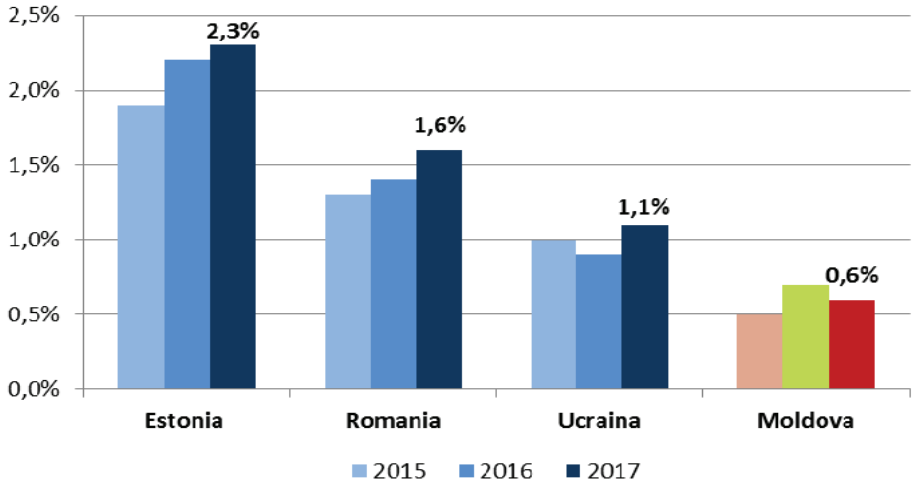

Sursa: Datele BNS, agenţiile naţionale de statistică a ţărilor vizate şi calculele autorilor, precum și http://data.worldbank.org/country, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php.

Remarcăm faptul că, în pofida diverselor divergenţe şi acuze la care era tratată AIPA în acordarea de subvenţii, entitatea specializată în cauză în ultima perioadă a înregistrat rezultate destul de pozitive în asigurarea transparenței şi vizibilităţii, inclusiv prin oferirea de informații complete privind gestionarea resurselor financiare alocate.

3 Nota informativă a AIPA cu privire la valorificarea Fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pe anul 2017.

Aplicarea prevederilor Acordului de Asociere

Măsuri planificate	Măsuri realizate
Capitolul 12. Agricultura și dezvoltarea rurală	
Art. 68. 1. Elaborarea unui plan de instruire şi consolidare a capacităţilor, care va include activităţi de instruire/asistenţă tehnică referitoare la elaborarea şi aplicarea politicilor în conformitate cu reglementările și cu cele mai bune practici ale UE (inclusiv TAIEX şi asistenţa tehnică oferită pentru implementarea ENPARD)-31.12.2017.	Ordinul MAIA nr. 12-p din 16.01.2017 cu privire la dezvoltarea profesională a personalului. Ordinul MAIA nr. 504-p din 05.07.2017 cu privire la dezvoltarea profesională a personalului.
2. Asigurarea realizării prevederilor Strategiei naţionale pentru dezvoltarea agriculturii şi mediului rural (2014-2020) şi Planului de acţiuni pentru realizarea strategiei-31.12.2017.	Măsurile din planul de acțiuni sunt realizate parțial.
3. Organizarea, cu suportul Delegaţiei UE în Moldova, a unei Conferinţe în domeniul agriculturii şi dezvoltării rurale-30.09.2017.	La propunerea delegației UE, evenimentul a fost amânat pentru anul 2018.
4. Proiectul de lege privind principiile de subvenționare a producătorilor agricoli-31.03.2017.	Lege aprobată și intrată în vigoare.
5. Îmbunătățirea serviciilor de extensiune rurală prestate producătorilor agricoli	Au fost prestate 27.544 servicii de extensiune rurala cu un număr de 54.902 ore. De servicii au beneficiat 39.122 producători agricoli.
Art. 70. 6. Proiectul de lege cu privire la controlul de conformitate cu cerinţele de calitate pentru fructe şi legume proaspete-30.09.2017.	Proiectul legii privind controlul de conformitate cu cerințele de calitate pentru fructe si legume proaspete transmis la reavizare către Ministerul Economiei și Infrastructurii (Scrisoarea MADRM nr. 01/01-1014 din 13.10.2017), Ministerul Sănătății, muncii, protecției sociale (Scrisoarea MADRM nr. 01/01-1015 din 13.10.2017) si Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor (Scrisoarea MADRM nr. 01/01-1016 din 13.10.2017).
7. Proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Cerinţelor privind metodele de analiză şi evaluare calitativă a laptelui şi produselor lactate-30.06.2017.	Hotărârea Guvernului nr.1459 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Metodologiei de analiză şi evaluare calitativă a laptelui şi a produselor lactate (MO Nr. 50-59 din 17.02.2017). Data intrării in vigoare : 17.02.2019.
8. Proiectul de lege privind clasificarea carcaselor de bovine, porcine şi ovine-30.06.2017.	Legea nr. 27 din 10.03.2017 privind clasificarea carcaselor de bovine, porcine şi ovine (MO Nr. 109-118 din 07.04.2017). Data intrării in vigoare : 07.10.2017.
9. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 115-XVI din 9 iunie 2005 cu privire la producția agroalimentară ecologică. Proiectul HG pentru modificarea HG 149 din 10 februarie 2006 „Pentru implementarea Legii cu privire la producția agroalimentară ecologică”.	Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 115-XVI din 9 iunie 2005 cu privire la producția agroalimentară ecologică a fost transmis la avizare (Scrisoarea MAIA nr. 18-4/60 din 28.06.2017)
10. Proiectul hotărârii de Guvern cu privire la aprobarea Normei sanitar-veterinare privind importul și tranzitul păsărilor de curte, precum și a cerințelor de certificare sanitar-veterinare.	Hotărîrea Guvernului nr. 229 din 13 aprilie 2017 cu privire la aprobarea Normei sanitar-veterinare privind importul şi tranzitul păsărilor de curte şi produselor de pasăre, precum şi cerinţelor de certificare sanitar-veterinară (MO Nr. 128-132 din 21.04.2017)
11. Proiectul de lege privind dezvoltarea regională.	Proiectul de lege se află în proces de definitivare și de consultare cu instituțiile din cadrul ministerului.

Estimări și prognoze.

1. Producția agricolă în anul 2018 va marca un avans de 5 la sută comparativ cu anul 2017, în creștere vor fi și producțiile de produse animaliere și parțial cele vegetale. Prețurile la produsele agricole, în special la cereale și fructe vor fi instabile, dar și superioare în primul semestru al anului 2018, față de cele înregistrate în semestrul II al anului 2017.
2. Pentru anul 2018, estimăm o creștere a producției culturilor cerealiere din prima grupă, care va datora majorării suprafețelor înființate cu aceste culturi, dar și condițiilor climaterice prielnice din toamna anului curent.
3. Producția animaliera va crește modest comparativ cu anul 2017, în condițiile când există suficiente rezerve pentru revenirea la un trend pozitiv: excedente de furaje la prețuri reduse, cerere pe piață și suficienți factori de producere.
4. În 2018 și 2019, vor exista riscuri extinse pentru aplicarea cerințelor AA pe partea agriculturii, dezvoltării regionale, și mediului, datorate reorganizării ministerului de resort, căruia îi vor reveni obligațiuni extinse în urma comasării MAIA cu Ministerul Mediului și subdiviziunilor Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Pe de altă parte, următorii 2 ani, care sunt electorali, vor fi marcați prin mai multe decizii populiste, ezitări în realizarea reformelor dureroase și ingerințe politice în sectorul economic.

Recomandări pentru decidenţi

1. Accelerarea implementării reformelor, în special a celor prevăzute în Acordul de Asociere cu UE.
2. Elaborarea și aprobarea Codurilor Vamal, Fiscal și Funciar în redacție nouă, compatibile cu reglementările europene în domeniu.
3. Implementarea etapei a II-a a reformei finanțelor locale – consolidarea bazei fiscale, care va contribui la creșterea bazei de impozitare și a capacităților financiare ale APL.
4. Accelerarea și dinamizarea procesului de preluare și aplicare a standardelor europene și internaționale.
5. Desfășurarea unor campanii de informare și diseminare a informației privind capitolul 12 al AA și ZLSAC în localitățile urbane și rurale, inclusiv în Găgăuzia și raioanele din stânga Nistrului.

INDUSTRIA, SERVICIILE ȘI DEZVOLTAREA IMM

Analiza situației curente

Evoluția industriei este una în continuă ascensiune, după revenirea firavă din anul trecut. În anul 2016, aceasta a crescut cumulativ doar cu 0,9%, iar în perioada ianuarie-septembrie a anului curent – cu 2,4%.

Această evoluție pare să se datoreze dinamicii în creștere a investițiilor: acestea au intrat pe un trend ascendent în trimestrul II al anului curent (+2,5% pentru semestrul I al anului 2017, după o reducere cu 12,8% în anul 2016 și un declin în inerție în I trimestru 2017 cu -1,2%). Este de așteptat ca efectul de pe urma creșterii investițiilor să se resimtă și în următoarele luni (într-un ritm chiar mai pronunțat), cu condiția că tendința respectivă se va menține. Pe de altă parte, creșterea mai accentuată a industriei este frânată de cererea internă slabă (după cum se va vedea și mai jos), care afectează mai ales sectoarele industriale orientate la piața internă.

Figura 11. *Evoluţia lunară a producţiei industriale faţă de luna respectivă a anului precedent (f-a-p), %*

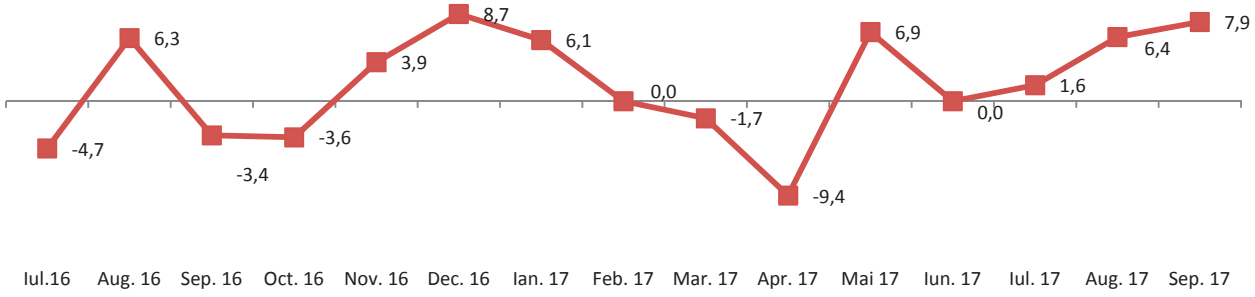

Sursa: *Alcătuit de autor în baza datelor BNS*

Cel mai mult a crescut în perioada ianuarie-septembrie a anului curent producția de echipamente electrice – cu 30,9%, în special datorită lansării unor noi fabrici de producere a cablajelor electrice (Fujikura în ZEL Expo Business Chișinău și Draexlmaier în ZEL Bălți). În condițiile unei evoluții lente per total a industriei RM, acest sector se dezvoltă cel mai dinamic, în special datorită facilităților oferite de ZEL. Importanța sectorului pentru industria și economia RM va crește și mai mult în următoarele perioade, când vor atinge capacitatea maximă sau vor fi lansate încă cel puțin 4 fabrici de componente electrice: Sumitomo la Orhei, cea de-a 2 fabrică Gebauer&Griller la Bălți, Coroplast la Căușeni și ce-a de-a 2-a fabrică Fujikura la Comrat. Creșteri importante au înregistrat, de asemenea, producția de cauciuc și mase plastice (+20,1%), lemn și produse din lemn (+13,0%), alte activități industriale (+16,4%). Pe de altă parte, s-a redus producția de tutun (-25,4%), textile (-14,3%), hârtie și produse din hârtie (-10,1%), repararea, întreținerea și instalarea mașinilor și echipamentelor (-7,6%).

Figura 12. *Evoluția principalelor sectoare ale industriei în primele 9 luni ale anului 2017, % f-a-p*

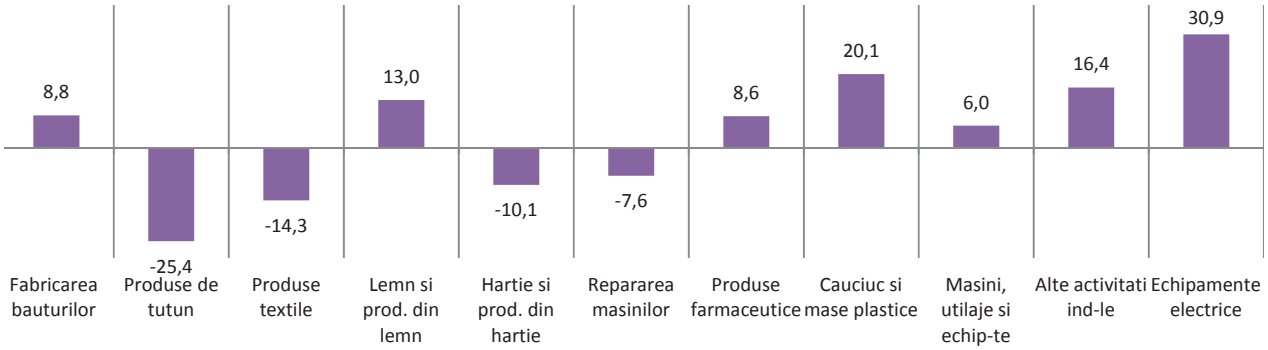

Sursa: *Alcătuit de autor în baza datelor BNS*

După o creștere nesemnificativă în anul 2016 (+1,1%), comerţul cu amănuntul a intrat pe un trend descendent în primele 9 luni ale anului curent, înregistrând o reducere cumulativă de -3,7%.

Începând cu luna ianuarie a anului curent, evoluțiile comerțului cu amănuntul au fost constant negative, cauzate de creșterea redusă în termeni reali a veniturilor disponibile ale populației și de ritmurile încă înalte ale prețurilor de consum, care au determinat o diminuare per total a cheltuielilor populației în prima jumătate a anului curent. În aceiași perioadă, cifra de afaceri pentru serviciile de piaţă prestate populaţiei a crescut cu 0,2% în raport cu perioada similară din anul 2016, după ce în anul 2016, aceasta a crescut cu 0,6% față de anul 2015. Evoluțiile negative din comerțul cu amănuntul și creșterile modeste ale valorii serviciilor prestate populației demonstrează că economia își revine greu din criza anului 2015, iar recuperarea este una de durată și încă vulnerabilă.

Figura 13. *Evoluţia comerţului cu amănuntul şi a serviciilor prestate populaţiei f-a-p, %*

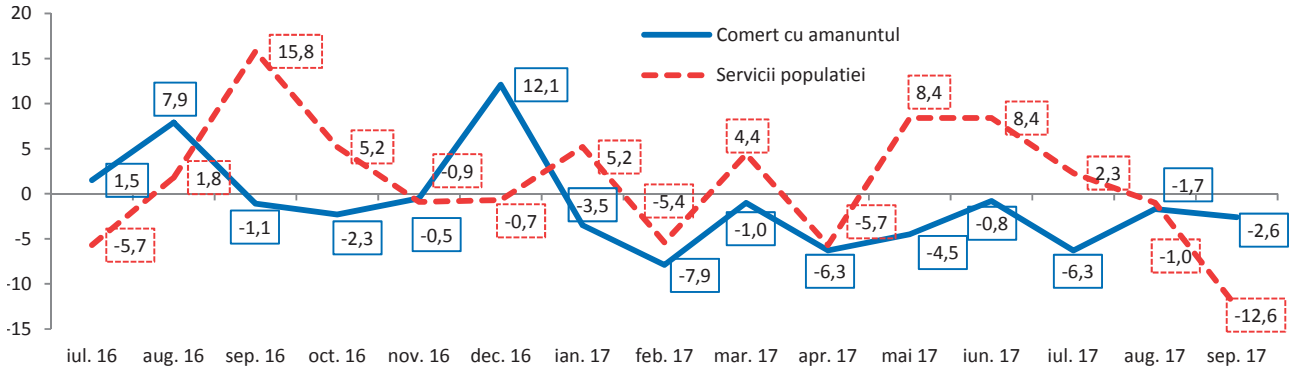

Sursa: *Alcătuit de autor în baza datelor BNS*

Începând cu luna august 2016, transporturile de mărfuri au intrat pe o pantă ascendentă. După ce anul trecut volumul mărfurilor transportate a continuat căderea din 2015 (-1,6%), în perioada ianuarie-septembrie 2017 s-a înregistrat o majorare cumulativă cu 21,8%. Această creștere a fost determinată de evoluțiile în ascensiune ale majorității sectoarelor, și este de așteptat ca ritmul să se mențină până la sfârșitul anului curent, cu o ușoară temperare a ritmului de creștere în anul 2018. Cumulativ, activitățile de comerţ și servicii, transport şi depozitare, cazare și alimentație publică au asigurat 54% din avansul PIB în prima jumătate a anului 2017, 35% datorându-se impozitelor nete pe produs și 11% altor sectoare de servicii (în special construcțiilor, care au crescut în volum fizic cu 4,5%, și activităților de informații și comunicații, care au crescut cu 2,8% în aceiași perioadă).

Figura 14. **Evoluţia lunară a transportului de mărfuri f-a-p (%) și linia de tendință**

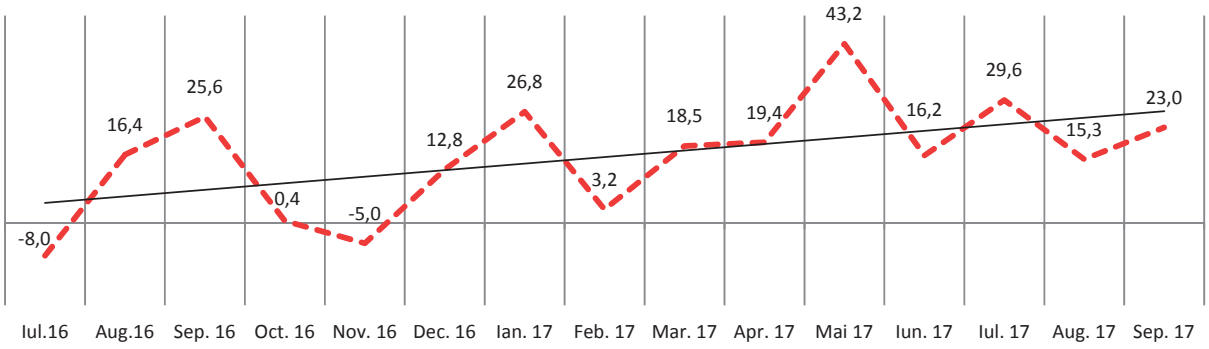

Sursa: *Alcătuit de autor în baza datelor BNS*

Ponderea IMM în numărul total de întreprinderi din RM a rămas constant peste 97% în ultimii ani. Cu toate acestea, contribuția acestora la ocuparea forței de muncă și cifra de afaceri totală a scăzut: 55% în 2015 față de 59% în 2010 la ocuparea forței de muncă, şi 31% în 2015 comparativ cu 37% în 2010 la cifra de afaceri. Faptul că ponderea IMM în totalul ocupării și cifrei de afaceri este în scădere, pe când numărul lor a rămas relativ constant sau a crescut chiar, este un indicator al deteriorării mediului operațional pentru IMM. Mai exact, companiile mici nu cresc în companii mijlocii. Creșterea firmelor pare să se oprească la nivelul celor mici. După cum arată datele oficiale ale statisticii, numărul micro-companiilor a crescut în medie cu cca. 5% pe an în perioada 2006-2015, cu 2,7% a crescut numărul angajaților lor și cu 10,5% - cifra de afacere. Acest lucru s-a tradus într-o creștere a companiilor mici (în medie cu 4,6% pe an ca număr, 1,0% - ocupare a forței de muncă și 9,0% - cifră de afaceri). În același timp, numărul companiilor mijlocii a scăzut în medie cu 0,1% pe an, cu 5,4% - numărul angajaților acestora și a crescut doar cifra lor de afaceri (în medie cu 6,5% pe an).

Rezultatele monitorizarii implementarii AA

Prevederile capitolului 10 „Politica industrială și antreprenorială”	Progresul înregistrat
Art. 62. Părțile își dezvoltă și își consolidează cooperarea privind politica industrială și antreprenorială, îmbunătățind astfel mediul de afaceri pentru toți operatorii economici, dar cu un accent deosebit pe IMM. Cooperarea sporită ar trebui să îmbunătățească cadrul administrativ și de reglementare atît pentru întreprinderile din UE, cît și pentru cele din RM care funcționează în UE și în RM, și ar trebui să fie întemeiată pe politicile industriale și pe politicile privind IMM ale UE, ținînd seama de principiile și de practicile recunoscute la nivel internațional în acest domeniu	RM a realizat un progres important în reformarea mediului de afaceri, îmbunătățindu-și considerabil poziția în clasamentul Doing Business. Dacă în 2013, Moldova se poziționa pe locul 83 din 189 de țări, în 2017, aceasta a crescut până pe 44. Comerțul transfrontalier a devenit mult mai facil–locul 34 față de 142 în 2013, la fel ca și plata impozitelor–locul 31 față de 109. Cu toate acestea, performanțele în alte domenii au fost mult mai modeste: obținerea permiselor de construcție-locul 165 față de 168, executarea contractelor–locul 62 față de 26. La fel, datele la nivel de firme arată că companiile din RM practic nu au progresat la capitolul eficiență și competitivitate. De exemplu, în Raportul Global al Competitivității 3017-2018, RM s-a clasat pe locul 89, la fel ca în cel din 2013-2014. Cele mai stringente bariere în calea afacerilor, conform acestuia sunt corupția, instabilitatea politică, instabilitatea guvernamentală, accesul la finanțare și ineficiența birocrației guvernamentale. Capacitățile slabe ale sistemului judiciar și ale organelor de reglementare sunt încă un obstacol în implementarea reformelor. În ultimii ani Guvernul a elaborat mai multe strategii, programe și planuri pentru îmbunătățirea mediului de afaceri și creșterea competitivității: Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012-2020 și Planurile de acțiuni pentru implementarea acesteia (2012-2014 și 2015-2017), Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia în anii 2016-2017, Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității RM, Foaia de

Prevederile capitolului 10 „Politica industrială și antreprenorială”	Progresul înregistrat
	parcurs privind acţiunile Guvernului în vederea eliminării constrângerilor critice în calea mediului de afaceri pentru anii 2013-2014, Foaia de parcurs privind agenda de reforme prioritare (până la 31 iulie 2016), etc. Toate aceste documente demonstrează dorința Guvernului de a impulsiona dezvoltarea activităților de afaceri. Totuși, implementarea efectivă a politicilor și reglementărilor prevăzute de aceste documente rămâne încă o provocare majoră pentru autorități, cu rezultate incomplete și contradictorii. Astfel, gradul de realizare pentru anul 2016 a Foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității RM a constituit doar 61%. Foaia de parcurs privind acţiunile Guvernului în vederea eliminării constrângerilor critice pentru anii 2013-2014, deși a fost raportată ca îndeplinită, fost urmată imediat de criza provocată de frauda bancară și de alte foi de parcurs pentru restabilirea unui mediu de afaceri și investițional atractiv şi stabil.
Art. 63 (a) Aplicarea strategiei destinate dezvoltării IMM-urilor, bazate pe principiile inițiativei în favoarea întreprinderilor mici („Small Business Act” pentru Europa) și monitorizarea procesului de punere în aplicare prin dialog și raportare periodică. Această cooperare se axează, de asemenea, pe microîntreprinderi, care sînt extrem de importante, atît pentru economia UE, cît și pentru cea a RM	Începând cu anul 2012, RM a înregistrat un progres considerabil în dezvoltarea unui cadru instituțional complex pentru sectorul IMM. Ministerul Economiei a elaborat Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012-2020, implementată, în principal, de o agenție specializată în dezvoltarea IMM, ODIMM. În scopul creării unui cadru favorabil dezvoltării IMM, a fost adoptată Legea nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici şi mijlocii, care se referă inclusiv la microîntreprinderi. În conformitate cu prevederile acesteia, a fost instituit Consiliului consultativ pentru IMM, una dintre sarcinile căruia este înaintarea recomandărilor de îmbunătăţire a mediului de dezvoltare a IMM. Provocarea majoră acum pentru autorități este să se asigure că cadrul de politici destul de solid este urmat de un proces de implementare sistematică, monitorizare și evaluare. În timp ce cadrul de politici este în general solid, o atenție mai mare trebuie acordată implementării acestuia în practică. Acest lucru va necesita punerea unor accente mai mari pe coordonarea între ministere și agenții guvernamentale, capacități mai bune pentru instituțiile de suport ale IMM și o mai mare implicare a comunității IMM în procesul de formulare a politicilor.
Art. 63 (b) Crearea condițiilor-cadru mai bune, prin schimbul de informații și de bune practici, contribuind astfel la îmbunătățirea competitivității. Această cooperare include gestionarea schimbărilor structurale (restructurarea), dezvoltarea parteneriatelor public-privat, aspecte legate de mediu și energie, cum ar fi eficiența energetică și o producţie mai ecologică	Mai multe legi și regulamente cer ca organele publice să asigure transparența și dialogul cu sectorul privat la elaborarea noilor inițiative de reglementare. Cu toate acestea, autoritățile publice nu întotdeauna se conformează acestor cerințe. Informația referitoare la consultări și proiectele de reglementări sunt plasate pe portalul www.particip.gov.md, însă participarea IMM la această și alte platforme de consultare public-privată este limitată. Un pas înainte l-a constituit crearea Consiliului Economic pe lângă Prim-ministrul RM, ca un for pentru discutarea inițiativelor de îmbunătăţire a climatului de afaceri. În domeniul parteneriatului public privat (PPP), principalele evoluții țin de aprobarea Regulamentului privind procedurile standard și condițiile generale de selectare a PPP. La fel, a fost aprobată lista bunurilor proprietate publică și lista lucrărilor și serviciilor de interes public propuse pentru PPP. Cu toate acestea, PPP nu a devenit încă un model foarte răspândit în implementarea inițiativelor de afaceri. Planul de acțiuni 2015-2017 pentru implementarea Strategiei IMM prevede o serie de acțiuni de creștere a conștientizării IMM referitor la tehnologiile eficiente din punct de vedere al utilizării resurselor și nepoluante, precum și un program de suport al IMM din localitățile rurale pentru a le stimula să adopte practici de afaceri ecologice. Cu toate acestea, diseminarea informațiilor referitoare la reglementările existente nu este proactivă. Printre obstacolele care împiedică o utilizare mai largă a acestor practici sunt costurile înalte și accesul dificil la finanțare, procedurile administrative complexe și cerințele tehnice depășite.
Art. 63(c) Simplificarea şi raționalizarea reglementărilor și practicilor în materie de reglementare, cu un accent specific pe schimbul de bune practici privind tehnicile de reglementare, inclusiv principiile UE	Începând cu anul 2011, Guvernul RM a revizuit lista permiselor și autorizațiilor pentru companii și a redus nr. lor de la mai mult de 400 până la 292 în 2015. În iunie 2017 Guvernul a aprobat un proiect de lege referitor la noul nomenclator al actelor permisive (HG nr. 432). Conform acestuia, nr. de acte permisive se va reduce în continuare până la cca. 150. Conform calculelor autorilor proiectului, modificările aprobate ar permite sectorului privat să economisească anual cca. 43,6 mil. lei, iar sectorului public – 18,4 mil. lei de la simplificarea reglementărilor.

Prevederile capitolului 10 „Politica industrială și antreprenorială”	Progresul înregistrat
Art. 63 (d) Încurajarea dezvoltării politicii în domeniul inovării, prin schimbul de informații și de bune practici privind comercializarea în domeniul cercetării și al dezvoltării (inclusiv instrumente de sprijin pentru întreprinderile nou-înființate bazate pe tehnologie), dezvoltarea de poluri (clustere) și accesul la finanțare	Guvernul RM a adoptat un număr de documente de politici pentru a spori contribuția inovațiilor și cercetării în economie: “Strategia inovațională a RM pentru anii 2013-2020”, “Conceptul dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al RM” și “Strategia de cercetare-dezvoltare a RM până în 2020”. În 2014, Moldova a aderat la Programul Horizon 2020. În ciuda acestor evoluții, nivelul de inovare al companiilor moldovenești este destul de jos. Sistemul de cercetare-dezvoltare (CD) din RM rămâne unul extrem de centralizat, concentrat aproape exclusiv în instituțiile de cercetare de stat. Din această cauză, deși cheltuielile publice pentru CD sunt relativ înalte în comparație cu țările din regiune, accesul sectorului privat la finanțare pentru CD este limitat, ceea ce reprezintă un obstacol în calea transferului de tehnologii. Legăturile dintre universități, instituțiile de cercetare și sectorul privat sunt foarte slabe. Pentru a atenua aceste obstacole, Guvernul a elaborat proiectul Regulamentului privind utilizarea voucher-ului pentru inovare în RM, care ar permite deținătorilor să procure servicii de CD pentru implementarea proiectelor inovaționale și stabilirea legăturilor cu instituții de cercetare și parteneri internaționali.
Art. 63 (e) Încurajarea intensificării contactelor între întreprinderile din UE și cele din RM și între aceste întreprinderi și autoritățile din UE și din RM	Datele disponibile sugerează că companiile din RM au un nivel redus de internaționalizare (doar cca. 10-12% exportă direct sau indirect, față de 23% media țărilor din regiune). Lipsa suportului de stat, dificultățile cu finanțarea, accesul limitat la reprezentanțele străine, barierele regulatorii și netarifare sunt printre cele mai citate cauze ale acestei situații. Pentru sporirea internaționalizării companiilor moldovenești este nevoie și de îmbunătățirea conformității cu cerințele tehnice ale UE. Acest lucru necesită capacități adiționale pentru agențiile responsabile de infrastructura calității. Adoptarea noii Strategii de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului pentru anii 2016-2020 trebuie însoțită și de eforturi sporite în facilitarea comerțului ți atragerea investițiilor.
Art. 63 (f) Sprijinirea desfășurării unor activități în materie de promovare a exporturilor în RM	În anul 2016 a fost aprobată Strategia de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului (pentru anii 2016-2020), dar și strategii instituționale noi pentru MIEPO și ODIMM, care prevăd abordări cardinale noi pentru acestea. Cu toate acestea, raportul privind implementarea Strategiei Naționale de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului pentru anul 2016 indică un nivel de realizare a acțiunilor pentru anul 2016 de doar76 %.
Art. 63 (g) Facilitarea modernizării și restructurării industriei RM în anumite sectoare	În anul 2015 a fost aprobată Strategia de creștere a competitivității industriei IT. Una dintre prioritățile acesteia are ca obiectiv sporirea nr. companiilor IT active până la 600 și a cifrei de afaceri a acestora până la 260 mil. USD către 2021. La fel, în 2016 a fost adoptată Legea cu privire la parcurile IT, care urmărește crearea premiselor pentru impulsionarea creșterii industriei IT orientate la export. A fost completată legislația referitoare la parcurile industriale (PI) și zonele economice libere (ZEL). Cu toate acestea, în lipsa unui suport mai consistent (mai ales în raport cu PI), dar și a infrastructurii necesare, dezvoltarea multora dintre acestea este extrem de lentă sau inexistentă.

Estimări și prognoze

Producția industrială: Pentru anul curent estimăm o creștere a volumului producției industriale cu 3,0% față de anul trecut, iar pentru anul 2018 prognozăm o creștere de 3,5%, bazată, în principal, pe creșterea investițiilor și a cererii externe.

Comerțul cu amănuntul și cifra de afaceri pentru serviciile de piaţă prestate populaţiei: Reieșind din evoluțiile de până acum a indicilor comerțului cu amănuntul și cifrei de afaceri pentru serviciile de piață prestate populației, estimăm că acestea vor constitui pentru întreg anul 2017 -3,5% și,respectiv, -0,5%, iar pentru anul 2018 +2,0 și, respectiv, +1,0%.

Volumul transportului de mărfuri: După cum menționam și în compartimentul analizei situației din sector, ritmul în ascensiune accentuată al transporturilor de mărfuri se va menține până la sfârșitul anului curent, cu o ușoară temperare în anul următor. Astfel, pentru anul curent, estimăm o creștere cumulativă a transportului de mărfuri cu +24%, iar pentru anul 2018 - cu +14%.

Construcțiile și activitățile de informații și comunicații: Pentru anul 2017, estimăm o creștere a indicelui volumului fizic al lucrărilor de construcții cu +5,0%, iar prognoza noastră pentru anul 2018 este de +3,5%; pentru volumul fizic al serviciilor de informații și comunicații estimăm o creștere de +3,2% în anul curent și de +2,5% in anul 2018.

Recomandări pentru decidenţi

- Identificarea acțiunilor necesare pentru înlăturarea obstacolelor în dezvoltarea industriei și sporirea investițiilor în sector, elaborarea unui program amplu/strategie de dezvoltare a industriei, cu formularea unor acțiuni practice, măsuri specifice/proactive de stimulare și suport pentru sectoarele prioritare, rezultate concrete/cuantificabile.

- Continuarea simplificărilor de ordin regulator (diminuarea cerințelor referitoare la licențiere și autorizații, simplificarea raportărilor și evidenței contabile pentru IMM, înregistrarea online a businessului, introducerea ghișeelor unice și integrarea bazelor de date ale organelor de stat) pentru reducerea costurilor și timpului de conformare cu cerințele regulatorii.

- Consolidarea capacităților și independenței organelor de reglementare de stat, excluderea interferenţelor politice în activitatea acestora, consolidarea capacităţilor și independenţei justiţiei, eliminarea corupției și birocrației excesive din cadrul acestora.

- Stimularea dezvoltării pieţei private a serviciilor de suport a business-ului pentru completarea eforturilor programelor și structurilor existente de stat în acordarea unor astfel de servicii, care nu sunt eficiente pentru a satisface necesitățile a cca. 35 mii de IMM active.

- Consolidarea capacităţilor instituţiilor responsabile de infrastructura calităţii (metrologie, standardizare, supravegherea pieţei, evaluarea conformităţii şi acreditare) şi de siguranţa alimentelor pentru ca acestea să se alinieze standardelor UE, reducerea în continuare a barierelor regulatorii și netarifare pentru comerțul transfrontalier.

- Abordarea problemei intensităţii joase a activităţilor de afaceri în regiuni prin creşterea investiţiilor în infrastructura publică, parcuri industriale şi zone economice libere, construirea de platforme industriale, simplificarea procedurilor de obţinere a permisiunilor de construcţie şi conectare la energia electrică, prevederea de stimulente speciale pentru iniţierea afacerilor în regiuni.

- Facilitarea integrării companiilor locale în lanțurile valorice internaționale prin elaborarea și implementarea programelor de ridicare a standardelor acestora (inclusiv de management și produs) până a nivelul care le-ar face atractive pentru companiile străine, sprijinirea conectării acestora la canalele de distribuție externe.

COMERȚUL EXTERN

În linii mari, pe parcursul anului 2017, cel puțin pentru cele 10 luni ale anului, se observă o atenuare a tendințelor negative existente în anii precedenți. Comerțul cu UE indică o dinamică destul de pozitivă, în special în termeni cantitativi, reușind să reducă, mai mult sau mai puţin, pierderea pieţelor din est. De asemenea, implementarea angajamentelor asumate în cadrul ZLSAC rămâne a fi o prioritate pentru Guvern. Chiar dacă ZLSAC s-a extins și în regiunea transnistreană, gradul de implementare rămâne a fi încă incert, în lipsa instrumentarului de monitorizare și raportare a eforturilor de conformare ale regiunii. Totodată, noi oportunități comerciale au apărut odată cu intrarea în vigoare, începând cu 1 noiembrie 2016 a Acordului de comerț liber dintre Republica Moldova și Turcia.

În ianuarie-octombrie 2017, exporturile moldovenești au totalizat cca 1,920 mld. USD, volum superior celui realizat în perioada corespunzătoare a anului 2016 cu peste 17,5%. Exporturile de mărfuri destinate țărilor UE (UE–28) au însumat 1254,6 mil. USD (cu 19,9 % mai mult față de ianuarie-octombrie 2016), deținând o cotă de 65,3% în total exporturi (64,1% – în ianuarie-octombrie 2016).

Figura 15. *Destinația geografică a exporturilor moldovenești pe grupe de ţări, ian-oct.,2017*

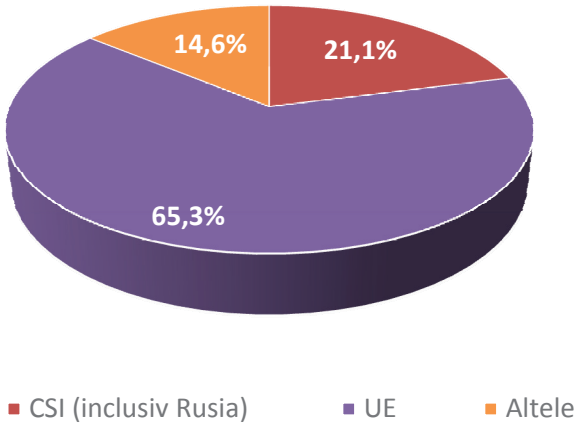

Sursa:*www.statistica.gov.md*

În ianuarie-octombrie 2017, importurile au înregistrat 3,905 mld. dolari SUA, volum superior celui înregistrat în perioada similară din anul 2016 cu 19,2%. Importurile din UE-28 au cumulat 1,945 mld. dolari SUA (cu 19,7% mai mult față de ianuarie-octombrie 2016), deținând o pondere de 49,8% în total importuri (pondere similară în linii mari și pentru 2016). Importurile provenite din țările CSI au avut o valoare de 0,965 mld. USD (cu 16,5% mai mult decât în ianuarie-octombrie 2016), care echivalează cu o cotă de 24,7% per total importuri (în scădere față de perioada similară a lui 2016).

Este cert că în ultimii ani UE și-a consolidat pozițiile de principal partener comercial al Republicii Moldova, or deja peste 65% din exporturile moldovenești sunt întreținute cu statele membre ale UE, respectiv cca 50% din importuri vin în Moldova anume din UE. În plus, măsurile restrictive la comerț aplicate de Federația Rusă au motivat exportatorii moldoveni să se orienteze ferm către pieţele Occident. Până în 2009, datele erau diametral opuse, adică cca 70% din exporturi erau îndreptate spre CSI și Rusia (40%) și peste 30% către statele UE. Actualmente, doar 10,87% din total exporturi sunt direcţionate către Rusia. Respectiv, riscurile ce ar putea surveni de un posibil embargo comercial din partea Rusiei pe această dimensiune ar fi ușor de atenuat. De fapt, comerțul exterior a fost cel mai dinamic sector care și-a schimbat orientarea geografică, astfel încât amenințările externe sunt pasibile pentru a fi gestionate.

Cel mai important partener comercial al RM la export rămâne a fi România cu o pondere de 20,05% în to-

talul exporturi, urmată de Rusia, Italia și Germania, cu cote de 10,87%, 9,66% și, respectiv, 6,65%. În topul produselor care au beneficiat cel mai mult de punerea în aplicare a DCFTA sunt produsele agroalimentare. Exportul acestora a crescut în termeni de valoare cu aproximativ 30% în ultimul an, iar în ceea ce privește cantitatea, aproximativ 70% din exporturile de produse agroalimentare către UE au înregistrat creșteri. Dacă analizăm numărul exportatorilor moldoveni înainte și după semnarea AA, acesta a crescut cu peste 55%, iar gama de produse exportate cu peste 2000 de poziții tarifare (***figura 15***)

Figura 16. *Principalele destinații a exporturilor către țările UE de la începutul aplicării DCFTA*

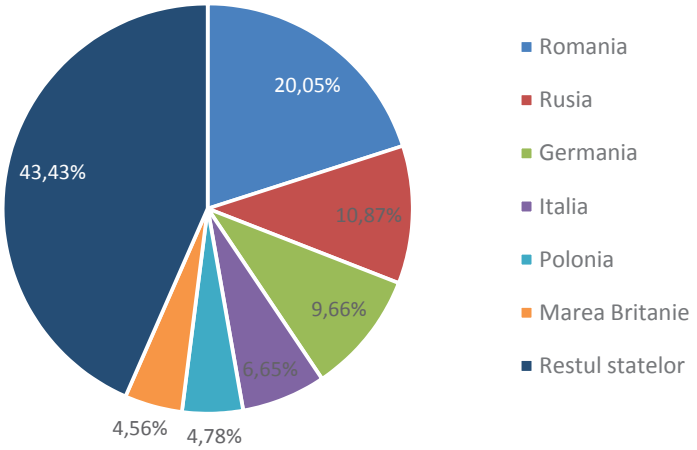

Sursa: *www.statistica.md*

Relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu UE, implicit pe DCFTA, nu au fost și în prezent nu sunt bine percepute de Moscova, tendința fiind de a influența relația cu Republica Moldova cu orice preț, adică să fie mai mult sau mai puțin sub influența politică, economică sau de securitate. Deocamdată, din punct de vedere politic, în special sub președinția lui Igor Dodon, Republica Moldova este clasificată ca o societate mai mult decât apropiată în relațiile sale cu Federația Rusă.

În plus, rezultatele mai multor sondaje de opinie presupun că sentimentele oamenilor tind mai mult să se apropie faţă de Federația Rusă decât față de UE, cu 60% și, respectiv, 40%. Cu toate acestea, din punct de vedere al comerțului exterior, vorbim despre „totul răul este şi spre bine", este în mare măsură adevărat, sau reorientarea exporturilor moldovenești la peste 65% către UE indică o conjunctură ca atare (***figura 17***).[1] Totodată, în pofida reorientării vizibile a exporturilor, decalajul dramatic în evoluția lor în raport cu importurile, a generat acumularea unui deficit al balanţei comerciale de peste 1,985 mld. USD (cu 20,85% mai mult decât în perioada similară a anului 2016).

Figura 17. *Dinamica comerțului și evoluția balanței comerciale, date comparative 2015-2017*

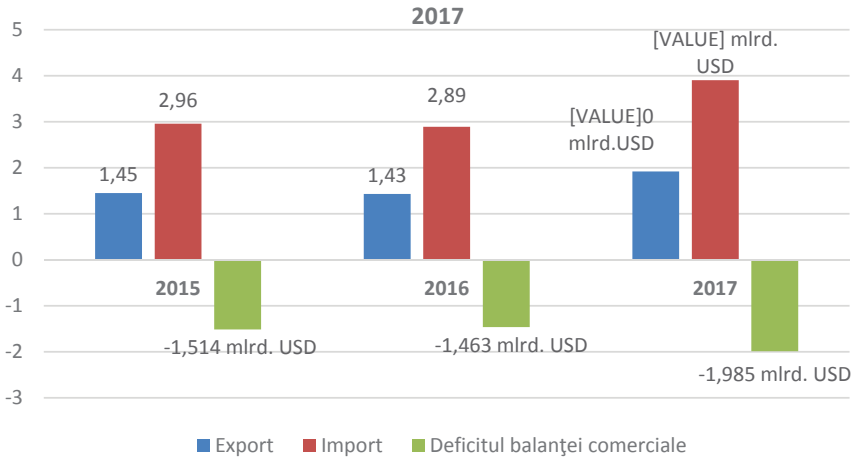

Sursa: *www.statistica.md*

1 ***People Watch***, sondaj IDIS Viitorul și CBS-AXA, septembrie 2017

De regulă, pe dimensiunea exporturilor moldovenești predomină producția regnului vegetal, a industriei alimentare și a altor ramuri prelucrătoare, care constituie în linii mari peste 60% din total exporturi. În ceea ce privește importurile, atunci cota gazelor naturale și energiei electrice își „ia partea sa de monedă" cu peste 30%, după care urmează importurile de mașini și utilaje, produse ale industriei chimice – cu cca 25% etc.

Efectele Acordului de Asociere asupra comerţului extern

Bineînțeles, cea mai relevantă componentă a Acordului de Asociere este anume crearea Zonei de Liber Schimb (DCFTA) şi anularea tuturor tarifelor vamale la import. Aceasta va influența la ieftinirea produselor importate, diminuarea preţurilor la produsele de consum, dar va creşte și competitivitatea producătorilor locali. Respectiv, estimăm că Moldova ar putea înregistra urmare a implementării DCFTA o creştere economică de peste 5% pe termen lung. Astfel, prognozăm că importurile vor creşte cu 20% în 2017 și cu 18% în 2018, iar exporturile cu 18% în 2017 și cu 15% în 2018. Actualmente, peste 60% din exporturile moldoveneşti sunt orientate spre piaţa europeană. Astfel, reiese că avem întreprinderi competitive. Bineînțeles, unii producători vor simţi inconveniențe odată cu eliminarea barierelor tarifare la import. Deocamdată aceasta îi protejează, însă trebuie să înţelegem că aceste tarife protejează ramuri necompetitive ale economiei, care volens-nolens trebuie reformate și modernizate. Or, urmare acestui conjuncturi are de suportat simplul consumator. Acordul de Asociere obligă producătorii autohtoni să adopte standarde de calitate europeană. Respectiv, faptul dat îi disciplinează şi-i face mai competitivi. Totodată este important că Acordul creează premise necesare ca Moldova să adopte standardele de calitate prin diverse instrumente: asistenţă tehnică europeană, presiuni asupra Guvernului pentru disponibilizarea resurselor financiare şi evident realizarea reformelor.

Implementarea ZLSAC

- Proiectul Regulamentului privind ambalajul şi deşeurile de ambalaj a fost definitivat și prezentat repetat spre examinare Grupului de lucru privind reglementarea activității de întreprinzător din cadrul Ministerului Economiei. (scrisoarea nr. 05-07/1092 din 07.06.2017).
- Acordul de recunoaştere mutuală Bilaterală cu Cooperarea Europeană pentru Acreditare (EA BLA) urma să fie semnat la decizia EA, în trimestrele III-IV curent.
- Pe parcursul trimestrului I și II al anului 2017 au fost adoptate 1784 standarde europene. Până în prezent sunt adoptate 16 254 de standarde moldovenești care preiau standarde europene, numărul total publicat de CEN și CENELEC fiind de 25 086 de standarde. Astfel, ponderea standardelor europene adoptate în calitate de naționale a atins cifra de 64,8%, valoarea prestabilită pentru anul 2017 fiind de 70%.
- Pe parcursul trimestrului I și II au fost identificate și anulate 375 de standarde moldovenești conflictuale cu standardele europene.
- Pe parcursul trimestrului I și II au fost identificate și anulate 1590 de standarde depășite tehnologic şi contradictorii cu legislaţia.
- Institutul de Standardizare din Moldova (ISM) este în proces de implementare a Sistemului de Management al Calității, certificarea căruia este planificată pentru trimestrul IV al anului 2017. Totodată, ISM începând cu data de 1 septembrie 2017 beneficiază de proiectul Twinning Light Oferirea suportului UE Institutului de Standardizare din Republica Moldova în vederea îndeplinirii cerinţelor de membru cu drepturi depline la CEN-CENELEC, care prevede două componente: a) realizarea unui audit extern în vederea identificării gradului de implementare a Sistemului de Management al Calității în cadrul ISM; b) oferirea suportului ISM în vederea obținerii statutului de membru cu drepturi depline al organismelor europene de standardizare.
- În trimestrul I și II al anului 2017, ISM a conectat comitetul tehnic național CT 1 Biblioteconomie. Informare. Documentare, la lucrările comitetului tehnic internațional ISO/TC 46 Information and documentation. Totodată, au fost inițiate discuții în cadrul comitetului tehnic CT 3 Tutun și produse din tutun, cu privire la aderarea în calitate de observator la lucrările comitetului tehnic internațional ISO/TC 126 Tobacco AND tobacco products.

- Fişa proiectului TWINNING pentru dezvoltarea Ghişeului unic la frontieră şi implementarea Noului Sistem Computerizat de Tranzit (NCTS) a fost aprobată de către Comisia Europeană în martie 2015. Ulterior, toate activităţile de pregătire a proiectului au fost asigurate de partea UE. În perioada 16-19.05.2017 a avut loc şedinţa de selectare, în cadrul căreia a fost selectat consorţiul de state care vor implementa proiectul TWINNING respectiv. Totodată, a fost elaborat Planul de acţiuni în vederea implementării proiectului care este planificat a fi lansat în luna septembrie 2017.

- A continuat procesul de armonizare a Codului vamal al Republicii Moldova la prevederile Regulamentului Consiliului (CEE) 2913/92 din 12.10.1992 de instituire a Codului vamal comunitar prin întocmirea tabelelor de concordanță, elaborate pentru Titlurile I, II, IV, V, VI și VIII – integral și pentru Titlurile III și VII – parțial. Totodată, urmare a concluziilor operaționale ale grupului de lucru Uniunea Europeană – Republica Moldova privind implementarea Cadrului Strategic pentru Cooperare Vamală, întrunit la Bruxelles la data de 02.03.2016, a fost inițiată armonizarea legislației vamale în conformitate cu prevederile Regulamentului (UE) nr.952/2013 al Parlamentului European și Consiliului din 09.10.2013 de stabilire a Codului Vamal al Uniunii. În baza Ordinului ministrului finanțelor nr.49 din 15.03.2017 au fost create 5 Grupuri de lucru privind elaborarea Titlurilor I-X din noul Cod vamal al Republicii Moldova. La moment, sunt în proces de definitivare şi urmează a fi prezentate spre consultare publică Titlurile I-XI ale noului Cod vamal.

- La data de 13.03.2017 a avut loc videoconferinţa Grupului de lucru UE-Moldova privind implementarea Cadrului Strategic pentru Cooperare Vamală, unde a fost prezentat raportul de evaluare a proiectului-pilot de recunoaştere unilaterală a statutului AEO din UE la punctul de trecere a frontierei de stat Leuşeni-Albiţa, pentru perioada iulie-decembrie 2016. În cadrul videoconferinței respective s-a convenit asupra prelungirii acestuia până în luna iulie 2017. Ca urmare a aprobării Foii de parcurs de recunoaştere mutuală a AEO, precum și în vederea armonizării conceptului AEO la prevederile art. 193 alin. (1) lit. k) din Acordul de Asociere RM-UE, prin Legea nr. 281 din 16.12.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (privind realizarea politicii fiscale și vamale pentru anul 2017) au fost operate modificări și completări la alin. (6) art. 1952 și art. 1953 din Codul vamal nr. 1149 din 20.07.2000. Se menţionează că, pe parcursul semestrului I al anului 2017 au fost depuse 5 cereri de solicitare a titlului AEO, 3 agenți economici au primit statut de AEO şi 2 cereri a agenţilor economici sunt în proces de examinare, respectiv, numărul total al titularilor de certificate AEO a constituit 106 agenţi economici.

- Pe parcursul semestrului I al anului 2017 au fost organizate 5 şedinţe ale Consiliului Consultativ al Serviciului Vamal: - 2 şedinţe au fost organizate în cadrul Biroului Vamal Sud; - 1 şedinţă - în cadrul Biroului Vamal Centru; - 1 şedinţă - în cadrul Biroului Vamal Nord; - 1 şedinţă - în cadrul Aparatului Central al Serviciului Vamal.

- Proiectul de lege pentru modificarea şi completarea Legii nr. 1540-XIII din 25.02.1998 a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 122 din 03.03.2017, adoptat în 2 lecturi şi urmează a fi promulgată şi publicată Legea nr.37 din 24.03.2017. Totodată, prin Hotărârea Guvernului nr.427 din 13.06.2017 a fost aprobat Avizul la amendamentele înaintate la Legea nr.37 din 24 martie 2017 pentru modificarea şi completarea Legii nr.1540-XII din 25 februarie 1998 privind plata pentru poluarea mediului (Monitorul Oficial al R. Moldova, 201-213/527, 23.06.2017).

- Pe parcursul perioadei de raportare Serviciul Vamal a participat la 6 operaţiuni internaţionale, după cum urmează: 1. Operațiunea internațională „SCUT" privind combaterea traficului ilicit cu produse din tutun peste frontiera de stat a Republicii Moldova cu România, desfăşurată în perioada 06.02.2017-10.03.2017 (conform Ordinului Serviciului Vamal nr. 49-O din 03.02.2017); 2. Operațiunea internațională „PEGASUS" privind combaterea traficului ilicit de țigarete, produse din tutun și materie primă destinată producerii țigaretelor, organizată sub egida Organizației mondiale a Vămilor în perioada 01.03.2017-21.03.2017 (conform Ordinului Serviciului Vamal nr. 55-O din 10.02.17); 3. Operațiunea internațională „ECLIPSE II" privind combaterea traficului ilicit cu articole de tutungerie, organizată sub egida SELEC în perioada 06.03.2017-17.03.2017 (conform Ordinului Serviciului Vamal nr. 94- O din 10.03.17); 4. Operațiunea internațională „NAVIGATOR" privind combaterea traficului ilicit de arme și muniții, exploziv și precursori de exploziv, materiale chimice, biologice, radiologice și nucleare, organizată sub egida EUBAM în perioada 10.03.2017-31.05.2017 (conform Ordinului Serviciului Vamal nr. 91-O din 07.03.17); 5. Operațiunea internațională „ORBIS" privind controlul şi supravegherea livrărilor de ţigarete şi utilajelor destinate producerii ţigaretelor pe întreg teritoriul Republicii Moldova şi contracararea traficului ilicit de ţigarete la Aeroportul Internaţional Chişinău, organizată sub egida EUBAM în perioada 01.04.2017-30.04.2017 (conform Ordinu-

lui Serviciului Vamal nr. 117-O din 30.03.17); 6. Operațiunea internațională „TRIGGER II" privind combaterea criminalităţii organizate legate de arme de foc, droguri şi criminalitatea organizată transnaţională din Eurasia, organizată în perioada 06.04.2017-08.04.2017, sub egida Centrului de Cooperare Poliţienească Internaţională al IGP al MAI (conform Dispoziţiei directorului general al Serviciului Vamal nr.237-d din 06.04.17). Au fost înregistrate: - 9 reţineri de substanțe narcotice, psihotrope și precursori; - 156 capturi de ţigarete, în cantitate de 4.726.180 bucăți.

- Programul de dezvoltare strategică „Vama 2020" a fost aprobat prin Ordinul Serviciului Vamal nr. 126-O din 06.04.2017. Prin Ordinul Serviciului Vamal nr. 13-O din 17.01.2017 au fost aprobate: - Regulamentul privind iniţierea şi gestionarea proiectelor de asistenţă tehnică în cadrul Serviciului Vamal; - Registrul proiectelor de asistenţă tehnică în cadrul Serviciului Vamal; - Registrul propunerilor de proiecte de asistenţă tehnică în cadrul Serviciului Vamal. La moment, în Registrul proiectelor de asistenţă tehnică în cadrul Serviciului Vamal sunt înregistrate 17 proiecte de asistenţă tehnică. Totodată, la Bucureşti, în perioada 15-16.06.2017 a avut loc o vizită de lucru privind schimbul de experienţă în domeniul managementului proiectelor de asistenţă, fiind discutate detaliile privind demararea Proiectului de infrastructură „Reabilitarea și modernizarea birourilor vamale de frontieră de pe granița România - Moldova, respectiv birourile vamale Albiţa - Leușeni, Sculeni - Sculeni și Giurgiulești–Galaţi" inclus în Programul Operaţional comun România - Republica Moldova 2014-2020, beneficiar-lider fiind Agenția Națională de Administrare Fiscală din România şi în calitate de partener – Serviciul Vamal al Republicii Moldova.

- A fost aprobată Hotărârea Guvernului nr. 254 din 27.04.2017 „Pentru iniţierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul României cu privire la controlul persoanelor, mijloacelor de transport şi mărfurilor în punctele comune de trecere a frontierei de stat dintre Republica Moldova şi România" (Monitorul Oficial nr.144-148/334 din 05.05.2017). Proiectul Acordului a fost transmis prin canale diplomatice părţii române spre examinare. Totodată, la data de 27.04.2017, la punctul de trecere Cahul-Oancea a avut loc evaluarea preliminară a necesităţilor de infrastructură, IT şi personal pentru implementarea controlului comun.

- La data de 13.03.2017 a avut loc videoconferinţa Grupului de lucru UE-Moldova privind implementarea Cadrului Strategic pentru Cooperare Vamală, unde a fost prezentat raportul de evaluare a proiectului-pilot de recunoaştere unilaterală a statutului AEO din UE la punctul de trecere a frontierei de stat Leuşeni-Albiţa, pentru perioada iulie-decembrie 2016. În cadrul videoconferinței respective s-a convenit asupra prelungirii acestuia până în luna iulie 2017. Ca urmare a aprobării Foii de parcurs de recunoaştere mutuală a AEO, precum și în vederea armonizării conceptului AEO la prevederile art. 193 alin. (1) lit. k) din Acordul de Asociere RM-UE, prin Legea nr. 281 din 16.12.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (privind realizarea politicii fiscale și vamale pentru anul 2017) au fost operate modificări și completări la alin. (6) art. 1952 și art. 1953 din Codul vamal nr. 1149 din 20.07.2000. Se menţionează că, pe parcursul semestrului I al anului 2017 au fost depuse 5 cereri de solicitare a titlului AEO, 3 agenți economici au primit statut de AEO şi 2 cereri a agenţilor economici sunt în proces de examinare, respectiv, numărul total al titularilor de certificate AEO a constituit 106 agenţi economici.

- Pe parcursul semestrului I, 2017 Serviciul Vamal a remis spre examinare 324 de cereri de asistenţă administrativă cu ţările Uniunii Europene şi respectiv a primit spre examinare 462 de cereri.

- În baza Ordinului ministrului finanţelor nr.49 din 15.03.2017 privind crearea grupurilor de lucru pentru elaborarea şi definitivarea proiectului noului Cod vamal a fost creat grupul de lucru privind elaborarea Capitolului cu privire la scutirile de la plata drepturilor de import (transpunerea Regulamentului (CE) nr.1186/2009 a Consiliului din 16 noiembrie 2009 de instituire a unui regim comunitar de scutiri de taxe vamale. Astfel, normele Titlului I şi II din Regulamentul (CE) nr. 1186/2009 al Consiliului din 16 noiembrie 2009 de instituire a unui regim comunitar de scutiri de taxe vamale se regăsesc în Titlul VI din proiectul noului Cod vamal.

Concluzii, recomandări și prognoze

- Sub aspect geografic, exporturile către UE compensează și în continuare diminuarea exporturilor pe piețele din CSI, inclusiv Federația Rusă. Respectiv, reducerea ponderii exporturilor către CSI persistă din cauza deciziilor instituțiilor rusești, Rospotrebnadzor și Rosselihoznadzor, aplicate din anul 2013 încoace.

- Majorarea exporturilor de produse ale regnului vegetal a înregistrat creșteri ca urmare a livrărilor masive de cerealele și semințe oleaginoase, producerea cărora în 2016 și 2017, a înregistrat creșteri esențiale.

- Dinamica de creștere a exporturilor în expresie cantitativă a fost mult mai impresionantă decât în termeni valorici a acesteia;

- Trebuie să specificăm că restricțiile la import instituite de Federația Rusă față de UE s-au reflectat și asupra importurilor Moldovei din UE.

- Estimăm că pentru 2017, exporturile totale de produse și servicii urmează să crească cu cca 14% exprimate în MDL și în termeni reali. Totodată, prognozăm că importurile moldovenești să se majoreze cu cca 10%;

- Aplicarea în continuare a restricțiilor comerciale impuse de Federația Rusă la importul produselor din UE (în particular pentru cele direct concurente cu produsele moldovenești), va pune producătorii naționali la presiuni suplimentare pe piețele din UE suprasaturate cu produse similare;

- În pofida unor intenții ale Guvernului de a inița negocieri comerciale privitor la alte acorduri de liber schimb (cum ar fi China, Egipt, etc.), impedimentul cel mare derivă din tălmăcirea economică a acestora și cuantificarea impactului asupra economiei naționale.

- În plus, autoritățile înțeleg că dependenţa prea mare de o ţară nu este o situaţie convenabilă, iar Acordul de Asociere cu UE va crea condiţiile necesare pentru diversificarea comerţului extern şi relaţiilor economice cu alte ţări. Astfel, implementarea de jure și de facto a acestuia va fi doar în beneficiul țării.

FINANȚE PUBLICE

După doi ani de stagnare veniturile Bugetului Public Național în acest an vor înregistra o creștere considerabilă de 16,9% de la 45,9 miliarde lei în 2016 până la 53,7 miliarde lei în 2017

Această creștere este determinată de 2 factori de bază: creșterea consumului populației și îmbunătățirea administrației vamale și fiscale.

După doi ani de stagnare în 2017 consumul populației va înregistra o creștere semnificativă între 12-15%. Această creștere este determinată atât de creșterea veniturilor cât și cererea amânată din anii 2015-2016.

Îmbunătățirea administrării vamale se datorează creșterii securității la frontiera de est a țării pe segmentul transnistrean, formarea posturilor vamale comune cu Ucraina, fapt ce a dus la reducerea contrabandei pe acest segment de graniță. Totodată constatăm o creșterii a valorii în vamă a mărfurilor importante, cea ce poate fi tratat că o reducere a contrabandei ascunse, când impozitele plătite erau mult mai mici decât valoarea reală a mărfurilor.

Toate aceste măsuri au permis ca veniturile bugetare în acest an pentru prima dată în ultimii 7 ani să fie mai mari decât veniturile planificate inițial.

Figura 18. *Veniturile Bugetului Public Național, miliarde lei*

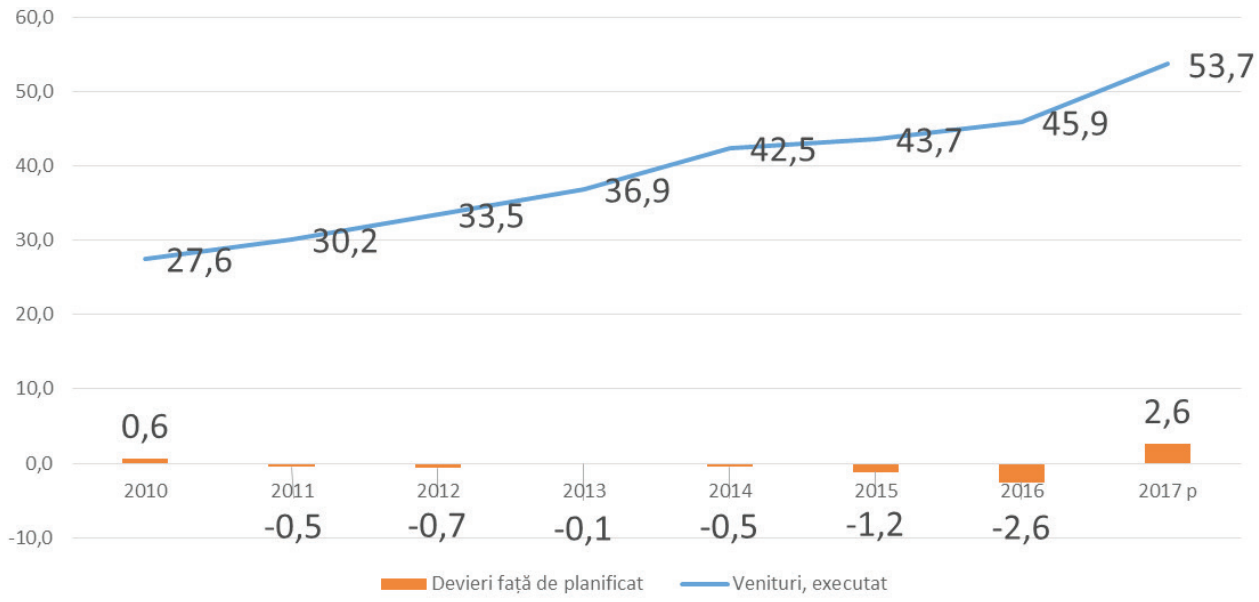

Devierea pozitivă va fi de cel puțin 2,6 miliarde lei. Pe fundalul unor ratări de 2,6 miliard lei, anul 2017 este unul de succes la capitolul veniturilor bugetare.

Aceste creșteri de venituri v-or compensa într-o mare măsură ratările din venituri, care au fost planificate de a fi obținute de la partenerii externi.

Totodată atrage atenția faptul că pe fundalul creșterii exporturilor moldovenești cu peste 18% în acest an restituirea de TVA la exporturi în acest an anticipăm că va fi chiar mai mică decât anul trecut. Anticipăm că restituirea în acest an va fi de 2,5 miliarde lei cu 3% mai mică decât în 2016 sau cu 70 milioane lei. Această discrepanță în cifre se explică în primul rând prin aprecierea valutei naționale cu peste 7% în acest an comparativ cu media anuală din 2016. Dar pe lângă acest factor de bază mai avem câteva explicații: 1) asistăm la o creștere a ponderii produselor reexportate, fapt care nu determină creșterea restituirilor de TVA, 2) sunt identificate și eliminate schemele criminale de restituire false de TVA, când nejustificat anual din bugetul de stat erau în mod fraudulos solicitate restituiri de sute de milioane de lei, 3) statul tărăgănează și pune bariere administrative la restituirea de TVA pentru agenții economici de bună credință.

După jaful bancar din 2014, Moldova al treilea an consecutiv nu reușește restabilirea relațiilor cu donatorii externi

Pentru a înțelege mai bine evoluțiile din ultimii ani în cea ce ține susținerea externă din partea partenerilor de dezvoltare trebuie să menționăm că în anul 2009 Republica Moldova avea o imagine extrem de proastă în fața partenerilor externi. Însă după schimbarea puterii din 2009, angajamentele noii majorități parlamentare de orientare a Republicii Moldova spre Uniunea Europeană, dar și modificările legislative a permis într-o perioadă relativ scurtă restabilirea imaginii țării pe plan extern. Mai mult în anii 2010-2012 Moldova era privită ca o istorie de succes în cadrul Parteneriatului Estic al Uniunii Europene. Acest fapt a permis dublarea asistenței nerambursabile din partea partenerilor străini, iar volumul granturilor primite anual oscilau între 1,5-2 miliarde lei.

Odată cu semnarea Acordului de Asociere și a Acordului de Liber Schimb asistența nerambursabilă din partea partenerilor externi s-a dublat într-un singur an. Astfel în 2014 Republica Moldova a primit sub formă de granturi peste 4 miliarde lei sau de 2 ori mai mult decât în anul precedent. Granturile în 2014 constituiau peste 9,5% din totalul veniturilor bugetare sau de 7 ori mai mult decât în 2017, când ele vor constitui doar 1,3% din totalul veniturilor bugetare.

Figura 19. *Granturi primite și ratate de Republica Moldova, milioane lei*

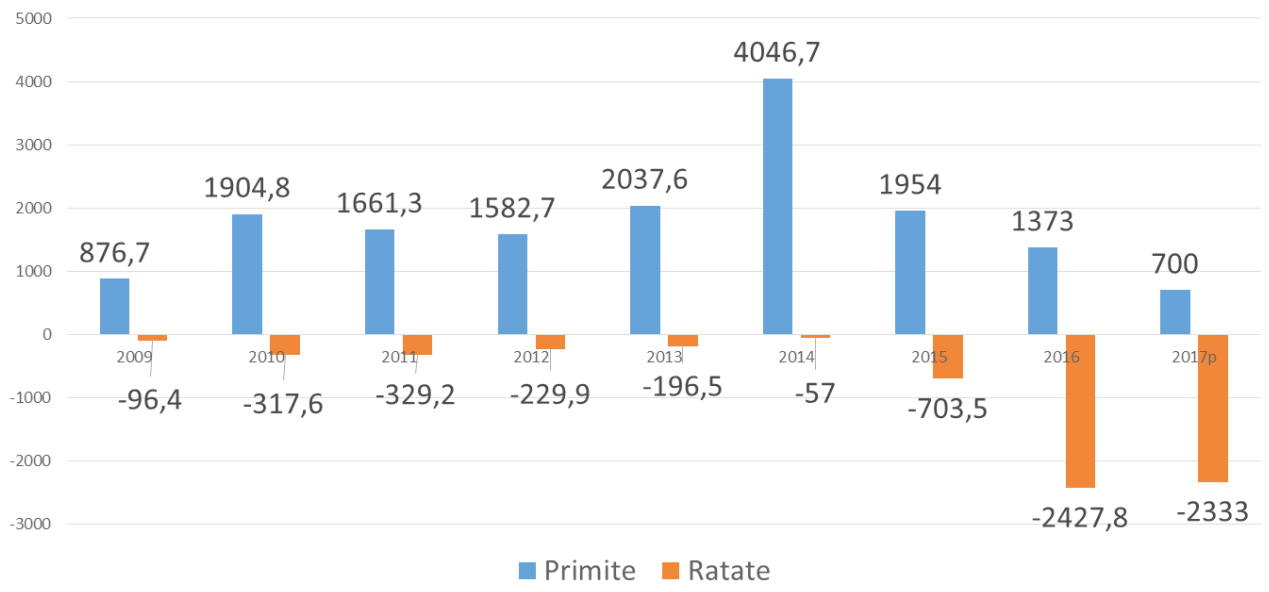

Însă acest suport enorm de care a beneficiat Republica Moldova a fost brusc stopat de jaful bancar din 2014, prestația sub orice critică a autorităților în identificarea celor vinovați, pedepsirea lor și recuperarea banilor. Moldova de la o istorie de succes a devenit unul din cel mai puțin credibil partener din Sud-estul Europei. Guvernul sa pomenit într-o blocadă externă. Sau redus enorm nu doar granturile, dar și posibilitatea de atragere a împrumuturilor externe.

Bugetul de stat era elaborat atât în 2015 cât și în 2016 ținând cont de atragerea resurselor externe atât sub formă de granturi cât și împrumuturi.

Însă în ultimii doi ani guvernul a falimentat în restabilirea relațiilor de încredere cu partenerii externi. Astfel doar în 2 ani de zile volumul granturilor ratate se cifrează la 4,8 miliarde lei. Asta fără a ține cont de perspectivele clar formulate de partenerii externi, privind creșterea asistenței și suportului pentru Moldova, de care trebuia să beneficiem după 2013. Ratările de oportunități de susține financiară din partea partenerilor externi sub formă de granturi le estimăm la cel puțin 12 miliarde lei pentru ultimii 3 ani. Această sumă este aproape echivalentă cu garanțiile oferite de Guvern după jaful bancar.

Aplicarea prevederilor Acordului de Asociere

LEGI	Proiectul de Lege privind Inspectoratul Financiar de Stat a fost elaborat și urmează a fi ajustat în vederea asigurării corespunderii Conceptului reformei administraţiei publice.
	În vederea armonizării și alinierii politicii şi legislaţiei naţionale privind domeniul fiscal şi vamal la legislația UE și întru implementarea celor mai bune practici comunitare a fost remis și plasat pe pagina web al Ministerului Finanțelor, spre examinare şi coordonare autorităților publice centrale și părților interesate, setul de materiale ce vizează proiectul politicii fiscale şi vamale pentru anul 2018 şi perfecţionarea legislaţiei fiscale şi vamale.http://www.mf.gov.md/fisc_vama 25.10.2017, Proiectul de lege cu privire la modificarea şi completarea unor acte legislative (ce vizează politica fiscală şi vamală pentru anul 2018) a fost elaborat și prezentat Guvernului, prin scrisoarea nr. 14/3-03/318/777 din 27.09.2017, și aprobat în şedinţa de Guvern din 04.10.2017.
	Legea nr.281 din 16.12.2016 ,,Cu privire la modificarea şi completarea unor acte legislative" a intrat în vigoare la data de 01.01.2017. Prin legea menţionată supra - art.6 din Codul vamal a fost completat cu un alineat nou (21) care prevede faptul că modificările şi/sau completările Codului vamal se pun în aplicare peste 180 de zile calendaristice de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a legii de modificare şi/sau de completare.
	Hotărârea Guvernului nr. 134 din 09.03.2017 ,,Pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Agenţiei Achiziţii Publice şi efectivul-limită al acesteia" a intrat în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial nr. 85-91/223 din 24.03.2017
	Legea nr.281 din 16.12.2016 ,,Cu privire la modificarea şi completarea unor acte legislative" a intrat în vigoare la data de 01.01.2017. Prin legea menţionată supra - art.6 din Codul vamal a fost completat cu un alineat nou (21) care prevede faptul că modificările şi/sau completările Codului vamal se pun în aplicare peste 180 de zile calendaristice de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a legii de modificare şi/sau de completare.
	Hotărârea Guvernului nr. 134 din 09.03.2017 ,,Pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Agenţiei Achiziţii Publice şi efectivul-limită al acesteia" a intrat în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial nr. 85-91/223 din 24.03.2017
Transpuneri Legislative	Proiectul legii contabilităţii a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.457 din 21.06.2017 ,,Privind aprobarea legii contabilităţii", şi adoptat de către Parlament în I lectură la data de 13.07.17.
	La data de 07.06.2017, proiectul legii privind auditul situaţiilor financiare a fost prezentat în adresa Centrului Naţional Anticorupţie pentru expertiza anticorupţie, iar la data de 14.06.2017 a fost transmis Comisiei de Stat pentru reglementarea activităţii de întreprinzător pentru expertiza economică a proiectului.08.11.2017, MF Raportor: Proiectul de lege privind auditul situaţiilor financiare a fost aprobat prin HG nr.792 din 11.10.2017 şi adoptat de către Parlament în primă lectură în data de 02.11.2017.
	Ca parte componentă a proiectului de lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative în vederea realizării politicii fiscale și vamale pentru anul 2018, au fost elaborate propuneri de modificare şi completare a Titlului III din Codul fiscal, în vederea armonizării cu prevederile Directivei 2006/112/CE a Consiliului din 28.11.2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, după cum urmează: - Locul operaţiunilor taxabile (titlul V, art. 31-32); - Locul operaţiunilor taxabile (titlul V, art.36 alin.(1), art. 38, 39, 43-49, 53-56 şi 58-61); - Faptul generator şi exigibilitatea TVA (titlul VI, art. 62-66, 70 şi 71); - Baza de impozitare (titlul VII, art. 72-82 şi 85-92); - Deducerile aplicabile persoanelor impozabile – persoane juridice (titlul X, art. 167-169 şi 173-192).

Transpuneri Legislative	Ca parte componentă a proiectului de lege cu privire la modificarea şi completarea unor acte legislative (ce vizează politica fiscală şi vamală pentru anul 2018) au fost elaborate propuneri: a) de majorare a pragului financiar neimpozabil până la 430 euro pentru bunurile importate în scopuri necomerciale de către persoanele care folosesc transportul aerian și maritim. b) de modificare şi completare a Titlului III din Codul fiscal, în contextul alinierii parţiale la Directiva 2006/112/CE c) de modificare şi completare a Titlului IV din Codul fiscal, Legii privind controlul tutunuluinr.278-XVI din 14.12.2007 în contextul alinierii parţiale la mai multe Directive Europene. d) au fost elaborate propuneri de modificare şi completare a Titlului IV din Codul fiscal, Legii cu privire la fabricarea şi circulaţia alcoolului etilic şi a producţiei alcoolice nr. 1100-XIV din 30.06.2000, Legii privind controlul tutunului nr. 278-XVI din 14.12.2007 şi Legii viei şi vinului nr. 57-XVI din 10.03.2006, în contextul alinierii parţiale la mai multe Directive Europene.
	A continuat procesul de armonizare a Codului vamal al Republicii Moldova la prevederile Regulamentului Consiliului (CEE) 2913/92 din 12.10.1992 de instituire a Codului vamal comunitar prin întocmirea tabelelor de concordanță, elaborate pentru Titlurile I, II, IV, V, VI și VIII – integral și pentru Titlurile III și VII – parțial. Totodată, urmare a concluziilor operaționale ale grupului de lucru Uniunea Europeană – Republica Moldova privind implementarea Cadrului Strategic pentru Cooperare Vamală, întrunit la Bruxelles la data de 02.03.2016, a fost inițiată armonizarea legislației vamale în conformitate cu prevederile Regulamentului (UE) nr.952/2013 al Parlamentului European și Consiliului din 09.10.2013 de stabilire a Codului Vamal al Uniunii. În baza Ordinului ministrului finanțelor nr.49 din 15.03.2017 au fost create 5 Grupuri de lucru privind elaborarea Titlurilor I-X din noul Cod vamal al Republicii Moldova. La moment, sunt în proces de definitivare şi urmează a fi prezentate spre consultare publică Titlurile I-XI ale noului Cod vamal.

Recomandări pentru Decidenţi

După 2 ani de criză, economia națională î-și revine și veniturile bugetului public național în acest an va înregistra cea mai mare creștere din ultimii 10 ani. Însă Guvernul nu a reușit să restabilească relațiile cu partenerii de dezvoltare, fapt care a dus la ratări de peste 4,8 miliarde lei din granturi, care au fost planificate în bugetul public național. În 2017 insuccesul în restabilirea relațiilor normale cu partenerii externi și deficitul de finanțare va fi compensat parțial prin supra veniturile de cel puțin 2,6 miliarde lei obținute suplimentar din impozite și taxe față de planificat. Totuși aceste supra venituri nu compensează integral necesitățile de finanțare, drept consecință, guvernul pentru al treilea an consecutiv va fi nevoit să reducă la maxim toate cheltuielile sale investiționale.

Sursele interne de creștere nu permit dezvoltarea durabilă a țării și sunt un impediment în dezvoltarea infrastructurii. În acest context obiectivul de bază a Guvernului trebuie să fie restabilirea relațiilor normale cu partenerii externi, prin onorarea tuturor angajamentelor asumate.

Nivelul scăzut de restituire a TVA la produsele exportate în cea mai mare măsură este determinată de aprecierea valutei naționale. Astfel dacă în USD exporturile vor crește cu circa 18% în acest an, atunci recalculat în lei această creștere va vi la nivel de 10%. În condițiile unei deprecieri a Leului Moldovenesc pentru anul 2018 și continuarea creșterii volumului de exporturi Guvernul va trebuie să identifice surse suplimentare pentru restituirea de TVA.

Pentru 2018 posibilitățile de creștere a veniturilor din surse interne este practic epuizat, din acest motiv fără o restabilire și susținere din partea partenerilor externi Bugetul Public Național în 2018 va fi compromis, iar Guvernul va trebuie deja pentru a 4-lea na consecutiv să taie din investițiile capitale. Pentru a menține la nivel minim investițiile capitale pentru 2018 Guvernul are doar o singură posibilitate atragerea de resurse externe.

Construcția bugetară pentru următorul an arată că Guvernul dorește să se concentreze pe îmbunătățirea administrării fiscale. Astfel încasările din TVA la mărfurile importate se planifică că vor crește cu 1% comparativ cu 8% la mărfurile din interiorul țării. Îmbunătățirea administrării fiscale trebuie realizată atât prin instrumente de administrare cât și de stimulare și facilități fiscale, prin încurajarea agenților economici de ași duce legal activitățile.

Planificarea prudentă de creștere a încasărilor din TVA și Accize oferă o rezervă de creștere supra plan, cea ce poate salva bugetul de stat în cazul dacă nu se reușește deblocarea finanțărilor externe. Această politică prudentă ascunde o rezervă de creștere pentru anul viitor de cel puțin 1,5-2,0 miliarde lei. Însă sperăm că această rezervă nu va descuraja Guvernul privind asumarea obligațiilor față de partenerii externi.

ACHIZIȚII PUBLICE

Achizițiile publice au o importanță semnificativă în structura bugetelor publice. Constituind circa 15-20% din PIB-ul global[1], achizițiile publice ocupă un loc important în economiile naționale ale statelor și, în mod special, în sistemul finanțelor publice. În Republica Moldova, volumul achizițiilor publice raportat la PIB este în permanentă dinamică, cea mai înaltă pondere din ultimii ani fiind înregistrată în 2014 – 9,67%. Astfel, dacă în perioada anilor 2011-2014, a fost înregistrată o creștere constantă a ponderii achizițiilor în PIB, în ultimii 2 ani constatăm o scădere substanțială a valorii achizițiilor, volumul acestora raportat la PIB reducându-se de aproape 2 ori.

Figura 20. *Volumul achizițiilor publice raportat la Produsul Intern Brut, perioada anilor 2008 - 2016*

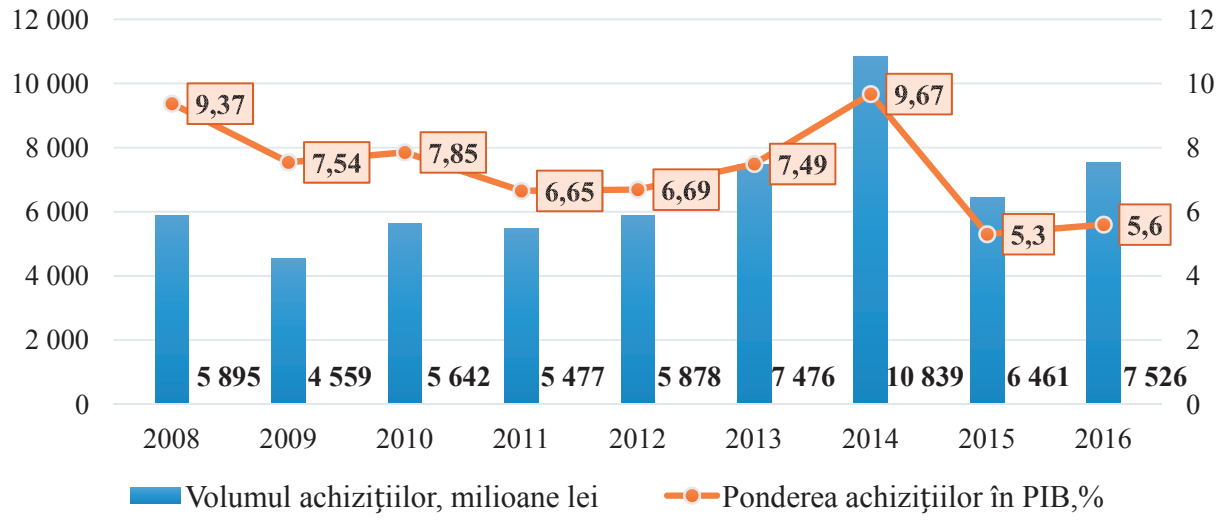

Conform datelor Agenției Achiziții Publice[2], în prima jumătate a anului 2017, cele circa 4300 de autorități contractante au desfășurat achiziții publice în valoare totală de 3 707,8 milioane lei, sau cu 555,3 milioane lei mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului 2016, înregistrând o creștere de 17,6%. Creșterea de datorează, în mare parte, bazei de comparație slabe, pe fundalul celor două decizii ale Ministerului Finanțelor din 2016 (februarie și iulie) privind suspendarea cheltuielilor ce țin de procurarea bunurilor, serviciilor și lucrărilor.

Aproape jumătate din achizițiile autorităților publice reprezintă bunuri, valoarea cărora se ridică la 1 715,5 milioane lei (46,27%). Pe locul doi, cu o valoare de 1 397,1 milioane lei, se află procurările de lucrări,- care reprezintă 37,68% din volumul total de achiziții. Iar serviciile procurate de autoritățile publice în prima jumătate a anului 2017, constituie 16,05 %, cu o valoare de 595,3 milioane lei **(vezi figura 21)**.

Ținând cont de faptul că autoritățile publice fac cele mai multe achiziții către sfârșitul anului (aproximativ 30% din achiziții se fac în ultimul trimestru al anului), prognozăm pentru anul 2017 o creștere a volumului de achiziții publice de până la 8,8 – 9,0 miliarde lei.

Unul dintre angajamentele asumate de Republica Moldova, prin semnarea în 2014 a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, ține de reformarea sistemului național de achiziții publice, având obligația de a depune eforturi pe trei direcții:

1 https://ec.europa.eu/
2 http://tender.gov.md/ro/documente/rapoarte-de-activitate

Figura 21. *Achizițiile publice de bunuri, servicii și lucrări procurate, I semestru al anului 2017*

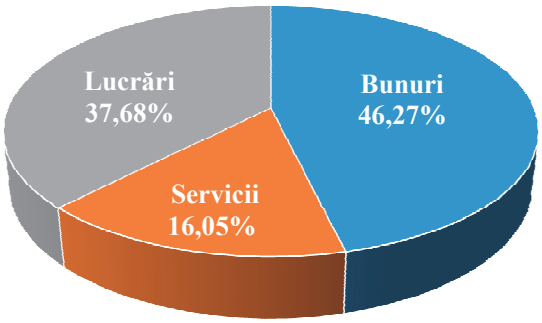

Sursa: *elaborat de autor în baza Raportului privind activitatea Agenției Achiziții Publice în perioada primului semestru al anului 2017.*

1. *armonizarea treptată a legislației în domeniul achizițiilor publice cu aquis-ul comunitar;*

2. *reforma instituțională în domeniul achizițiilor publice;*

3. *crearea unui sistem eficace a căilor de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziție publică.*

Procesul de armonizare a legislației în domeniul achizițiilor publice a demarat în 2014, iar o nouă Lege privind achizițiile publice a intrat în vigoare la data de 1 mai, 2016 (nr. 131/2015). În general, cadrul legal nou prevede mai multă transparență, un acces mai larg la informațiile privind executarea contractelor de achiziție, urmărirea celui mai bun raport calitate-preț, un rol mai activ al societății civile în monitorizarea achizițiilor, precum și un nou sistem de soluționare a contestațiilor. Pentru punerea în aplicare a noii legi privind achizițiile publice, pe parcursul anului 2016, Agenția Achiziții Publice a operat modificări la o serie de Regulamente, a aprobat Documentația-standard pentru realizarea achizițiilor publice de bunuri, servicii și lucrări prin procedura de negociere.

Cu toate acestea, între timp, la nivelul UE a fost modificat cadrul de reglementare al achizițiilor publice, odată cu aprobarea, în februarie 2014, a unui pachet legislativ de modernizare a directivelor europene în domeniul achizițiilor publice. Cele trei directive își propun atingerea unui grad ridicat de sustenabilitate în achizițiile publice, aliniat la prevederile Strategiei Europa 2020.Noile măsuri prevăd implementarea de mecanisme menite să permită o creștere a eficienței cheltuielilor publice aplicând principiul ”valoare pentru bani” (luare în calcul a costului bunului, serviciului sau lucrării pe întreaga durata de viață), facilitarea accesului IMM-urilor pe piața achizițiilor publice și încurajarea autorităților să utilizeze achizițiile publice pentru obiectivele comunității. Prin urmare, cadrul legal necesită un șir de modificări pentru transpunerea directivelor Europene care conform urmează a fi realizate treptat până în anul 2022.

În 2016, sistemul achizițiilor publice a fost marcat de aprobarea primei Strategii de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2016-2020, și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia pentru anii 2016-2018[3], care conține 44 de acțiuni. Scopurile strategiei se referă la creșterea transparenței pe toată durata ciclului de achiziție, asigurarea condițiilor de concurență loială pentru ofertanți și reducerea fraudelor și corupției din sistem.

Una dintre prevederile Strategiei se referă la implementarea unui sistem de achiziții publice electronice pentru asigurarea unui proces de achiziție transparent, pentru obținerea valorii pentru banii publici și prestarea unor servicii publice de calitate. Astfel, dezvoltarea achizițiilor publice electronice a demarat în noiembrie 2016, odată cu semnarea unui Memorandum între Ministerul Finanţelor, Agenţia Achiziţii Publice, Centrul de Guvernare Electronică, mai multe asociaţii de business, ONG-uri, dar şi companii din sectorul IT care să ofere platforme de tranzacţionare pentru achiziţiile publice în format electronic. Deocamdată, sistemul de achiziții electronice – MTender – este în faza de pilotare, fiind desfășurate doar achizițiile de mică valoare (achiziții de bunuri și servicii în valoare de până la 80.000 lei, achiziții de lucrări – de până la 100.000 lei). Cu toate acestea, există îngrijorări privind procesul de reformare a sistemului și extinderea utilizării obligatorii a acesteia de către toate autoritățile și pentru celelalte proceduri de achiziție. Astfel, din aprilie 2017, urma a 2-a etapă a proiectului-pilot și anume extinderea pentru procedura de cererea ofertelor de prețuri (achizițiile de bunuri și servicii de până la 400 000 lei și achiziții de lucrări de până la 1.500.000 lei). Iar din iunie 2017, la a 3-a

3 http://lex.justice.md/md/368482/

etapă era prevăzută desfășurarea licitațiilor publice (deschise și restrânse), ceea ce nu s-a realizat. Conceptul platformei prin care va fi reglementată utilizarea obligatorie a sistemului de către toate autoritățile publice, încă nu a fost aprobat.

O altă noutate în domeniu este aprobarea în martie 2017 a Metodologiei privind controlul ex-post în achizițiile publice[4], în scopul exercitării noii atribuții a Agenției Achiziții Publice introdusă în septembrie 2016, odată cu modificarea Legii 131/2015.Menționăm că aceasta modificare este una binevenită întrucât, procedura de control ex-ante aplicată anterior s-a dovedit a fi una ineficientă. Ineficiența procedurii de aprobare ex-ante a operațiunilor de achiziție publică se explică prin numărul exorbitant de mare de proceduri care trebuiau supuse controlului raportat la capacitățile și resursele umane ale Agenției. În plus, controlul ex-ante, deși realizat în termenele prevăzute de legislație, presupune creșterea duratei unei achiziții și neasumarea responsabilității de către autoritățile publice. Totodată, povara procedurii aprobării ex-ante nu permitea Agenției să-și concentreze eforturile pe îmbunătățirea cadrului legal, acordarea suportului metodologic autorităților și coordonarea interramurală în domeniul achizițiilor publice.

Până în iunie 2017, Agenția a supus controlului ex-post 50 de proceduri de achiziție publică, inclusiv: 35 – bunuri, 5 – servicii, 10 – lucrări. Cele mai frecvente încălcări depistate se referă la: depășirea pragurilor, indicarea cerințelor cu abateri de la legislație, nerespectarea termenilor(de depunere a ofertelor, de așteptare pentru încheierea contractului, de înștiințare despre rezultatele procedurii, de prezentarea dărilor de seamă), depășirea peste 30% a valorii estimate a achiziției, respingerea neargumentată a ofertelor, încheierea contractelor cu ofertanții care nu corespund cerințelor, etc. Drept urmare, la nouă autorități publice au fost aplicate contravenții pentru încălcările admise.[5] Ținem să remarcăm și faptul că nu este clară procedura de selectare a achizițiilor publice și autorităților publice care urmează a fi supuse controlului ex-post. Aceasta, inclusiv indicatorii de risc în baza cărora sunt selectate nu se regăsesc în Metodologia privind controlul ex-post.

Crearea unui nou sistem de soluționare a contestațiilor în achizițiile publice a fost tergiversată mai bine de un an, iar vidul de competență creat a generat un șir de riscuri, inclusiv de corupție, pentru sistemul achizițiilor publice. Conform Acordului de Asociere cu UE, crearea unui organism imparțial și independent responsabil de revizuirea deciziilor luate de autoritățile contractante în timpul atribuirii contractelor de achiziție urma a fi realizată în termen de 9 luni de la intrarea în vigoare a Acordului, adică până în 2015. Cu toate acestea, procesul de instituire a Agenției Naționale pentru Soluționarea Contestațiilor (ANSC) a suferit mai multe tergiversări.

De iure,funcționalitatea acesteia trebuia asigurată din septembrie 2016, apoi din ianuarie 2017, de facto însă, Agenția a fost instituită prin Hotărârea Parlamentului în decembrie 2016[6] și a devenit funcțională abia în septembrie 2017.În contextul în care, începând cu luna mai 2016, Agenția Achiziții Publice nu mai soluționează contestațiile depuse în achiziții, timp de mai bine de un an, a fost creat un vid legislativ, unica soluție pentru agenții economici nemulțumiți de procedura de achiziție publică fiind instanța de judecată. Însă, timpul și resursele pe care le implică procesele de judecată, de cele mai multe ori, determinau renunțarea acestora de a mai contesta, fapt ce a generat riscuri de corupție. Începând cu 4 septembrie 2017, data din care a devenit funcțională, ANSC a emis circa 60 de decizii asupra contestațiilor depuse de operatorii economici. Ca urmare, 13 proceduri de achiziții au fost anulate, iar 3 – parțial anulate. Pozitiv se apreciază gradul de transparență a deciziilor adoptate, care sunt publicate astfel încât toți operatorii economici interesați au acces la deciziile adoptate, așa cum prevede și Acordul de Asociere cu UE.

Prevederilor Acordului de Asociere cu UE (articolul 269) se aplică nu doar pentru contractele de achiziții publice de bunuri, servicii și lucrări, dar și pentru contractele de achiziții din sectoarele serviciilor de utilități publice și pentru concesionările de lucrări și servicii. Deocamdată, însă, achizițiile din domeniul utilităților rămân nereglementate. Cu toate că Legea privind achizițiile publice nr. 131/2015 se aplică și formelor de parteneriat public-privat și contractelor de concesiune de lucrări publice, urmează a fi armonizat la aquis-ul comunitar și cadrul de reglementare a parteneriatelor publice-private și concesiunilor.

4 http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369798

5 http://tender.gov.md/ro/content/raportul-privind-activitatea-agentiei-achizitii-

6 http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=368128

Recomandări:

1. Transpunerea treptată a directivelor Europene din 2014 în legislația națională, fapt ce va permite implementarea de mecanisme pentru creșterea eficienței cheltuielilor publice, facilitarea accesului IMM-urilor la achizițiile publice și încurajarea autorităților să utilizeze achizițiile publice pentru obiectivele comunității. Divizarea contractului de achiziție pe loturi este o măsură recomandată pentru stimularea participării IMM-urilor, la procedurile de achiziție și poate fi realizată prin instituirea justificării nedivizării pe loturi de către autorități. Măsura respectivă ar încuraja și întreprinderile mici locale să participe mai activ la achizițiile desfășurate de autoritățile locale, iar impactul s-ar extinde și asupra dezvoltării locale și regionale.

2. Accelerarea reformei sistemului de achiziții publice electronic și aprobarea Conceptului platformei MTender, astfel încât sistemul să fie extins pentru toate tipurile de proceduri de achiziție publică (cererea ofertelor de prețuri, licitațiile publice) și să fie utilizat în mod obligatoriu de către toate autoritățile publice. Adițional, sistemul de achiziții electronice trebuie să acopere întreg ciclul unei achiziții publice şi să ofere posibilitatea desfășurării integrale a tuturor tipurilor de achiziții publice, așa cum prevede Acordul privind achiziţiile publice al OMC şi directivele UE.

3. Amendarea Legii achizițiilor publice și Legii concurenței în scopul eliminării lacunei legislative ce se referă la participarea cu oferte trucate în cadrul procedurilor de achiziție. Cu toate că participarea companiilor cu oferte trucate la achiziții sau în calitate de membri ai grupului de întreprinderi dependente la aceeaşi procedură de achiziţie publică este o încălcare în sensul legislație din domeniul achizițiilor și constituie temei pentru includerea în Lista de interdicție, Legea concurenței nr. 183/2012 prevede că acordurile încheiate între întreprinderile dependente nu se califică drept acorduri anticoncurențiale.

4. Completarea Metodologiei privind controlul ex-post în sensul includerii unei prevederi prin care procedura de control să includă verificarea aspectelor sesizate de autoritățile publice, alte organe cu atribuții în domeniul achizițiilor (ex. Consiliul Concurenței, Centrul Național Anticorupție), operatori economici, alte persoane, precum și cele semnalate de către societatea civilă sau mass-media.

5. Crearea, la inițiativa Agenției Achiziții Publice, a unui mecanism funcțional de cooperare interramurală în domeniul achizițiilor publice care să faciliteze comunicare dintre instituțiile de reglementare, cele de control și cele cu atribuții conexe domeniului achizițiilor în scopul abordării problemelor apărute și promovarea politicilor în domeniu. Dintr-o astfel de structură ar face parte, dar nu s-ar limita la: Agenția Achiziții Publice, Agenția Națională de Soluționare a Contestațiilor, Consiliul Concurenței, Ministerul Finanțelor, Ministerul Economiei, Curtea de Conturi, Centrul Național Anticorupție, Autoritatea Națională de Integritate.

PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

Pe parcursul anului 2017 pe piața muncii este remarcată o tendință mai mică de creare a locurilor de muncă comparativ cu anul 2016. Tendința de creare a noilor locuri de muncă în baza atragerii investiţiilor şi promovării exportului nu acoperă deficitul forţei calificate de muncă. Contrar reglementărilor în Codul Muncii, se menține activă munca nedeclarată, iar angajații care activează în situații de muncă la negru nu beneficiză de protecție socială. Menținerea salariilor mici în unele ramuri ale economiei precum și existența discrepanțelor salariale mărește riscul fluctuațiilor de personal în întreprinderi și organizații. În același timp, pe fundalul tendințelor pe piața muncii, se observă o creștere a ponderii vârstnicilor activi din punct de vedere economic, precum și a femomenul NEET.

Acţiuni prevăzute spre implementare în Acordul de Asociere

Prin Acordul de Asociere (AA), R. Moldova și-a asumat un număr mare de angajamente inclusiv sociale pe dimensiunea pieței muncii printre care ocuparea forţei de muncă, asigurarea dialogului social dintre angajatori, angajaţi și autorităţi, promovarea incluziunii sociale, egalității de gen și a politicilor antidiscriminatorii. În acest sens, R.Moldova și-a asumat responsabilitatea de a crea noi locuri de muncă cu salarii decente, de a promova măsuri de coeziune socială și reducere a sărăciei, ceea ce ar avea un impact pozitiv asupra calității vieții populației.

Printre acţiunile prevăzute spre implementare în AA pentru anul curent, pe plan social a fost adoptarea iniţiativei legislative care prevede accesul facilitat pe piaţa muncii din țară a profesioniştilor IT străini de înaltă calificare[1]. Pe fundalul cunoașterii nivelului fenomenului migraţiei forței calificate în R.Moldova, această inițiativă are menirea să contribuie la crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea industriei IT în țară și să faciliteze dezvoltarea start-up-urilor în domeniu.

Amendamente în legislaţia muncii

La capitolul asigurarea dialogului social dintre angajatori, angajaţi și autorităţi, s-au înregistrat carențe. În special situația prevede aprobarea de către Parlament a proiectului de Lege pentru modificarea şi completarea a 38 de articole ale Codului Muncii al Republicii Moldova[2]. Modificările aduse Codului Muncii prin acest proiect vizează inclusiv drepturile şi garanţiile activităţii sindicatelor în protejarea membrilor lor și pune sub semnul întrebării eficacitatea parteneriatului social în sfera muncii. Aceste propuneri de amendamente la Codul Muncii pot fi considerate abateri de la normele prescrise în AA pentru a fi respectate și implementate. Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova (CNSM) nu a a susținut modificările și completările la Codul Muncii, deoarece acestea promovează inechitatea socială și lezează drepturile şi garanţiile salariaţilor pe un fundal de privilegii pentru mediul de afaceri şi climatul investiţional din țară. Conform opiniei specialiștilor în legislația muncii, modificările propuse la Codul Muncii, cuprinse în proiectul de Lege nr. 216 din 27.06.2017, implică multiple riscuri sociale pentru grupuri vulnerabile de cetățeni și anumite categorii de angajați, care au un impact asupra condițiilor de muncă și asupra situației angajaților pe piața muncii[3]. Printre aceste grupuri sociale sunt tinerii specialişti, salariaţii care au copii în vârstă de la 3 la 6 ani, pensionarii pentru limită de vârstă, salariaţii care au încheiat contracte individuale de muncă cu clauza privind perioada de probă[4].

Amintim că amendamente la Codul Muncii au fost elaborate sub egida Consiliului Economic pe lângă Prim-ministru[5], astfel că Comisia națională pentru

1 Proiectul de Lege nr. 216 din 27.06.2017, în vigoare din iulie 2017, http://legislatiamuncii.axa.md/uploads/files/070bff3f360c5210a182f92225463177.pdf

2 Proiectul de Lege nr. 216 din 27.06.2017, în vigoare din iulie 2017, http://legislatiamuncii.axa.md/uploads/files/070bff3f360c5210a182f92225463177.pdf

3 LEGE Nr. 23 din 10.03.2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicat : 14.04.2017 în Monitorul Oficial Nr. 119-126 art Nr : 187 http://lex.justice.md/md/369869/

4 Proiectul de Lege nr. 216 din 27.06.2017, în vigoare din iulie 2017, http://legislatiamuncii.axa.md/uploads/files/070bff3f360c5210a182f92225463177.pdf

5 Lungu, Adrian. Notă Analitică Asupra unor tendințe de modificare a Codului Muncii al Republicii Moldova, IDIS "Viitorul", FES Moldova, Chișinău 2017, http://viitorul.org/files/library/NOTA_

consultări și negocieri colective fiind total substituită de acesta. Iar cu 3 luni mai târziu de la intrare în vigoare a Legii nr. 216 din 27.06.2017, este elaborat un proiect privind Un Nou Cod al Muncii ca structură și conținut sub egida aceluiași Consiliu Economic[6]. Acest nou proiect a fost la fel contestat de CNSM, evocându-se faptul că sindicatele ar putea fi lipsite de mai multe drepturi, inclusiv de cel privind controlul asupra respectării legislaţiei muncii la întreprinderi. În opinia unor experți în legislația muncii, noul Cod elaborat vine în întâmpinarea sectorului de business și să echilibreze poziția care există în reglementarea relațiilor de muncă, drepturile, dar și interesele atât ale angajatorului, cât și ale salariatului, menținerea acelor garanții care sunt recunoscute inclusiv pe plan internațional pentru salariați[7]. La moment, totuși vorbim despre un proiect de cod al muncii, care nu este încă făcut public pentru consultări, iar cât de modern, echitabil și liberal este acesta rămâne de văzut.

Munca nedeclarată[8]

Pe fundalul amendamentelor aduse în legislația muncii în anul curent, observăm că se mențin practici în care se constată cazuri de muncă nedeclarată. Contrar reglementărilor în Codul Muncii, angajatorii primesc la muncă persoane fără încheierea contractului individual de muncă în formă scrisă, fie această muncă este ocazională, pentru o perioadă de încercare, sau pe o perioadă limitată sau nelimitată. În alte cazuri, contractul individual de muncă este încheiat, dar se achită un salariu foarte mic decât cel real, restul sumei fiind achitată în plic. Munca nedeclarată în rândul salariaților în trimestrul III din 2017 a constituit 8,2%, fiind în creștere față de trimestrul III al anului precedent (7,7%). Din perspectiva de gen, practica de angajare fără perfectarea contractelor individuale de muncă (în baza unor înţelegeri verbale) este mai frecventă printre salariații bărbați (9,7%) decât femei salariate (6,9%)[9]. Angajații care activează în situații de muncă la negru nu beneficiază de protecție socială oferită de legislația muncii cum ar fi asigurările sociale și cele medicale, siguranța la locul de muncă, venituri stabile.

Conform datelor Inspectoratului de Stat al Muncii, de la începutul anului 2017, în scopul depistării evaziunilor şi contracarării fenomenului „muncii la negru", au fost efectuate vizite de control la 50 unități şi 40 angajatori-persoane fizice, unde au fost depistate 160 persoane ce activau fără forme legale de angajare, inclusiv 31 femei și 1 minor, iar 25 persoane au fost repuse în drepturi, fiindu-le legalizate relaţiile de muncă cu angajatorii[10]. Aceste depistări sunt efectuate pe fundalul monitorizării a 2951 unități (din care 505 din sectorul public) cu un număr de 106,7 mii salariaţi, din care 52,7 mii sunt femei (inclusiv 11,9 mii din mediul rural) și 7 minori[11].

Fenomenul muncii nedeclarate are rădăcini adânci în economia informală care afectează piața forței de muncă și sistemul de asigurări sociale și de sănătate din țară. Conform unor estimări efectuate în 2010, 57% din populația ocupată nu a declarat pe deplin salariile, în timp ce salariile nedeclarate au atins cifra de 9,3 miliarde lei sau 45% din fondul de salarii în 2010[12]. Cât priveşte amploarea economiei informale în prezent, se vehiculează cu cifre de 30-40% şi chiar 70% sau cu sume echivalente în medie cu 12-14 miliarde de lei[13].

Ocuparea informală

Conform metodologiei utilizate de BNS, în definția ocupării informale se includ unitățile de producție ca întreprinderile sectorului formal; întreprinderile sectorului și gospodăriile casnice, care produc bunuri exclusiv pentru propriul consum final şi gospodăriile casnice care angajează salariaţi (Tabelul 1). Astfel, în trimestru III 2017, în economia informală activau 14,8% din totalul persoanelor ocupate în economie, iar 37,7% au avut un loc de muncă informal. De asemenea, salariu „în plic" primesc 8,8% din salariați, dintre care 7,8% primesc tot salariul „în plic", iar 1,0% - doar o parte.

Potrivit datelor BNS, cele mai mari ponderi ale salariaţilor care primesc salarii „în plic" se estimează pentru activităţile de agricultură (51,5%), comerț (16,6%) și industrie (5,4%). În sectorul agriculturii nu există practici de angajare cu perfectarea contractelor individuale de muncă, munca fiind remunerată cu ziua. Tot aici trebuie de menționat că cu scopul combaterii fenomenului muncii informale și eschivării de la im-

Codul_Muncii.pdf

6 Ibidem

7 A se vedea: http://consecon.gov.md/grupurile-de-lucru/

8 Moldovanu, Ion. Proiect de Cod al muncii absolut nou, contestat de sindicate. Vocea Poporului, 04.10.2017. http://vocea.md/proiect-de-cod-al-muncii-absolut-nou-contestat-de-sindicate/

9 Proiectul Noului Cod al Muncii a fost prezentat membrilor CNPM, 02.10.2017, http://www.cnpm.md/libview.php?l=ro&idc=28&id=571&t=/Noutati/Noutatile-CNPM/Proiectul-Noului-Cod-al-Muncii-a-fost-prezentat-membrilor-CNPM

10 Conform BNS: prin munca nedeclarată se înțelege orice muncă prestată de o persoană fizică pentru și sub autoritatea unui angajator fără a fi respectate prevederile Codului Muncii referitoare la încheierea contractului individual de muncă

11 BNS. Comunicat de presă. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestru lII 2017 04.12.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5825

12 V Activitatea ISM în anul 2017, 09/08/2017. http://www.ism.gov.md/ro/content/activitatea-ism-%C3%AEn-anul-2017

13 Ibidem

pozite a fost aprobat de către Guvern în 2014 proiectul de lege a zilierilor[14], care mai târziu în 2015 a fost abrogat prin Hotărâre de Guvern, deoarece avea mai multe carențe ce trebuiau îndreptate. Unul din neajunsurile acestui proiect de lege este faptul că reglementarea activității zilierilor se propune a face prin raporturi de muncă temporare, înregistrare în Registru de evidență a zilierilor, făcându-se abstracție de importanța încheierii unui contract de muncă fie și pentru câteva zile de angajare. Iar acesta ar putea duce la afectarea drepturilor angajaților în raport cu patronii. La moment, acest proiect de lege a fost re-examinat de un grup de lucru și ca urmare, a fost adoptat de Parlament în prima lectură la 23 noiembrie 2017. Potrivit noilor modificări, angajatorul va fi obligat să întrețină un Registru de evidență a zilierilor, în care să înregistreze toate persoanele înainte de începerea activității acestora, și ulterior, să transmită extrasul din Registru Inspectoratului teritorial de muncă. Potrivit proiectului de lege, un lucrător zilier poate desfășura activități pentru acelaşi beneficiar nu mai mult de 90 de zile într-un an calendaristic, iar timpul de muncă nu trebuie să depășească 40 de ore pe săptămână. Astfel angajarea zilierilor va fi legală. Totodată, zilierii au obligaţia de a se încadra în sistemul public de asigurări sociale și de asistență medicală obligatorii, în bază de contracte individuale încheiate cu Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS) și Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM). Și totuși contractul de muncă în esență lipsește. Proiectul de lege urmează a fi aprobat de Parlament în a doua lectură până la sfârșitul anului 2017.

Populaţia ocupată

Populaţia ocupată a constituit 1264,1 mii persoane, fiind în descreștere cu 2,6% față de trimestrul III 2016. Disparităţi importante pe sexe nu s-au înregistrat, astfel ca ponderea bărbaților a constituit 50,2% iar a femeilor – 49,8%. Nici pe medii discrepanțe nu au fost înregistrate: ponderea persoanelor economic active din mediul rural a fost de 56,0%, puțin mai mare față de cea a populației active din mediu urban – 44,0%. Rata de ocupare a populaţiei de 15 ani şi peste[15] a constituit 42,4%, fiind în descreștere cu 1.1 p.p. față de nivelul trimestrului respectiv al anului precedent (43,8%) (Tabelul 2).

Șomajul

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), la începutul lunii noiembrie 2017, numărul şomerilor aflaţi în evidenţă a constituit 19125 persoane[16], fiind în descreștere cu 3984 persoane comparativ cu aceeiași perioadă a anului precedent. Din perspectiva de gen, numărul femeilor şomere aflate în evidenţă la începutul lunii noiembrie 2017 a constituit 50 % (sau 9573 mii) din total, fiind în ușoară creștere față de aceeași perioadă al anului precedent - 48,34% (11173 mii)[17]. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS) în trimestrul III 2017 rata şomajului la nivel de țară a înregistrat valoarea de 3,4%, fiind în creștere față de trimestrul III 2016 (2,9%). Rata şomajului la bărbaţi a fost de 3,7% iar la femei - de 3,1%[18].

Potrivit raportului anual al ANOFM (2016), din cei 50,1 mii şomeri înregistraţi în 2016, cei cu experiență de muncă și motivați au constituit o pondere de 63%, urmați de cei nepregătiți și motivați (22%), pregătiți și nemotivați (13%), nepregătiți și nemotivați (7%)[19]. Printre grupurile cele mai afectate de șomaj se consideră persoanele de etnie romă și persoanele cu dizabilități. În agențiile de ocupare pe parcursul anului 2016 au fost înregistrați cca 1,5 mii persoane de etnie romă, numărul acestora fiind în creștere cu 36,3% față de 2015. În același timp, din totalul celor adresați de etnie romă în căutarea unui loc de muncă în 2016, femeile de etnie romă au constituit 60%[20]. Cu privire la persoanele cu dizabilități, au fost înregistrate cu statut de şomeri 754 persoane (sau cu 15% mai puțin comparativ cu anul 2015). Ponderea femeilor a constituit 43%. Din total persoane cu dizabilități înregistrate 33% (252 persoane) erau cei cu vârsta cuprinsă între 50 - 62 ani. Au fost susţinute la plasarea în câmpul muncii 336 persoane sau cca 45% din total persoane cu dizabilităţi înregistrate[21] (Tabelul 3). Numărul estimat al persoanelor cu dizabilităţi în Republica Moldova este de 182,0 mii persoane[22].

14 MSMPS. Tranziția Moldovei la economia formală, http://msmps.gov.md/ro/content/tranzitia-moldovei-la-economia-formala

15 Moldovanu, Ion. Oleg Budza: Sunt sigur că, în curând, mulți patroni vor ieși din economia informală, Vocea Poporului 27.03.2017, http://vocea.md/oleg-budza-sunt-sigur-ca-in-curand-multi-patroni-vor-iesi-din-economia-informala/

16 HOTĂRÎRE de Guvern Nr. 605 din 21.07.2014 pentru aprobarea proiectului de lege cu privire la exercitarea unor activități necalificate cu caracter ocazional desfășurate de zilieri. Publicat : 25.07.2014 în Monitorul Oficial Nr. 209-216 art Nr : 657 și abrogată prin HG4 din 25.02.15, MO46-51/27.02.15 art.20. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353991

17 BNS: Proporția persoanelor ocupate în vârstă de 15 ani și peste față de populația totală din aceeași categorie de vârstă.

18 ANOFM. Raport statistic lunar - noiembrie 2017. http://www.anofm.md/documents

19 ANOFM. Raport statistic lunar – noiembrie 2016. http://www.anofm.md/documents

20 BNS: Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestru II 2017. 04.09.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5735

21 ANOFM. Raport statistic privind măsurile de ocupare și protecție socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, realizate de către agențiile pentru ocuparea forței de muncă ale Republicii Moldova în ianuarie – decembrie 2016, http://anofm.md/documents/57

22 ANOFM. Rapoarte de activitare pentru 214, 2015 și 2016. http://anofm.md/page/rapoarte1

TENDINȚELE PE PIAȚA MUNCII

Crearea noilor locuri de muncă

Ca urmare a situației precare macroeconomice din țară, tendinţa de creare a locurilor de muncă pentru anul 2017 este în descreştere comparativ cu anul 2016 cu excepția industriei prelucrătoare și agriculturii, silviculturii și pescuitului conform rezultatelor anchetei agenților economici chestionaţi pe tipuri de activităţi economice de către ANOFM. Reamintim că în structura după domeniile de activități a agenților economici în 2017, cea mai mare pondere a înregistrat sectorul comerțului (22%), fiind urmat de cel al agriculturii (14%) și învățământ (12%).

Deși tendința de creare a locurilor de muncă în 2017 este în descreştere comparativ cu anul 2016, Moldova se menține ca una dintre ţările cu cele mai multe locuri de muncă create în raport cu numărulpopulaţiei apte de muncă în anul 2016 potrivit unor clasamente globale[23]. Aceasta se datorează faptului că tot mai mulți agenți economici străini intră pe piața autohtonă pentru dezvoltarea proiectelor investiționale în special în zonele economice libere[24].Un asemenea rezultat în clasamentele mondiale se datorează inclusiv faptului că pe parcursul utlimilor cinci ani în sectorul de automotive s-a înregistrat o creștere semnificativă a investițiilor. Conform unor surse citate, în acest sector au fost create 12,570 locuri de muncă datorită investițiilor a 15 companii de top din Germania, SUA, Japonia, Austria și Italia[25].

De asemenea, cu ajutorul partenerilor pentru dezvoltare au fost posibile crearea locurilor de muncă. În special, cu susținerea UE, au fost accesate peste 600 de granturi pentru întreprinderi și utilaje, care au permis IMM-urilor să creeze peste 2,000 de locuri de muncă în ultimii doi ani[26]. Iar cu suportul Biroului de Cooperare al Elveţiei, prin intermediul proiectului PNUD „Migrație și dezvoltare locală", pentru a impulsiona dezvoltarea mediului de afaceri la nivel local, 200 de întreprinderi mici și mijlocii, producători agricoli, întreprinderi de procesare, din industria textilă, comerț, produse industriale, rezidenți ai parcurilor industriale au primit granturi, ceea ce facilitează crearea a peste 1.000 de locuri noi de muncă[27].

Cu toate acestea, tendința de creare a noilor locuri de muncă în baza atragerii investiţiilor şi promovării exportului nu acoperă deficitul forţei calificate de muncă. Investiții se efectuează în echipamente și utilaje, inclusiv în crearea noilor locuri de muncă și mai puțin în instruirea și pregătirea personalului sau forței de muncă calificate, costurile pentru care se suprapun celorlalte.

Lichidarea locurilor de muncă

Pe fundalul semnalelor pozitive menționate mai sus, se observă o tendință de lichidare a locurilor de muncă ca urmare a desființării locului de muncă, sau a lichidării unităților economice precum și din alte considerente. Conform rezultatelor anchetei agenților economici chestionaţi de către ANOFM în 2017, se observă o tendință de creștere față de 2016 cu 260 a locurilor lichidate în sectorul agricol, cu 18 locuri lichidate în învățământ, ș.a. Concomitent cu aceasta, se menține o diminuare a fluxului de reducere de locuri în sectorul indistriei prelucrătoare de la -691 în 2016 la -142 în 2017, precum și în sectorul transportului și depozitare, de la -1201 locuri lichidate în 2016 la -152 locuri în 2017 (Tabelul4).

Ca urmare a datelor evidente din tabelul 4, se observă că necesarul de forță de muncă în 2017 se va orienta spre industria prelucrătoare, agricultură, comerțul cu ridicata și cu amănuntul și în învățământ.

Fluctuația de personal

Lichidarea locurilor de muncă poate fi legată inclusiv de fluctuația de personal, care, la un moment dat, determină angajatorii să recurgă la reorganizări interne privind resursele umane. În fond, fluctuaţia personalului este un fenomen determinat de capacitatea organizaţiei de a menține angajații eficienți și motivați, lucru care se poate determina prin feedback-uri pozitive, coaching şi instruire la locul de muncă, ceea ce nu face fiecare anagajator din anumite motive fie financiare, fie din neștiință sau lipsă de voință. Riscul fluctuațiilor de personal este suficient de mare în întreprinderi sau organizații, în condițiile în care există factorul salariilor mici, diferențe salariale majore între personal și în comparație cu alte ramuri ale economiei, un grad ridicat de insatisfacție în muncă, lipsește

23 ANOFM, ibidem

24 BNS, Situaţia persoanelor cu dizabilităţi în Republica Moldova. Comunicat de presă din 30.11.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5821

25 Global Locations Trend 2017 Annual Report, https://www-01.ibm.com/common/ssi/cgi-bin/ssialias?htmlfid=GBE03868USEN&

26 MIEPO, Republica Moldova – cea mai nouă destinaţie pentru investiţii emergente, potrivit Raportului Global Location Trends 2017. 8 septembrie 2017, http://miepo.md/news/republica-moldova-%E2%80%93-cea-mai-nou%C4%83-destina%C8%9Bie-pentru-investi%C8%9Bii-emergente-potrivit-raportului

27 MIEPO, ibidem

motivarea personală, etc. Concurența în privința atragerii de personal calificat în rândurile companiilor cu capital străin este mare prin faptul că oferă diverse pachete sociale atractive în comparație cu cele din sectorul public.

Discrepanţa între cererea şi oferta forţei de muncă

Tendința care se observă actualmente pe piața muncii este menținerea discrepanței între cerere și ofertă. Conform aprecierilor ANOFM, preponderent se atestă un deficit de forță de muncă calificată, ca urmare a migrației forței de muncă calificate și fluctuației mare de personal pe anumite segmente ocupaționale. Astfel, un deficit al forței de muncă a fost înregistrat în segmentul comerț cu ridicata și amânuntul, agricultură, industria prelucrătoare, precum și în noi specialități cu tehnologii avansate și de prelucrare ș.a. Conform ultimelor estimărilor făcute[28], discrepanța între cerere și ofertă a crescut de la 20,8% în 2001 la 42,1% în 2010, în mare parte cauza fiind capacitatea mai joasă de angajare a indivizilor cu studii[29]. În același timp, menținerea acestei discrepanțe se datorează inclusiv lipsei de mecanisme pentru anticiparea competențelor cerute de piața muncii, de adaptarea migrației economice la nevoile pieței forței de muncă, precum și a potrivirii insuficiente a competenţelor indivizilor cu locurile de muncă, cea din urmă reprezentând o problemă acută a învăţământul profesional tehnic din țară. Dezvoltarea unor astfel de mecanisme ca evaluarea aptitudinilor, anticiparea abilităților doar ar facilita integrarea pe piața muncii a forței de muncă. Astăzi nu există practici de îmbunătățire a informațiilor privind piața forței de muncă și extindere a cunoștințelor privind nevoile viitoare de competențe, precum și de analiză a nepotrivirilor pe piața muncii.

Creșterea ponderii vârstnicilor pe piața muncii și al fenomenului NEET[30]

Pe fundalul tendințelor pe piața muncii, se observă o creștere a ponderii vârstnicilor activi din punct de vedere economic, precum și a fenomenul NEET.

Potrivit estimărilor BNS, numărul persoanelor vârstnice (60 ani şi peste) active din punct de vedere economic în anul 2016 a fost de 110,1 mii, ceea ce constituie 8,6% din totalul persoanelor active şi 18,6% din populaţia totală din aceeaşi categorie de vârstă[31]. Vârstnicii din mediul rural şi bărbaţii sunt ocupaţi într-o proporţie mai mare. Astfel, 65,5% din vârstnicii ocupaţi sunt din mediul rural şi 53,9% o constituie bărbaţii. În acest context, trebuie menționat că la începutul anului 2017, din numărul total al populației stabile 17,2% (609,9 mii) erau persoane în vârstă de 60 ani şi peste, iar 57% aveau reședința în mediul rural[32].

Un fenomen mai puțin obișnuit pentru Republica Moldova reprezintă NEET, care caracterizează situația tinerilor și adolescenților în vârstă de 15-29 ani, care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază sau învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la nici-un curs de instruire sau formare. Conform datelor BNS, din grupul NEET în 2016 făceau parte 328,9 mii tineri, sau 56,8% din numărul total de tineri inactivi[33], ceea ce a constituit o creștere cu 27,5% față de anul 2015 (29,3%)[34].Acești tineri, de regulă, nu au pregătire și experiență pentru a intra pe piaţa muncii și nici nu sunt competitivi la locurile de muncă vacante, deoarece le lipsește formarea sau calificarea. Drept urmare, se formează o generație de cetățeni tineri inactivi și necontribuabili la fondurile de asigurări sociale și sănătate, numărul cărora are tendința de a crește în următorii ani.

Veniturile salariale ale populaţiei

Cea mai importantă sursă de venit constituie veniturile din activitatea salarială. În sectorul bugetar câștigul salarial mediu lunar a constituit 4990,7 lei (+10,4% față de trimestrul III 2016), iar în sectorul economic (real) – 6132,2 lei (+11,0% față de trimestrul III 2016)[35].

28 Ziarul Național. Mii de locuri de muncă create în ultimii ani în R. Moldova, cu ajutorul UE: Milioane de euro pentru întreprinderi și utilaje. 24.08.2017. http://www.ziarulnational.md/mii-de-locuri-de-munca-create-in-ultimii-ani-in-r-moldova-cu-ajutorul-ue/

29 PNUD. Comunicat de presă. Peste 1000 locuri de muncă vor fi create în șase localităţi din țară. 16.03.2017. http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2017/03/16/peste-1000-locuri-de-munc-vor-fi-create-n-ase-localit-i-din-ar-.html

30 Ana Popa, Alex Oprunenco, Analiza constrângerilor pentru creșterea economică din Moldova, Expert Grup, Chișinău, 2010, http://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Analiza_Constringerilor.pdf

31 Ana Popa, Rodion Kolyshko, Natalia Popova și Francesco Panzica. Cercetarea și analiza
locurilor de muncă vacante și necesarului de calificări înUniunea Europeană, Republica Moldova și Ucraina. Organizația Internațională a Muncii, anul 2013. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244731.pdf

32 "Not in Education, Employment or Training", reprezintă tinerii în vârstă de 15-29 ani, care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educație și nu participă la nici-un fel de cursuri sau alte instruiri în afara sistemului formal de educație.

33 BNS. Vîrstnicii în Republica Moldova în anul 2016. Comunicat de presă. 28.09.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5762

34 Ibidem

35 BNS. Câștigul salarial mediu lunar în trimestrul III 2017. Comunicat de presă din 24.11.2017. http://www.statistica.md/newsview.

În același timp discrepanțe salariale se mențin în câmpul muncii. Astfel, în trimestrul III 2017 discrepanțe s-au înregistrat privind salariul mediu lunar pe tipuri de activități: cel mai mic salariu mediu lunar de 3 209,3 MDL s-a înregistrat în domeniul artă, activități de recreere și agreement, fiind de peste patru ori mai mic în raport cu salariul din informații și comunicații (12 775,1 MDL) sau de peste 3 ori mai mic în raport cu salariul din sectorul energetic (10 614,6 MDL)[36] (Tabelul 5).

Recomandări:

- Ocuparea informală și munca nedeclarată rămân provocări semnificative în adresa pieței forței de muncă din Republica Moldova. Salariile în plic au devenit un "modus vivendi" pe piața muncii.

- Nivelul ridicat de locuri de muncă informale, în special în agricultură, indică faptul că este necesară deblocarea potențialului anumitor segmente de ocupare care să permită locuri de muncă flexibile și reduse cu jumătate de normă în special în mediile rurale, inclusiv create cu suportul programelor investiționale sau a granturilor pentru dezvoltare.

- Pe fundalul necesității creării locurilor de muncă flexibile, crește numărul tinerilor și adolescenților în vârstă de 15-29 ani, care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază sau învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la nici-un curs de instruire sau formare. Este în creştere, de asemenea, ponderea vârstnicilor activi din punct de vedere economic.

- Necesarul de forță de muncă în 2017 se axează spre industria prelucrătoare, agricultură, comerțul cu ridicata și cu amănuntul și inclusiv în învățământ.

- Deși câstigul salarial mediu lunar a crescut atât în sectorul real cât și în bugetar, discrepanțele salariale se mențin privind salariul mediu lunar pe tipuri de activități. Astfel că discriminarea indirectă pe piaţa forţei de muncă rămâne una din principalele cauze ale discrepanțelor salariale.

- În ceea ce privește cererea de forță de muncă este necesar să se dezvolte mecanisme de evaluare a aptitudinilor și de anticiparea abilităților forței de muncă și de analiză a nepotrivirilor pe piața muncii. Dezvoltarea unor astfel de mecanisme doar ar facilita integrarea pe piața muncii a forței de muncă și ar asigura un grad înalt de coeziune socială.

- O mai mare corelare dintre cerere și ofertă este necesară pentru ca piața muncii să fie mai flexibilă, dar în același timp să devină contractuală şi participativă. În acest sens, sunt necesare politici de reformare și ajustare a sistemul de educaţie şi formare profesională la rigorile UE.

php?l=ro&idc=168&id=5813#idc=34&

36 Ibidem

ANEXE

Tabelul 1. Persoane ocupate după tipul unităţii de producţie, statutul ocupaţional, natura locului de muncă, pe sexe şi medii (activitatea principală): include toate activităţile economice, trimestrul III anul 2017, mii persoane

Tipul unităţii de producţie	Total economie			Lucrător pe cont propriu, patron, membru al unei cooperative		Ajutor familial neremunerat	Salariaţi	
sexe, medii	Total ocupaţii	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale
Total	**1 264,1**	**787,0**	**477,2**	**62,7**	**351,8**	**47,5**	**724,2**	**77,8**
Întreprinderile sectorului formal	866,5	787,0	79,5	62,7	-	10,9	724,2	68,6
Public	297,7	297,7	-	-	-	-	297,7	-
Altele	568,8	489,3	79,5	62,7	-	10,9	426,5	68,6
Întreprinderile sectorului informal	187,0	-	187,0	-	145,3	36,6	-	5,1
Gospodării casnice	210,6	-	210,6	-	206,6	-	-	4,1
Bărbaţi	**634,8**	**369,5**	**265,4**	**37,5**	**207,2**	**14,3**	**332,0**	**43,8**
Întreprinderile sectorului formal	412,6	369,5	43,1	37,5	-	3,7	332,0	39,4
Public	109,0	109,0	-	-	-	-	109,0	-
Altele	303,6	260,5	43,1	37,5	-	3,7	223,0	39,4
Întreprinderile sectorului informal	114,6	-	114,6	-	100,4	10,6	-	3,6
Gospodării casnice	107,7	-	107,7	-	106,8	-	-	0,0
Femei	**629,3**	**417,5**	**211,8**	**25,3**	**144,6**	**33,2**	**392,2**	**34,0**
Întreprinderile sectorului formal	454,0	417,5	36,5	25,3	-	7,3	392,2	29,2
Public	188,7	188,7	-	-	-	-	188,7	-
Altele	265,3	228,8	36,5	25,3	-	7,3	203,5	29,2
Întreprinderile sectorului informal	72,3	-	72,3	-	44,9	26,0	-	0,0
Gospodării casnice	103,0	-	103,0	-	99,7	-	-	3,3
Urban	**556,0**	**470,5**	**85,5**	**21,2**	**53,7**	**0,0**	**449,3**	**31,8**
Întreprinderile sectorului formal	497,6	470,5	27,1	21,2	-	-	449,3	27,1
Public	161,2	161,2	-	-	-	-	161,2	-
Altele	336,3	309,3	27,1	21,2	-	-	288,0	27,1
Întreprinderile sectorului informal	42,6	-	42,6	-	40,0	0,0	-	0,0
Gospodării casnice	15,9	-	15,9	-	13,7	-	-	0,0

Tipul unităţii de producţie	Total economie			Lucrător pe cont propriu, patron, membru al unei cooperative		Ajutor familial neremunerat	Salariaţi	
sexe, medii	Total ocupaţii	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Informale	Ocupaţii Formale	Ocupaţii Informale
Rural	**708,1**	**316,5**	**391,7**	**41,5**	**298,2**	**47,4**	**275,0**	**46,1**
Întreprinderile sectorului formal	369,0	316,5	52,5	41,5	-	10,9	275,0	41,6
Public	136,4	136,4	-	-	-	-	136,4	-
Altele	232,5	180,0	52,5	41,5	-	10,9	138,5	41,6
Întreprinderile sectorului informal	144,4	-	144,4	-	105,3	36,5	-	0,0
Gospodării casnice	194,8	-	194,8	-	192,9	-	-	0,0

Sursa: BNS

Tabelul 2. Evoluţia ratelor de participare a populației de 15 ani și peste la activitatea economică, trimestrial, %

Indicator	2016				2017		
	I	II	III	IV	I	II	III
Rata de activitate	40,1	45,7	44,8	40,0	40,3	44,1	**43,9**
Rata de ocupare	37,6	43,8	43,5	38,5	37,7	42,6	**42,4**
Rata sub-ocupării	6,0	7,1	5,7	7,8	7,1	6,0	**5,2**
Ratele de sub-utilizare a forței de muncă							
LU1 – Rata şomajului	6,2	4,0	2,9	3,8	6,3	3,5	**3,4**
LU2 – Rata compusă a sub-ocupării și șomajului	11,8	10,8	8,4	11,2	12,9	9,2	**8,4**
LU3 – Rata compusă a șomajului și forței de muncă potențiale	8,1	5,5	4,0	4,9	7,9	4,4	**3,9**
LU4 – Indicatorul compozit de sub-utilizare a forței de muncă	13,6	12,2	9,5	12,2	14,5	10,1	**8,9**

Sursa: BNS

Tabelul 3. Situaţia persoanelor cu dizabilităţi șomere, persoane, 2010-2016

Persoane cu dizabilităţi		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Înregistrate cu statut de şomer		535	476	496	565	598	877	754
Plasate în câmpul muncii	**persoane**	71	87	102	168	220	300	336
	Pondere	**13.3%**	**18.3%**	**20,6%**	**29,7%**	**37%**	**34%**	**45%**

Sursa: ANOFM

Tabelul 4. Lichidarea locurilor de muncă 2016-2017 conform rezultatelor anchetei agenților economici

Sector	Agricultură, silvicultură şi pescuit	industria prelucrătoare	producţia şi furnizarea de energieelectrică	construcţii	comerţ cu ridicata şi cu amănuntul	transport şi depozitare	hoteluri şi restaurante	tranzcţii imobiliare	activităţi de servicii administrative şl activităţi de suport	administraţie publică şi apărare	învăţământ	sănătate şi asistenţă socială
2017	- 347	-142	-17	-145	-91	-152	-17	0	-287	-247	-93	**-116**
2016	**-87**	**-691**	**-8**	**-163**	**-69**	**-1201**	**-8**	**-18**	**-412**	**-101**	**-75**	**-630**

Sursa: ANOFM [37]

Tabelul 5. Câștigul salarial mediu lunar nominal brut în trimestrul III 2017, pe activități economice

Activități economice	Lei	În % față de:		
		trimestrul III 2016	trimestrul II 2017	câștigul salarial mediu pe total economie
Total economie	**5 809,1**	**111,1**	**103,1**	**X**
Agricultură, silvicultură și pescuit	4 035,5	114,1	113,5	69,5
Industrie - total	6 112,6	110,9	105,2	105,2
Industria extractivă	5 406,5	111,2	107,7	93,1
Industria prelucrătoare	5 579,7	111,2	105,5	96,1
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	10 614,6	113,1	106,3	182,7
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	5 587,9	113,4	100,7	96,2
Construcții	5 884,2	111,6	105,5	101,3
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	5 304,7	113,2	105,1	91,3
Transport și depozitare	5 650,6	112,9	107,7	97,3
Activități de cazare și alimentație publică	3 965,9	110,3	107,8	68,3
Informații și comunicații	12 775,1	111,8	101,8	219,9
Activități financiare și de asigurări	10 763,9	111,3	102,5	185,3
Tranzacții imobiliare	5 337,0	109,9	106,5	91,9
Activități profesionale, științifice și tehnice	7 413,5	109,5	99,5	127,6
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	5 019,8	117,3	107,9	86,4
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	7 272,2	115,8	100,2	125,2
Învățământ	4 565,9	107,5	100,8	78,6
Sănătate și asistență socială	5 517,3	107,0	96,5	95,0
Artă, activități de recreere și de agrement	3 209,3	103,7	97,0	55,2
Alte activități de servicii	7 547,7	82,1	101,9	129,9

Sursa: BNS

37 ANOFM: Prognoza Pieței Muncii 2016 și 2017, www.anofm.md/files/elfinder/PROGNOZA%20FINALA%20.pdf

Surse:

1. Lungu, Adrian. Notă Analitică Asupra unor tendințe de modificare a Codului Muncii al Republicii Moldova, IDIS ”Viitorul”, FES Moldova, Chișinău 2017, http://viitorul.org/files/library/NOTA_Codul_Muncii.pdf
2. Moldovanu, Ion. Proiect de Cod al muncii absolut nou, contestat de sindicate. Vocea Poporului, 04.10.2017. http://vocea.md/proiect-de-cod-al-muncii-absolut-nou-contestat-de-sindicate/
3. Proiectul Noului Cod al Muncii a fost prezentat membrilor CNPM, 02.10.2017, http://www.cnpm.md/libview.php?l=ro&idc=28&id=571&t=/Noutati/Noutatile-CNPM/Proiectul-Noului-Cod-al-Muncii-a-fost-prezentat-membrilor-CNPM
4. BNS. Comunicat de presă. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestru III 2017, 04.12.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5825
5. MSMPS. Tranziția Moldovei la economia formală, http://msmps.gov.md/ro/content/tranzitia-moldovei-la-economia-formala
6. Moldovanu, Ion. Oleg Budza: Sunt sigur că, în curând, mulţi patroni vor ieşi din economia informală, Vocea Poporului 27.03.2017, http://vocea.md/oleg-budza-sunt-sigur-ca-in-curand-multi-patroni-vor-iesi-din-economia-informala/
7. BNS: Proporţia persoanelor ocupate în vârstă de 15 ani şi peste faţă de populaţia totală din aceeaşi categorie de vârstă.
8. BNS: Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestru II 2017. 04.09.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5735
9. ANOFM. Raport statistic privind măsurile de ocupare şi protecţie socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, realizate de către agenţiile pentru ocuparea forţei de muncă ale Republicii Moldova în ianuarie – decembrie 2016, http://anofm.md/documents/57
10. ANOFM. Rapoarte de activitare pentru 214, 2015 și 2016. http://anofm.md/page/rapoarte1
11. BNS, Situaţia persoanelor cu dizabilităţi în Republica Moldova. Comunicat de presă din 30.11.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5821
12. Global Locations Trend 2017 Annual Report, https://www-01.ibm.com/common/ssi/cgi-bin/ssialias?htmlfid=GBE03868USEN&
13. MIEPO, Republica Moldova – cea mai nouă destinație pentru investiții emergente, potrivit Raportului Global Location Trends 2017. 8 septembrie 2017, http://miepo.md/news/republica-moldova-%E2%80%93-cea-mai-nou%C4%83-destina%C8%9Bie-pentru-investi%C8%9Bii-emergente-potrivit-raportului
14. Ziarul Național. Mii de locuri de muncă create în ultimii ani în R. Moldova, cu ajutorul UE: Milioane de euro pentru întreprinderi și utilaje. 24.08.2017. http://www.ziarulnational.md/mii-de-locuri-de-munca-create-in-ultimii-ani-in-r-moldova-cu-ajutorul-ue/
15. PNUD. Comunicat de presă. Peste 1000 locuri de muncă vor fi create în şase localităţi din ţară. 16.03.2017. http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2017/03/16/peste-1000-locuri-de-munc-vor-fi-create-n-ase-localit-i-din-ar-.html
16. Ana Popa, Alex Oprunenco, Analiza constrângerilor pentru creșterea economică din Moldova, Expert Grup, Chișinău, 2010, http://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Analiza_Constringerilor.pdf
17. Ana Popa, Rodion Kolyshko, Natalia Popova şi Francesco Panzica. Cercetarea şi analiza locurilor de muncă vacante şi necesarului de calificări înUniunea Europeană, Republica Moldova şi Ucraina. Organizaţia Internaţională a Muncii, anul 2013. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244731.pdf

18. “Not in Education, Employment or Training”, reprezintă tinerii în vârstă de 15-29 ani, care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educaţie şi nu participă la nici-un fel de cursuri sau alte instruiri în afara sistemului formal de educație.
19. BNS. Vîrstnicii în Republica Moldova în anul 2016. Comunicat de presă. 28.09.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5762
20. BNS: Comunicat de presă. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea şi șomajul în anul 2016, 03.04.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5585
21. BNS: Tranziţia de la şcoală la muncă, Chișinău, 2015. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Cercetarea_TSM/Sinteza_TSM_2015.pdf
22. BNS. Câștigul salarial mediu lunar în trimestrul III 2017. Comunicat de presă din 24.11.2017. http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5813#idc=34&
23. ANOFM: Prognoza Pieţei Muncii 2016 și 2017, www.anofm.md/files/elfinder/PROGNOZA%20FINALA%20.pdf
24. HOTĂRÎRE de Guvern Nr. 605 din 21.07.2014 pentru aprobarea proiectului de lege cu privire la exercitarea unor activităţi necalificate cu caracter ocazional desfăşurate de zilieri. Publicat : 25.07.2014 în Monitorul Oficial Nr. 209-216 art Nr : 657 și abrogată prin HG din 25.02.15, MO46-51/27.02.15 art.20. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353991
25. ANOFM. Raport statistic lunar – noiembrie 2016. http://www.anofm.md/documents
26. LEGE Nr. 23 din 10.03.2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicat : 14.04.2017 în Monitorul Oficial Nr. 119-126 art Nr : 187 http://lex.justice.md/md/369869/
27. Proiectul de Lege nr. 216 din 27.06.2017, în vigoare din iulie 2017, http://legislatiamuncii.axa.md/uploads/files/070bff3f360c5210a182f92225463177.pdf
28. Activitatea ISM în anul 2017, 09/08/2017. http://www.ism.gov.md/ro/content/activitatea-ism-%C3%AEn-anul-2017
29. ANOFM. Raport statistic lunar - noiembrie 2017. http://www.anofm.md/documents

ECONOMIA REGIUNII TRANSNISTRENE ÎN ANUL 2017

Industria

Potențialul industrial al regiunii este moștenit din perioada sovietică. Complexul industrial din stânga Nistrului este format din următoarele ramuri: siderurgia, electroenergetica, prelucrarea metalelor, construcţia de maşini, electrotehnică, industria chimică, materialele de construcţii, industria ușoară și cea alimentară. Industria regiunii transnistrene se axează, în mare parte, pe câțiva piloni majori, cum ar fi Uzina metalurgică de la Râbnița, Centrala termică de la Cuciurgan, Fabrica Tirotex si Fabrica de ciment de la Râbnița.

Acestea sunt întreprinderile principale care furnizează fluxuri comerciale externe și sunt principalii contribuabili la încasările bugetare ale regiunii.

În lunile ianuarie-octombrie 2017, volumul producției industriale (cu excepția întreprinderilor mici) a fost de 601,7 mil. USD, sau 103,9% în comparație cu perioada similară a anului 2016. Veniturile din vânzările de produse industriale au constituit 595,1 mil USD (+4,2%).

Creșterea capacității de lucru a Uzinei metalurgice din Râbnița, din luna aprilie 2017, a dus la extinderea cotei industriei siderurgice în structura industriei regiunii transnistrene în primele 10 luni ale anului 2017. În lunile ianuarie-octombrie 2017, majoritatea ramurilor industriei regiunii transnistrene au cunoscut o dinamică ascendentă, în comparație cu aceiași perioadă a anului 2016. Stoparea temporară (aprilie-mai) a Hidrocentralei de la Cuciurgan din livrarea energiei electrice pe malul drept al râului Nistru a dus la scăderea ponderii energiei electrice în structura industriei regiunii transnistrene.

Diagrama nr. 1. *Structura industriei regiunii transnistrene, ianuarie-octombrie 2017, %*

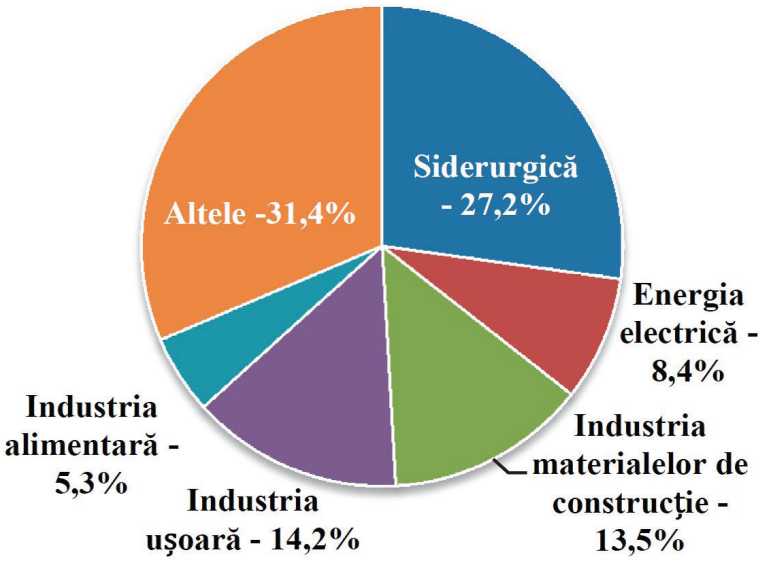

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

Comerţul exterior

În lunile ianuarie-octombrie 2017, exporturile au constituit 515,9 mil $, ceea ce reprezintă o creștere de 17% în comparație cu aceeași perioadă a anului 2016 (440.9 mil. $). Importurile în lunile ianuarie-octombrie 2017 constituie suma de 809.1 mil. $, cu 9,4% în comparație cu primele 10 luni ale anului trecut (739.9 mil. $).

Diagrama nr. 2. *Rulajul comerțului exterior al regiunii transnistrene, ianuarie-octombrie 2017, mil. USD*

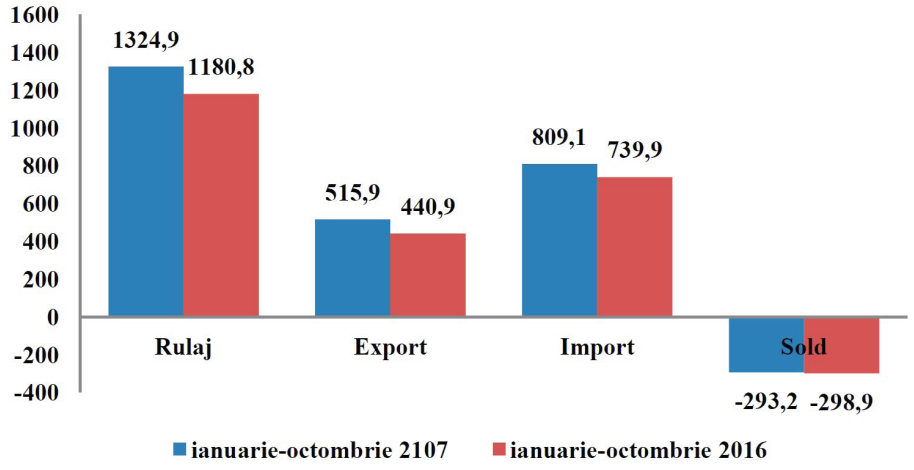

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

Exporturile

Structurat pe categoria mărfurilor exportate de regiunea transnistreană, pe parcursul lunilor ianuarie-octombrie 2017, cel mai mult s-au exportat metale și articole din metale – 175,7 mil. USD (34,1%). Pe locul doi în structura mărfurilor exportate de regiunea transnistreană se clasează produsele industriei ușoare – 98,6 mil. USD (19,1%). Combustibilul și energia electrică a exportat în sumă de 86,5 mil. USD (16,8%). Produse alimentare și materie primă s-au exportat în sumă de 79,4 mil. USD (15,4%). Produse minerale s-au exportat în sumă de 29,7 mil. USD (5,8%), iar industria prelucrătoare de mașini – 27,9 mil. USD (5,4%).

Procentual, în ianuarie-octombrie 2017, atestăm o creștere de 17,3% a exportului metalelor și articolelor din metale în comparație cu aceiași perioadă a anului 2016. Această creștere se explică prin reluarea activității de producere a Uzinei Metalurgice din Râbnița. Întreruperea temporară a furnizării energiei electrice pe malul drept al râului Nistru, în lunile aprilie-mai, de către Centrala termoelectrică de la Cuciurgan a dus la o scădere 17,8% din ponderea combustibilului și energiei electrice în structura exportului din regiunea transnistreană în primele 10 luni ale anului 2017.

Diagrama nr. 3. *Structura exportului al regiunii transnistrene pe categorii de mărfuri, ianuarie-octombrie 2017, %*

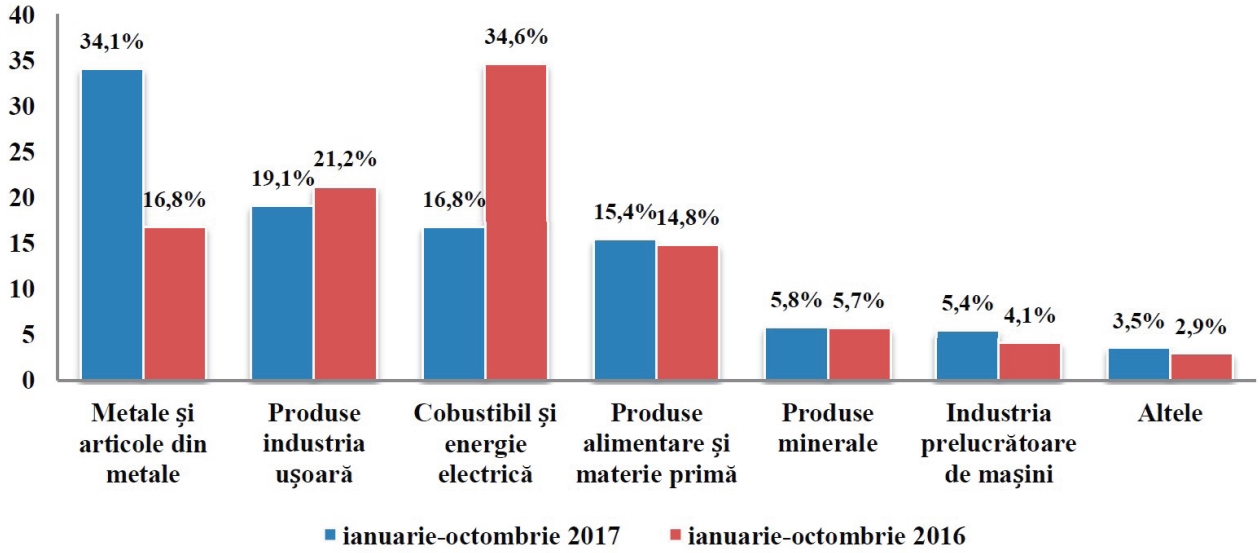

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

Cel mai mult, în primele luni ale anului 2017, produsele din regiunea transnistreană au fost vândute pe malul drept al râului Nistru, suma fiind 161,6 mil. USD (31,3%), aceasta însemnând o scădere de 39,3 mil. USD (-19,5%) în comparație cu perioadă similară a anului 2016. În statul vecin, Ucraina, s-a exportat în sumă 98,6 mil. USD (19,1%), cu 46,8 mil. USD (+90,1%) mai mult decât aceiași perioadă a anului trecut. În România s-a exportat în sumă 84,6 mil. USD (16,4%) atestându-se o creștere 30,4 mil. USD (+56,1) în comparație cu primele 10 luni ale lui 2016. În Federația Rusă s-a exportat în sumă de 54,4 mil. USD (10,5%), cu 18,2 mil. USD (+50,4) mai mult decât aceiași perioadă a anului 2016. Exporturile spre Italia și Germania au atestat o scădere. În Italia s-a exportat în sumă de 32,1 mil. USD (6,2%), cu 1,2 mil. USD (-3,5%) mai puțin decât în lunile ianuarie-octombrie 2016. În Germania s-a exportat din regiunea transnistreană în sumă de 23,4 mil. USD (4,5%), asta însemnând o scădere cu 2,3 mil. USD (-8,8%). **În partea dreaptă a Nistrului cel mai mult se comercializează energie electrică. În Ucraina cel mai mult se exportă metale și articole din metale și produse alimentare și materie primă.**

Diagrama nr. 4. *Geografia exportului al regiunii transnistrene pe categorii de mărfuri, ianuarie-octombrie 2017, %*

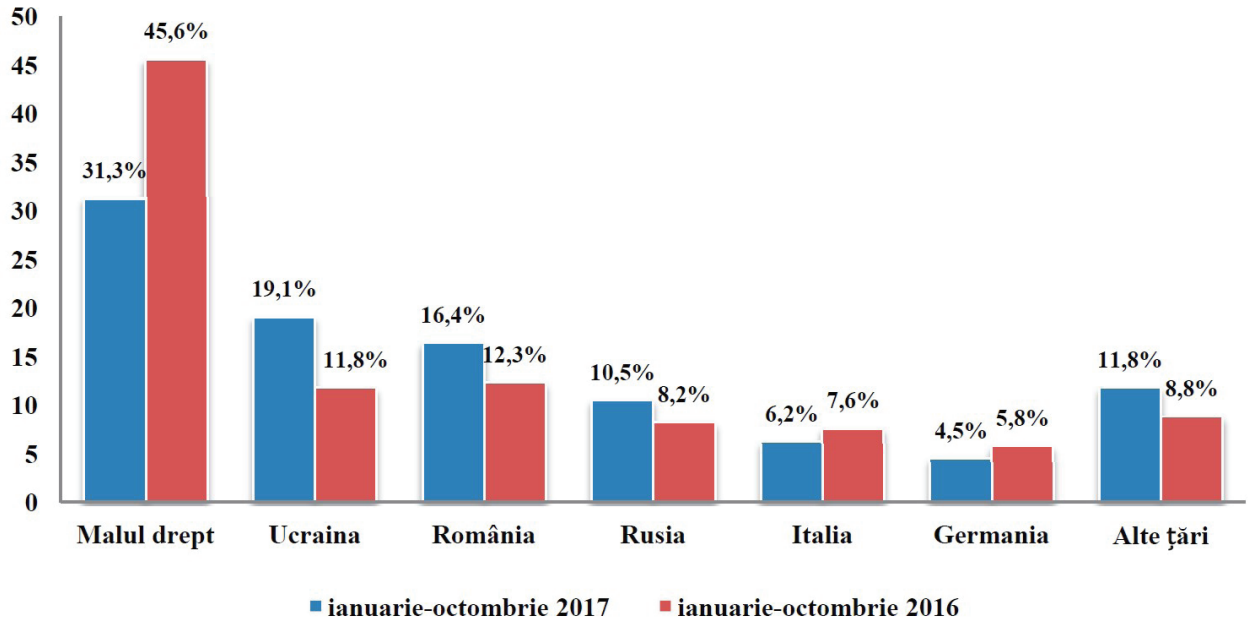

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

Importurile

În lunile ianuarie-octombrie 2017, volumul principalelor categorii de mărfuri importate de către regiunea transnistreană au crescut, cu excepția combustibilului și energiei electrice care a scăzut până la 260,9 mil. USD, ceea ce este cu 21,3% mai mult în comparație cu perioadă similară a anului 2016. Creșterea activității a Uzinei metalurgice de la Râbnița a dus la o mărire de 3 ori a volumului importului de metal și articole din metal – până la 139 mil. USD.

Diagrama nr. 5. *Structura importului al regiunii transnistrene pe categorii de mărfuri, ianuarie-octombrie 2017, %*

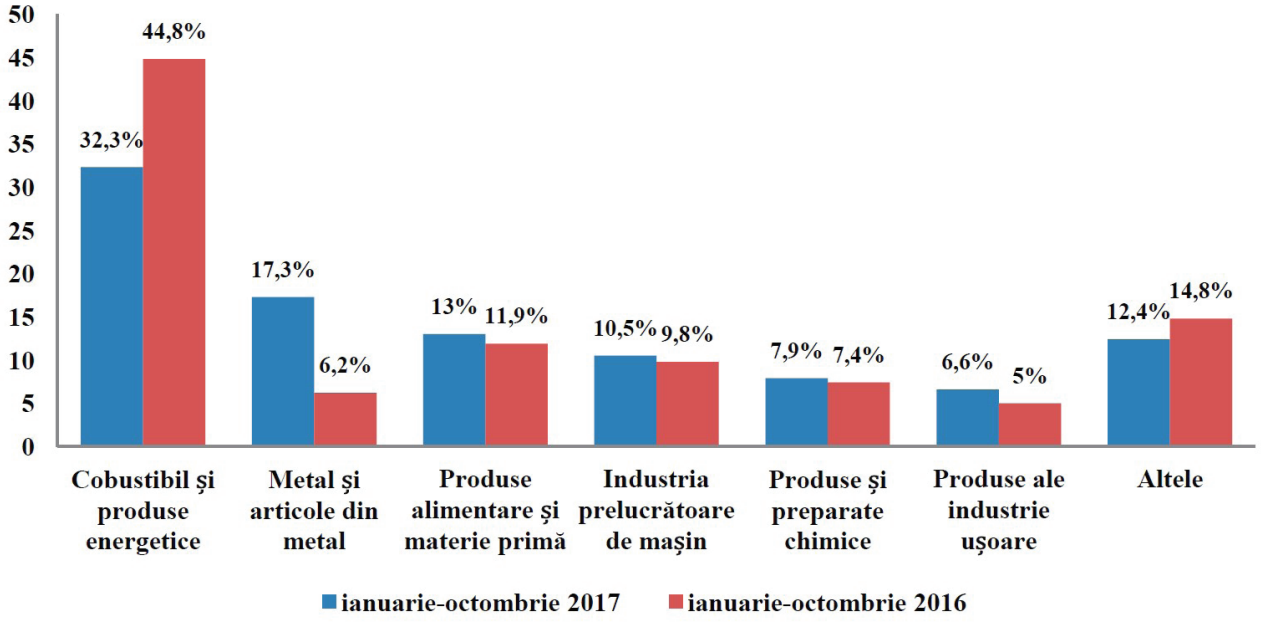

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

Cel mai mult s-a importat din Federația Rusă, în mod special, s-a cumpărat combustibil și produse energetice. În primele 10 luni ale anului 2017, importurile din Federația Rusă au fost de 277,7 mil. USD (34,3%), în scădere cu 65,5 mil. USD (-18,8%) în comparația cu aceeași perioada a anului trecut. Pe locul al doilea, în geografia importurilor regiunii transnistrene, se clasează Ucraina, de unde predominat se importă metal și articole din metal și produse alimentare și materie primă. În lunile ianuarie-octombrie 2017, importurile din Ucraina au fost în sumă de 176 mil. USD (21,7%), ele aproape dublându-se – 78,9 mil. USD (+81%). Volumul mărfurilor cumpărate de pe malul drept al râului Nistru au fost de 97,3 mil. USD (12%), ele crescând cu 16 mil. USD (+19,7%). De pe malul drept regiunea transnistreană cumpără cel mai mult metal și articole din metal. Din Romania și Germania s-a importat produse de aceeași sumă – 30,5 mil. USD (3,8%), iar din Italia în sumă de 17,7 mil. USD (2,2%).

Diagrama nr. 6. *Geografia importului al regiunii transnistrene, ianuarie-octombrie 2017, %*

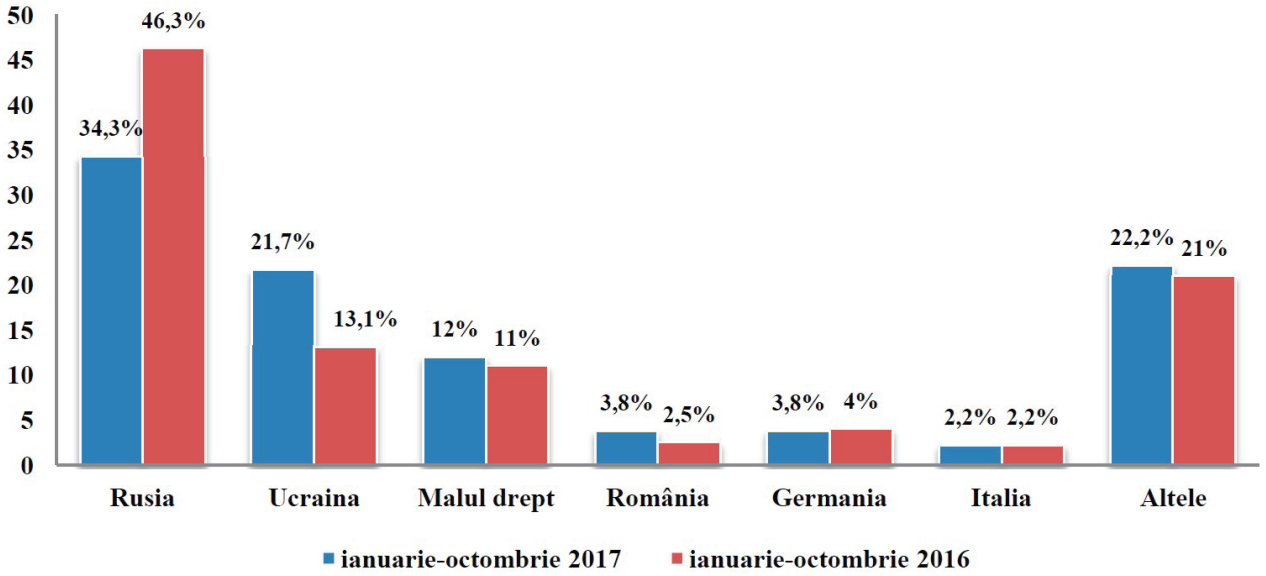

Sursa: *Министерство экономического развития Приднестровской Молдавской Республики*

DSFTA

Începând cu 1 ianuarie 2016, regiunea transnistreană a intrat în Zona de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ZLSAC) sau DCFTA prevăzută de Acordul de Asociere, semnat de UE și Republica Moldova la 27 iunie 2014. Caracterul comerțului regiunii transnistrene cu UE este unul asimetric. Periodic, o dată la un an, această prevedere este reexaminată de către Consiliului de Asociere. În anul 2016, funcționarea ZLSAC pe teritoriul regiunii transnistrene a fost prelungită și anul 2017. Același lucru se așteaptă să fie realizat și pentru anul 2018.

Aproape la doi ani de la intrarea în vigoare a DCFTA pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, nu sunt date explicite privind progresele înregistrate de implementarea DCFTA în regiunea transnistreană. Nu există un mecanism oficial care ar face cunoștință publicului larg modul în care se aplică ZLSAC în stânga Nistrului, care sunt succesele și impedimentele aplicării lui.

Structura exporturilor în contextul partenerilor comerciali ai regiunii transnistrene împărțită în grupuri: Uniunea Europeană (UE), Uniunea Vamală (UV) și alte țări (inclusiv Republica Moldova) pentru anii 2015-2016 arată în modul următor.

Diagrama nr. 7. *Comerțul extern al regiunii transnistrene cu țările Uniunii Vamale, Uniunii Europene și alte țări, anii 2015-2016, în mil. $*

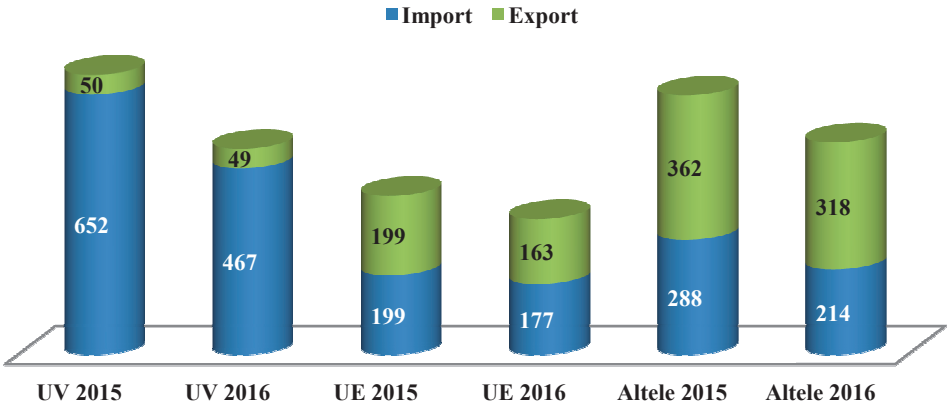

Sursa: *Торгово-Промышленния Палата Приднестровья*

Comparând comerțul regiunii transnistrene în anii 2015 (până la DCFTA) și 2016 (primul an de funcționare a DCFTA) nu atestăm o creștere a exporturilor mărfurilor de provenienţă transnistreană în țările UE. Dimpotrivă, atestăm o scădere sumelor – de la 199 mil. $, în 2015, la 163 mil. $ în anul 2016, ceea ce reprezintă o scădere de aproximativ 18%. Însă, este necesar de luat în calcul că în anul 2016, în comparație cu 2015, exportul regiunii transnistrene a scăzut cu 21% – de la 611 la 530 mil. $.

Diagrama nr. 8. *Comerțul extern al regiunii transnistrene cu țările Uniunii Vamale, Uniunii Europene și alte țări, anii 2015-2016, în mil. $*

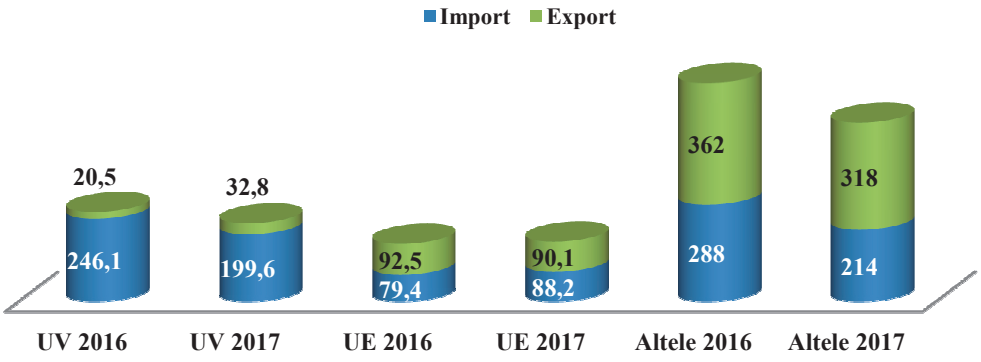

Sursa: *Торгово-Промышленния Палата Приднестровья*

În I semestru al anului 2017, al doilea an de funcționare a DCFTA în regiunea transnistreană, cifra exportului regiunii din stânga Nistrului spre țările Uniunii Europene se mențin, practic, la nivelul anului 2016. Se cere de menționat că, în semestrul II al lui 2017, comerțul exterior al regiunii transnistrene a crescut. Pentru o mai bună claritate a evoluției comerțului regiunii transnistrene cu statele UE în anul 2017 este necesar de avut datele pentru întregul an.

Pentru a putea beneficia și în continuare prevederile ZLSAC, administrația de la Tiraspol trebuie să facă unele modificări de ordin fiscal. Pe lângă faptul că este necesar să implementeze standardele europene în conformitate cu regulile sanitare, veterinare și fitosanitare și să-și ajusteze sistemul fiscal la standardele internaționale, administrația din stânga Nistrului va trebui, în mod special, să schimbe caracterul asimetric al comerțului cu UE. Este vorba de liberalizarea taxelor la produsele importate de regiunea transnistreană din țările UE.

Pentru a convinge UE să prelungească aplicabilitatea ZLSAC în regiunea transnistreană și după 1 ianuarie 2018, administrația de la Tiraspol în 2017 a adoptat anumite măsuri cu scopul să predispună Bruxelles-ul să ia o astfel de decizie. La 1 iunie au fost operate modificări la actul tarifar[1] al regiunii. În conformitate cu acest document, în anii 2017-2018, unele categorii de mărfuri pot fi importate din țările UE fără taxe. La 10 octombrie 2017, administrația de la Tiraspol a efectuat noi modificări la actul tarifar[2] al regiunii, mult mai liberale decât cele făcute la 1 iunie. S-a decis că în anii 2017-2018, taxele de import sunt substanțial reduse, fiind practic eliminate, dacă produsele aduse în regiune vor fi originare din țările UE. Tarife mari de import sunt păstrate preponderent la textile, încălțăminte și ciment. De asemenea, au fost reduse taxele și la produsele agricole și alimentare.

Concluzii:

- În ultimii ani, regiunea transnistreană s-a confruntat cu o criză economică fără precedent. În semestrul II al anului 2017 se observă o ușoară ameliorare a economiei regiunii transnistrene. Se atestă o dinamică pozitivă a industriei regiunii și a rulajului comerțului exterior.
- În lunile ianuarie-octombrie ale anului 2017, valoarea totală a exporturilor și importurilor transnistrene depășesc suma în mil. USD pentru perioada similară a anului 2016. Cu toate acestea, vulnerabilitatea economiei regiune la șocurile externe este extrem de ridicată.
- Exporturile regiunii sunt dominate de câteva categorii de mărfuri și sunt limitate geografic. Economia transnistreană este concentrată în câteva ramuri industriale, ceea ce expune regiunea la un risc foarte mare.
- ZLSAC funcționează în regiunea transnistreană aproape doi ani, însă în spațiul public nu există rezultate clare asupra implementării lui. În anul 2017, autorităților de la Tiraspol au luat unele decizii care denotă dorința regiunii transnistrene de a menține aplicabilitatea ZLSAC în stânga Nistrului și în anul 2018.

Recomandări:

- Chișinăul trebuie să insiste pentru a obține un control mai mare asupra modului de funcționare a ZLSAC în regiunea transnistreană. Totodată, Chișinăul trebuie să-și mențină pozițiile privind racordarea legislației transnistrene la standardele europene prin aplicarea legislației moldovenești.
- Comerțul cu regiunea transnistreană rămâne a fi in continuare pentru Chișinău unul strict intern. Implementarea ZLSAC în regiunea transnistreană trebuie abordată de către Chișinău drept întoarcerea graduală a economiei de pe malul stâng al râului Nistru sub controlul constituțional al Republicii Moldova.

1 О внесении изменений в Постановление Правительства Приднестровской Молдавской Республики от 22 сентября 2016 года № 254. Постановление 115 от 26 мая 2017 года. / http://gov-pmr.org/item/9274

2 О внесении изменений в Постановление Правительства Приднестровской Молдавской Республики от 22 сентября 2016 года № 254. Постановление 272 от 10 октября 2017 года. / http://gov-pmr.org/item/10327

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Knowledge creating development

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”
str. Iacob Hîncu 10/1, Chișinău
MD-2005 Republica Moldova
373 / 22 221844 tel
373 / 22 245714 fax
office@viitorul.org
www.viitorul.org